

1—5 mars.

Debatter m. m.

Onsdagen den 5 mars.

Sid.

Anslag under tredje huvudtiteln:

Upplyningsverksamhet i utlandet ang. Sverige	7
Upplyningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.	8
Anslag till provundersökningar rörande skördeuppskattningar	20
Ändringar i dyrortsgrupperingen	21
Billigare rekreationsbiljetter för viss försvarsväsendets personal	25
Skatteavdrag för kostnad för stenröjning	28
Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen	38
Tvångsmedel i vissa brottmål	51
Höjning av de allmänna barnbidragen	78
Inrättande av en socialförsäkringsdomstol	79
Samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.	80
Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.	83
Interpellation av herr Johanson, Karl August, ang. partiellt arbets- föras anställande i statens tjänst	97

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 5 mars.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, ang. förrättande av kyrko- fullmäktigeval vid samma valförrättning som borgerliga kom- munala val	7
— nr 7, ang. kungörande av val av kommunal- och stadsfullmäktige samtidigt med kungörandet av val av landstingsmän	7

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 3, ang. utgifterna under tredje huvudtiteln (utrikesdepartementet)	7
— nr 7, ang. utgifterna under sjunde huvudtiteln (finansdepartementet)	19
— nr 12, ang. utgifterna under tolfte huvudtiteln (civildepartementet)	21
— nr 20, ang. utgifter å tilläggsstat II: finansdepartementet	21
— nr 37, ang. förhöjt pensionsunderlag för förre arbetsläraren vid dövstumskolan i Härnösand N. P. Nilsson	21
— nr 38, ang. ersättning till B. E. R. Carlsson m. fl.	21
— nr 39, ang. ändringar i dyrortsgrupperingen	21
— nr 40, ang. billigare rekreationsbiljetter för viss försvarsväsendets personal	25
— nr 41, ang. förhöjd livränteersättning åt riksbanksvaktmästaren B. H. Brohn	28
Bevillningsutskottets betänkande nr 10, ang. skatteavdrag för kostnad för stenröjning	28
— nr 11, ang. ändring av bokföringsåret för jordbrukare, som deklarerar enligt bokföringsmässiga grunder	38
— nr 12, ang. den kommunala fastighetsbeskattningen	38
Första lagutskottets utlåtande nr 6, ang. förslag till lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål	51
Andra lagutskottets utlåtande nr 17, ang. höjning av de allmänna barnbidragen	78
— nr 18, ang. inrättande av en socialförsäkringsdomstol	79
— nr 19, ang. ändring i civilförsvarslagen	80
— nr 20, ang. samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.	80
Tredje lagutskottets utlåtande nr 5, ang. förslag till lag om häradsallmänningar m. m.	83
— nr 6, ang. fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m.	83

Lördagen den 1 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Herr *Osvald* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollen för den 23 och den 26 nästlidne februari.

Anmälades att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogos och lades på bordet:

nr 59, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 11 § 1 och 2 mom. förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom;

nr 71, angående ratifikation av Förenta Nationernas konvention om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord (genocide);

nr 73, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 74, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående sparbanks inlåning;

nr 76, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 77, angående utbyggnaden av ett försöks- och forskningsinstitut på jordbrukets område vid Röbbäcksdalen i Västerbottens län; samt

nr 79, med förslag till förordning om konjunkturskatt för år 1952 m. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckta motioner om förrättande av kyrkofullmäktigeval vid samma valförrättning som borgerliga kommunala val; samt

nr 7, i anledning av väckta motioner om kungörande av val av kommunal- och stadsfullmäktige samtidigt med kungörandet av val av landstingsmän;

statsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1952/53 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1952/53 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1952/53 under tolfte huvudtiteln, avseende anslagen inom civildepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 37, i anledning av väckta motioner om förhöjt pensionsunderlag för före arbetsläraren vid dövstumskolan i Härnösand N. P. Nilsson;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till B. E. R. Carlsson m. fl.;

nr 39, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i dyrortsgrupperingen;

nr 40, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna beträffande rekreativbiljetter för viss försvarsväsendets personal i övre Norrland; samt

nr 41, i anledning av väckt motion om förhöjd livränteersättning åt riksbanksvaktmästaren B. H. Brohn;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 10, i anledning av väckta motioner om rätt att vid taxering till skatt för inkomst åtnjuta avdrag för viss kostnad för stenröjning;

nr 11, i anledning av väckt motion om ändring av bokföringsåret för jordbrukare, som deklarerar enligt bokföringsmässiga grunder; samt

nr 12, i anledning av väckta motioner rörande den kommunala fastighetsbeskattningen;

första lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckt motion om höjning av de allmänna barnbidragen;

nr 18, i anledning av väckta motioner om inrättande av en socialförsäkringsdomstol;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536); samt

nr 20, i anledning av väckt motion om samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.; ävensom

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om häradssallmänningar, m. m., dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen; samt

nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen eller röra i propositionen behandlad lagstiftning.

Anmälades och bordlades följande av herr *Svärd* under sammanträdet till herr talmannen avlämnade, av honom m. fl. undertecknade motioner:

nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av stats-tjänstemännens löner, m. m.; och

nr 375, i samma ämne.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 2.06 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 4 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollet för den 27 nästlidne februari.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Aberopande bifogade läkarintyg anhålles om befrielse från riksdagsuppdragets fullgörande tills vidare.

Sollefteå den 3 mars 1952.

Sven Edin.

Att riksdagsman *Sven Edin*, Junsele, sedan den 28/2 1952 vårdas å Sollefteå lasarett för urinvägslidande samt att han tills vidare är förhindrad att fullgöra sitt riksdagsmannauppslag intygas härmed.

Sollefteå den 3 mars 1952.

K. Boman.

Lasarettsläkare.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, det i åberopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 43, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 30 april 1948 (nr 218) om samsambrukföreningar.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1952 den 4 mars sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt § 68 riksdagsordningen utse riksdagens justi-

tieombudsman; och befanns efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedd:

herr revisionssekreteraren Folke Rudewall med 39 röster.

Verner Hedlund.

Nils Herlitz.

L. Tjällgren.

K. Gust. Wirtén.

År 1952 den 4 mars sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt § 68 riksdagsordningen utse en ställföreträdare för riksdagens justitieombudsman; och befanns efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedd:

herr lagmannen Tor Alfred Bexelius med 39 röster.

Verner Hedlund.

Nils Herlitz.

L. Tjällgren.

K. Gust. Wirtén.

År 1952 den 4 mars sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt § 68 riksdagsordningen utse riksdagens militieombudsman; och befanns efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedd:

herr rådmannen Erik Anton Wilhelms-son med 37 röster.

Verner Hedlund.

Nils Herlitz.

L. Tjällgren.

K. Gust. Wirtén.

År 1952 den 4 mars sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt § 68 riksdagsordningen utse en ställföreträdare för riksdagens militieombudsman; och befanns efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedd:

herr hovrättsrådet Karl Hugo Henkow med 36 röster.

Verner Hedlund.

Nils Herlitz.

L. Tjällgren.

K. Gust. Wirtén.

På framställning av herr talmannen beslöts att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet un-

derrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 11 § 1 och 2 mom. förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 71, angående ratifikation av Förenta Nationernas konvention om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord (genocide).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 73, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 74, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående sparbanks inlåning; och

nr 76, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 77, angående utbyggnaden av ett försöks- och forskningsinstitut på jordbrukets område vid Röbbäcksdalen i Västerbottens län.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 79, med förslag till förordning om konjunkturskatt för år 1952 m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda av herr Svärd m. fl. väckta motioner:

nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av stats-tjänstemännens löner, m. m.; och

nr 375, i samma ämne.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 6 och 7, statsutskottets utlåtanden nr 3, 7, 12, 20 och 37—41, bevillningsutskottets betänkanden nr 10—12, första lagutskottets utlåtande nr 6, andra lagutskottets utlåtanden nr 17—20 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 5 och 6.

Anmälades att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogs och lades på bordet:

nr 80, med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), m. m.; och

nr 85, angående anskaffning av vissa sylvarer för försvaret.

Herr VELANDER erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det ärende, som avses i Kungl. Maj:ts proposition nr 79, med förslag till förordning om konjunkturskatt för år 1952 m. m., hemställer jag, att kammaren måtte medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda kungl. proposition utsträcker till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från den dag propositionen kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 5 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 10 förmiddagen.

Herr *Aman* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne februari.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 80, med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 85, angående anskaffning av vissa yllevaror för försvaret.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckta motioner om förrättande av kyrkofullmäktigeval vid samma valförrättning som borgerliga kommunala val; samt

nr 7, i anledning av väckta motioner om kungörande av val av kommunal- och stadsfullmäktige samtidigt med kungörandet av val av landstingsmän.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1952/53 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till upplysningsverksamhet i utlandet ang. Sverige.

Punkten 13.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige för budgetåret 1952/53 anvisa ett anslag av 1 090 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp och *Ståhl*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter torde finna är vid denna punkt avgiven en reservation av mig tillsammans med två ledamöter av andra kammaren, och jag tillåter mig att i korthet motivera denna reservation.

Inledningsvis vill jag erinra om att Kungl. Maj:t förra året föreslog riksdagen att indraga pressattachébefattningen i Buenos Aires. Därvid förutsatte departementschefen, att det skulle bli möjligt att använda anslaget under rubriken Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige för att tills vidare tillgodose upplysningsverksamheten, åtminstone i viss omfattning, i Latinamerika. Statsutskottet tillstyrkte för sin del förra året emellertid en motion om bibehållande av ifrågavarande pressattachébefattning, varvid utskottet såsom ett alternativ tänkte sig att denne befattningshavare, åtminstone för en tid, skulle ha sin verksamhet förlagd till Stockholm, detta för att spara medel. Emellertid följde riksdagen på denna punkt Kungl. Maj:t, och det finns nu inte någon anledning att vidare beröra denna fråga.

I statsverkspropositionen för nästa budgetår har Kungl. Maj:t äskat ett anslag av 20 000 kronor, avsett för upplysningsverksamhet i Sydamerika. Detta

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.

belopp sammanslås med ett anslag på 10 000 kronor, som står till förfogande för ministern för utrikes ärendena för liknande ändamål.

Indragningen av pressattachébefattningen ansågs av statsutskottet vid förra årets riksdag vara olämplig, inte bara med hänsyn till upplysningsverksamheten i Latinamerika. Även hänsynen till ifrågavarande befattningshavare talade mot ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det är ju ändå ganska ovanligt att avskeda en extra ordinarie befattningshavare, och staten har i detta fall kanske inte uppträtt såsom mönsterarbetsgivare. Nu finns det emellertid medel till förfogande för upplysningsverksamheten i Sydamerika, och det ligger då, herr talman, mycket nära till hands att den person, som förut har tjänstgjort såsom pressattaché där nere och som väl känner till förhållandena, användes inom departementet för att biträda vid denna upplysningsverksamhet.

Jag har, herr talman, givetvis inte något yrkande på denna punkt. Det har icke funnits någon formell möjlighet för dem i statsutskottet, som haft en avvikande mening, att avgiva en reservation. Jag har endast velat uttala denna förhoppning, och jag vädjar alltså till hans excellens ministern för utrikes ärendena att om möjligt tillmötesgå det önskemål jag här framställt.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten 14.

Utskottets hemställan bifölls.

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.*Punkten 15.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1952/53 anvisa ett anslag av 75 000 kronor.

Ifrågavarande anslag var för innevarande budgetår uppfört med 75 000 kro-

nor, vilket belopp av Kungl. Maj:t fördelats sålunda, att till Utrikespolitiska institutet anvisats 59 500 kronor, till Föreningen Mellanfolkligt samarbete för fred 8 300 kronor, till Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, svenska sektionen, 3 000 kronor, till Svenska freds- och skiljedomsföreningen 2 200 kronor, till Svenska skolornas fredsförening 1 000 kronor, till Nordiska fredsförbundet 500 kronor samt till Utrikespolitiska föreningen i Lund 500 kronor.

Det av Kungl. Maj:t för nästa budgetår äskade beloppet var avsett att i sin helhet fördelas mellan Utrikespolitiska institutet och Föreningen Mellanfolkligt samarbete för fred.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. (I: 251) och den andra inom andra kammaren av fru *Löfkvist* m. fl. (II: 346), hemställts, att riksdagen måtte besluta till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1952/53 anvisa ett anslag av 85 000 kronor samt att därav 10 000 kronor skulle fördelas mellan Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, svenska sektionen, Svenska freds- och skiljedomsföreningen samt Skolornas fredsförening i ungefärlig proportion till tidigare utgående belopp.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört:

»Det är jämväl enligt utskottets mening ett allmänt intresse, att Utrikespolitiska institutet och föreningen Mellanfolkligt samarbete för fred beredes möjlighet att få fortsätta sin verksamhet. Det synes utskottet därför motiverat, att bidraget till dessa organisationer med hänsyn till den allmänna prisstegringen ökas till sammanlagt 75 000 kronor. Härav skulle emellertid följa, såsom departementschefen även förutsatt, att övriga fem organisationer, vilka under en följd av år beviljats bidrag från anslaget, i fortsättningen hänvisas till att finansiera sin verksamhet helt genom enskilda bidrag.

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.

Utskottet, som icke vill underkänna värdet av den upplysning, som meddelas av systerberörda fem organisationer och som närmast avser informationsverksamhet rörande Förenta Nationernas organisation och arbete samt frågor i övrigt av internationell räckvidd, vill emellertid ifrågasätta, om icke dessa organisationer bättre skulle kunna samordna sin verksamhet i syfte att undvika onödigt dubbelarbete och därmed åstadkomma ett förbilligande av kostnaderna. Ehuru utskottet i princip kan ansluta sig till departementschefens förslag till fördelning av förevarande anslag, anser utskottet dock vissa svårigheter komma till föreligga för sistnämnda organisationer att redan vid instundande budgetårsskifte nedskära eller omlägga sin verksamhet. Utskottet anser därför vissa billighetskäl tala för att bidrag av statsmedel får utgå under ytterligare ett budgetår.

I de i ämnet väckta motionerna föreslås, att ifrågavarande organisationer med undantag av Nordiska fredsförbundet och Utrikespolitiska föreningen i Lund beviljas bidrag med sammanlagt 10 000 kronor. Utskottet vill med hänsyn till det anförda förorda, att det av Kungl. Maj:t äskade anslaget höjes med sistnämnda belopp, men anser sig icke böra taga ställning till frågan hur dessa medel lämpligen böra fördelas mellan de olika organisationerna. Det torde nämligen liksom hittills få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta i fråga om ansiagets fördelning.

Utskottet hemställer, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 251 och II: 346, till Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1952/53 anvisa ett anslag av 85 000 kronor.»

Reservationer hade anförts

a) av fröken *Andersson*, herrar *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl.

Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 251 och II: 346, till Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1952/53 anvisa ett anslag av 75 000 kronor;

b) av herrar *Gustaf Karlsson*, *Ohlon*, *Sundelin*, *Ståhl* och *Kollberg*, fröken *Elmén* samt herr *Wedén*, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Utskottet, som» och slutade med »ett budgetår», bort hava följande lydelse:

»Utskottet anser, att behovet av den upplysning, som meddelas av sistnämnda fem organisationer och som närmast avser informationsverksamhet rörande Förenta Nationernas organisation och arbete samt frågor i övrigt av internationell räckvidd, är ej minst under rådande utrikespolitiska förhållanden särskilt framträdande. Med bidrag från förevarande anslag har dessa organisationers upplysningstjänst nått ut i vida kretsar och stimulerat allmänhetens intresse för utrikespolitiska och mellanfolkliga problem. Med hänsyn till det arbete, som sålunda utförts på detta område, kan utskottet icke biträda departementschefens förslag utan anser starka skäl tala för att statsbidrag jämväl i fortsättningen beviljas ifrågavarande organisationer.»

Herr LUNDGREN: Herr talman! Vid denna punkt i utskottsutlåtandet äro fogade två reservationer, dels en reservation av fröken *Andersson* m. fl. och dels en reservation av herr *Gustaf Karlsson* m. fl.

För innevarande budgetår är på riksdagen upptaget ett anslag av 75 000 kronor för upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor. Detta anslag har av Kungl. Maj:t fördelats på så sätt, att till Utrikespolitiska institutet anvisats 59 500 kronor, Föreningen mellanfolkligt samarbete för fred 8 300 kronor, Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, svenska sektionen, 3 000 kronor, Svenska freds- och skiljedomsförening-

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.

en 2 200 kronor, Svenska skolornas fredsförening 1 000 kronor, Nordiska fredsförbundet 500 kronor samt Utrikespolitiska föreningen i Lund 500 kronor.

Utrikespolitiska institutet har begärt ökat statsbidrag för att institutet skall kunna upprätthålla sin verksamhet i hitillsvarande omfattning, och även Föreningen Mellanfolkligt samarbete för fred har anhållit om ökat anslag med hänvisning till sin växande verksamhet. Denna förening är ju, såsom kammarens ledamöter kanske känna till, en speciell svensk FN-förening. Även övriga föreningar ha anhållit om ökade statsbidrag.

Departementschefen framhåller, att enligt hans uppfattning Utrikespolitiska institutet och Föreningen Mellanfolkligt samarbete för fred böra få ökade anslag. Om dessa föreningar erhålla ökade anslag, finns det emellertid inte något utrymme för de övriga föreningarna att få ökade statsbidrag, under förutsättning att anslaget slutsumma, 75 000 kronor, icke ökas. Detta vill emellertid departementschefen icke gå med på, och därför har han ansett, att de övriga föreningarna icke skulle få några statsbidrag för nästkommande år.

Majoriteten i statsutskottet har nu emellertid föreslagit, att anslaget skall ökas med 10 000 kronor. Därigenom skulle dessa mindre föreningar få anslag, och dessa föreningar skulle till och med få anslag med ökade belopp. Den sammanlagda summa, som dessa föreningar hittills ha erhållit, utgör 7 200 kronor, medan de enligt propositionen skulle få 10 000 kronor att fördelas av Kungl. Maj:t.

Utskottsmajoriteten förutsätter emellertid att detta anslag endast skall utgå under ett år för att bereda föreningarna tillfälle att ställa in sig på de ändrade förhållandena och att på annat sätt försöka finansiera sin verksamhet.

I reservationen av fröken Andersson m. fl. yrkas bifall till Kungl. Maj:ts förslag. I reservationen av herr Gustaf Karlsson m. fl. föreslås en annan motivering för utskottets hemställan, som innebär att föreningarna skulle ha ut-

sikter att även i fortsättningen, således efter budgetåret 1952/53, få liknande anslag.

Då jag för min del inte kan finna, att det finns någon anledning att på denna punkt gå ifrån Kungl. Maj:ts förslag, hemställer jag, herr talman, om bifall till reservationen 2 a) av fröken Andersson m. fl., vilken innebär bifall till Kungl. Maj:ts anslagsäskanden på denna punkt.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Reservationen 2 b) vid detta utlåtande avser ju endast motiveringen för det anslag, som av utskottet äskats under den punkt, som nu avhandlas.

Inte någon av reservanterna är medlem av statsutskottets första avdelning och kan således ha följt behandlingen av denna fråga mera direkt och intimt. För egen del har jag anslutit mig till reservationen därför att jag anser det vara oriktigt, både formellt och sakligt, att utskottsmajoriteten gör ett sådant uttalande som här föreslagits. Utskottet skriver nämligen på s. 15 i utlåtandet på följande sätt: »Utskottet anser därför vissa billighetsskäl tala för att bidrag av statsmedel får utgå under ytterligare ett budgetår.»

Jag menar att det är varje riksdag obehaget att pröva anslagsfrågorna, och det kan därför inte vara riktigt att göra dylika uttalanden. Jag vet ju att det inte är främmande för riksdagen att göra det, och understundom kan ett uttalande av denna innebörd också vara till ledning för kommande arbete och för kommande beslut, men ett dylikt förfaringsätt anser i varje fall jag vara formellt icke riktigt. I detta fall anser jag dessutom att det i sak är felaktigt. Enligt det förslag, som utskottsmajoriteten här lägger fram för kamrarna, skola dessa små fredsorganisationer och upplysningsorganisationer även för innevarande år erhålla statsbidrag, och så till vida avviker ju utskottets förslag från departementschefens förslag. Anslaget ökas nämligen från 75 000 till 85 000 kronor. Reservanterna äro självfallet med om

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.

denna ökning, men det är det uttalande, som jag här citerat, som vi anse vara oriktigt ur formella och även sakliga synpunkter. Vi tro nämligen, att det är behövt med upplysningsverksamhet, och vi tro att det genom de organisationer som nu skulle ställas utanför — Svenska sektionen av internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, Svenska freds- och skiljedomsföreningen och Svenska skolornas fredsförening — är möjligt att nå ut till fler människor, vilka diskutera dessa problem: Föreningens verksamhet och alla de problem, som sammanhånga med skapandet av den opinion, som kan sägas grundlägga den svenska nationens ståndpunkt i dessa frågor.

Det är nämligen min övertygelse, herr talman, att det icke blott är i kanslihuset och i riksdagshuset som man avgör dessa mycket viktiga frågor, utan det är också ute i landet som man grundlägger en saklig upplysning och en stark opinion i dessa spörsmål. Det är risken att försvaga denna upplysningsverksamhet som gjort, att vi reserverar i sak ansett, att utskottsmajoritetens skrivning är oriktig.

Av denna anledning ber jag, herr talman, att i vad avser motiveringen till utskottets utlåtande få yrka bifall till den reservation, som avgivits under 2 b).

Herr LUNDGREN (kort genmäle): Herr talman! Jag vill endast påpeka, att det även enligt utrikesministerns förslag kommer att utgå ett anslag till Föreningen Mellanfolkligt samarbete för fred, alltså den förening som har till speciell uppgift att sprida upplysning rörande FN:s arbete. När det gäller syftet att sprida kunskap om FN:s verksamhet är det således inte nödvändigt att lämna anslag till de mindre föreningarna.

Jag har velat säga detta med anledning av herr Karlssons yttrande nyss.

Herr KARLSSON, GUSTAF (kort genmäle): Herr talman! Herr Lundgren hör-

de antagligen inte att jag framhöll, att det var just genom att ge dessa organisationer något statligt stöd som man hade möjlighet att nå flera människor än om man lämnar stöd enbart åt Föreningen Mellanfolkligt samarbete för fred. Motiveringen för att de mindre organisationerna också böra få anslag är således, att vi böra sträva efter att nå så många människor som möjligt.

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! Herr Gustaf Karlsson anmärkte mot formuleringen, när utskottet skriver att det anser »vissa billighetsskäl tala för att bidrag av statsmedel får utgå under ytterligare ett budgetår». Han menade att man inte får binda riksdagen för framtiden, och detta är självklart inte heller meningen. Men skall man anlägga sådana synpunkter, kan samma anmärkning göras mot den reservation herr Gustaf Karlsson står för, ty där heter det att »starka skäl tala för att statsbidrag jämväl i fortsättningen beviljas ifrågasatt organisationer». Jag vill inte inlägga den tolkningen i dessa ord, att riksdagen genom att bifalla denna reservation skulle binda sig även för framtiden, men herr Gustaf Karlsson bör ju själv överväga den saken.

Kungl. Maj:ts förslag innebär att de två organisationer, som förut ha de största anslagen, skola få någon ökning men att fem andra organisationer skulle helt uteslutas. I årets budget ingår ett anslag av 75 000 kronor till detta upplysningsarbete, och härav få de två största organisationerna 67 800 kronor, medan återstående 7 200 kronor fördelas mellan fem andra organisationer. Det kan naturligtvis ifrågasättas, om så små bidrag som det i senare fallet gäller kunna fylla något betydelsefullt ändamål; särskilt kan väl detta sägas om ett par bidrag på 500 kronor vardera. Å andra sidan kan det visa sig svårt för organisationerna att utan övergångstid anpassa sin verksamhet efter ett genom statsbidragets bortfall ändrat läge. Utskottet har därför ansett det skäligt, att bidrag får utgå under ytterligare ett budgetår, men samti-

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.

digit ifrågasatt om inte organisationerna skulle kunna bättre än nu samordna sin verksamhet i syfte att undvika onödigt dubbelarbete. Därmed skulle ju kostnaderna kunna sänkas.

Motionärerna, som fört talan för tre av de fem organisationer som enligt propositionen skulle utslutas från statsbidrag, ha gjort gällande att dessa organisationer med sin upplysningstjänst — som enligt motionärerna i stor utsträckning gällt Förenta Nationerna och dess verksamhet samt spörsmål i övrigt om mellanfolkligt samarbete — ha särskilda möjligheter att nå folkets breda lager. Utskottet har inte kunnat bilda sig någon uppfattning i detta avseende, men även om påståendet skulle vara riktigt — vilket jag för min del inte vill bestrida — bör väl en samordning av verksamheten kunna ske. Det kan ju inte gärna vara så, att uppdelningen på en mängd organisationer är förutsättningen för att upplysningsverksamheten skall kunna nå folkets breda lager.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr LINDBLOM: Herr talman! Vid läsningen av detta betänkande blev jag en smula konfunderad och undrade vad som egentligen låg bakom det hela, när man i ena fallet talar om »ytterligare ett budgetår» och i andra fallet, i reservationen 2 b), använder orden »jämväl i fortsättningen». Det är såvitt jag förstår dessa bägge uttryck som skilja de båda utskottsgrupperna åt. Det tedde sig för mig ganska underligt, att vi nu skulle fatta beslut om vad riksdagen nästa år skall besluta. Något sådant är väl ändå rätt ovanligt. Och jag ifrågasätter om det i ett fall som detta, där anslaget dock är ganska blygsamt, skall vara nödvändigt att försöka binda riksdagen för hur den nästa år skall besluta, detta i synnerhet som nyval till andra kammaren ju skall ske under mellantiden.

Herr Lundgrens tolkning på denna punkt har emellertid gett mig full bevisning för att utskottets mening varit, att anslaget bara skall utgå ett år. Det är

sålunda fråga om att ge dessa s. k. »små» organisationer ett nådår. Jag tycker uppriktigt sagt att det verkar något sökt, att man i en så liten fråga skall ge anslaget karaktären av en stupstock för framtiden. Riksdagen kommer väl ändå att nästa år ha full möjlighet att besluta i frågan, oavsett om vi beträffande motivationen välja den ena eller den andra formuleringen.

Om jag sedan, herr talman, får säga några ord rörande själva sakfrågan och anslagen, så tror jag mig kunna påstå att det nog väckte en ganska stark beklämning inom de berörda organisationerna, när det blev bekant hur anslagsfrågan behandlats. Indragningarna tedde sig så mycket mera olämpliga som de motiverades med att de bägge återstående organisationerna skulle få höjda anslag, något som skulle ske på bekostnad av anslagen till övriga organisationer. Det är väl ändå ganska ovanligt att man hjälper den ena gruppen genom att stjälpa den andra. Jag tycker i varje fall att det är riksdagen rätt ovärdigt, åtminstone när det gäller en summa av ringa storleksordning, att försöka skaffa vad man kan kalla ett dyrtidstillägg åt ett par grupper genom att låta andra grupper bli helt utan stöd.

Här har diskuterats huruvida de s. k. »små» organisationerna skulle ha något större behov av detta anslag. Jag vet inte precis om jag kan understryka, att det här gäller några särskilt små organisationer — det rör sig i själva verket om organisationer med avsevärd omfattning och i varje fall en rätt betydande verksamhet. Jag tror inte att jag gör mig skyldig till någon överdrift, mina damer och herrar, om jag vågar påståendet att de tre nu ifrågavarande organisationernas upplysningsarbete tillsammans taget är mera omfattande än den upplysningsverksamhet, som bedrivs av Föreningen Mellanfolkligt samarbete för fred. Som ett belägg för detta kan jag nämna att en av organisationerna, nämligen Svenska freds- och skiljedomsföreningen, har en heltidsanställd person som hela året reser landet runt och håller föredrag i seminarier, läroverk och

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.

andra skolor, en upplysningsverksamhet som skattas mycket högt av lärarna vid dessa skolor. Och den verksamheten har i huvudsak avsett att lämna upplysning om Förenta Nationernas arbete och om internationella spörsmål i övrigt.

Det har vidare ifrågasatts om inte dessa föreningar skulle kunna samordna sin verksamhet. Jag vill påstå att det inte är något eftersträvanvärt önskemål med hänsyn till föreningarnas olikartade verksamhet. Alla tre föreningarna röra sig på olika områden, och jag är inte alls övertygad om att det vare sig ur upplysningssynpunkt eller ur kostnadssynpunkt skulle vara någon fördel att försöka samordna dessa organisationer. Jag tror att var och en av dem har sin speciella uppgift på sitt särskilda område, och om de få fortsätta sin verksamhet nå de ut över områden och till folklager som andra organisationer kanske inte nå.

När det såges i propositionen, att organisationerna skulle anskaffa medel genom frivilliga bidrag, vill jag erinra om att de alltid ha fått göra det. Jag vill erkänna att statsbidragets storlek givetvis inte är avgörande för verksamheten, ty därtill är den alltför omfattande. Man rör sig med en budget som är av mycket större storleksordning än som presenteras av statsbidraget. Men vi ha — jag tror jag kan tala på alla organisationers vägnar — ansett det lilla statsbidraget utgöra ett slags offentligt erkännande åt det arbete som föreningarna utföra. Bidraget har även sporrat organisationerna att inrikta sin verksamhet efter sådana linjer, att man tillgodoser statsmakternas önskemål att meddela den upplysning varom här är fråga. Jag vill tillägga att just den omständigheten, att bidrag har utgått av statsmedel, har varit av betydelse för dessa organisationer när det gällt att insamla frivilliga bidrag och därigenom kunna fortsätta verksamheten. Om man nu drar in detta lilla statsbidrag, försvårar man denna insamling. I stället för att stärka insamlingen blir resultatet att man försvagar den.

Jag tror, herr talman, att man bör överväga dessa synpunkter, och efter den

klara redogörelse som herr Karlsson har givit kan jag inskränka mig till att yrka bifall till reservationen under punkten 2 b).

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Liksom så många gånger förut har det även i år inträffat, att den punkt som blivit livligast diskuterad eller rent av den enda punkt som diskuterats på hela tredje huvudtiteln är frågan om upplysningsarbetet rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor. I år ha presenterats inte mindre än fyra olika ståndpunkter i en fråga, som realiter endast rör huruvida 10 000 kronor mer eller mindre skola utgå i statsbidrag.

I grund och botten ligger anslaget alldeles i periferien på tredje huvudtiteln. Det rör sig egentligen här om en folkbildningsfråga. Anledningen till att anslaget till dessa föreningar upptages på utrikesdepartementets huvudtitel har kanske varit, att man på sin tid tyckte att det rörde sig om en insats för freden och en propaganda för freden och att det alltså gällde en speciell sida av Sveriges politik. Men det är en kanske något ambitiös målsättning. Vi få väl ändå se saken så, att den avser en upplysningsverksamhet i internationella frågor, och ur den synpunkten borde egentligen dessa ansökningar om bidrag stå på samma basis som ansökningar från andra folkbildningsföreningar.

Utrikespolitiska institutet står nu i en klass för sig. Det är delvis ett vetenskapligt institut, som ger ut en tidskrift och som har ett bibliotek och ett arkiv. Institutet arbetar på en annan basis än övriga här ifrågavarande föreningar.

Det rör sig här om permanenta statsbidrag till fredsföreningarna, och jag vill säga ifrån att när jag har föreslagit att man skall sanera detta anslag och stryka en del mindre föreningar bland bidragstagarna, har min egentliga synpunkt varit att det är ganska meningslöst att dela ut små smulor av kakan till föreningar som inte alls äro behov därav.

Om jag får ge några konkreta belägg

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.

för hur frågorna te sig, när man skall pröva ansökningarna, skall jag börja med de minsta bidragstagarna. Det gäller ett par studentföreningar, en i Göteborg och en i Lund. Göteborgsföreningen hade brukat få 300 kronor i bidrag. Sista gången föreningen fick detta bidrag, användes det till att bestrida kostnaderna för ett föredrag. Man tog ned en överste från Stockholm som föredragshållare, och detta föredrag var den förnämsta livsyttningen från föreningen under det året. Det hölls ytterligare ett föredrag under året, men det kostade inte så mycket. Föreningen har sedermera mycket lojalt sagt ifrån att den inte vidare gör anspråk på dessa 300 kronor. Föreningen bedriver nämligen inte någon verksamhet som kan motivera något fortsatt statsbidrag.

Lundaföreningen känner jag mycket väl till, ty jag har själv varit där och föreläst. Den har fått 500 kronor. Det är en mycket aktiv förening, som anordnat talrika föredrag, och den klarar sig utmärkt. Statsbidraget användes delvis till reklam för föredragen i form av annonser och affischer. De 500 kronorna räcka emellertid inte så värst långt, endast en obetydlig del av anslaget har gått åt till föreläsningens arvoden. Jag är övertygad om att denna mycket energiska förening i Lund klarar sig utmärkt utan de 500 kronorna i statsbidrag.

Vidare ha vi någonting som heter Nordiska fredsförbundet, som också fått 500 kronor. Föreningens hela budget omfattade endast omkring 700 kronor. När föreningen sist fick statsbidrag gick det helt och hållet åt för att bekosta några delegaters deltagande i en konferens i Helsingfors. Det kan givetvis vara mycket motiverat att en förening skickar delegater till en kongress, men skall man verkligen ha ett permanent statsbidrag för ett sådant ändamål? Är det inte bättre att föreningen när en sådan kongress anordnas får vända sig till ecklesiastikdepartementet liksom åtskilliga andra organisationer och enskilda bruka göra och där i varje särskilt fall få framlägga önskemål om resebidrag?

Vidare ha vi Svenska skolornas fredsförening som fått 1 000 kronor. Detta belopp har utgjort en stor del av föreningens budget. Föreningen har använt pengarna till att distribuera en broschyr, såvitt jag kan se gratis, till skolbarnen. Jag tror att broschyren varit utmärkt, men är det inte mer naturligt att föreningen vänder sig till skolöverstyrelsen och eventuellt till ecklesiastikdepartementet, om den har behov av att komplettera sin litteratur? Fredsarbetet är en sak som skolbarnen borde få litet hum om i skolorna, och om de inte få det, kan det vara ett skolintresse att få bidrag till en broschyr som kan befinnas lämplig för ändamålet.

Om vi fortsätta till de något större bidragstagarna, så ha vi här Svenska freds- och skiljedomsföreningen, som har fått 2 200 kronor, varav 1 000 kronor skulle avse kostnader för kongressdeltagande och återstoden annan verksamhet. Av herr Lindblom ha vi i hans motion fått erfara, att föreningens verksamhet är värd det varmaste erkännande, och ingen kan därvidlag vara mera vittnesgill än herr Lindblom själv, ty han är föreningens ordförande. Jag har fått en uppgift på vilka föredragshållare som föreningen har anlitat. Det har varit många förträffliga talare, och jag är övertygad om att en stor del av föreningens föredragsverksamhet har varit mycket bra. Men föreningen har en budget på 58 000 kronor. Behöver man då 2 200 kronor i statsbidrag? Herr Lindblom sade att det gällde en prestigefråga och att bidraget utgjorde ett slags sanktion från statens sida. Han sade vidare, att statsbidraget kunde locka enskilda att bli bidragsgivare. Men jag ifrågasätter om den synpunkten skall vara den bestämmande. Skall ett statsbidrag givas som något slags sanktion från statsmakternas sida av en verksamhet, som enskilda eljest bekosta? Jag är övertygad om att de folkrörelser, som stå bakom föreningen, nog inte komma att underlåta att lämna sina bidrag, vilka utgöra föreningens huvudsakliga inkomstkälla, även om statsbidraget på 2 200 kronor faller bort.

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.

Den härnäst största bidragstagaren är Svenska sektionen av internationella kvinnoförbundet för fred och frihet. Den föreningen har fått 3 000 kronor under åtskilliga år. Det är en förträfflig förening, och jag har själv åtskilliga gånger hållit föreläsningar där. Den har haft sina årliga kurser, och jag har inte någon som helst invändning att göra mot föreningen. På den tiden då jag brukade övertalas att föreläsa i föreningen var det Mathilda Widegren som var själen i föreningen. Hon var utomordentligt energisk och talangfull när det gällde att organisera föreläsungsverksamheten. Jag kunde inte låta bli att beundra henne, fastän jag ur annan synpunkt avskydde henne — hon hade nämligen utgivit en lärobok i svensk grammatik, som våra barn fingo plågas med. Det var ett under av bristande pedagogisk utformning, enligt min åsikt. Jag är emellertid övertygad om att den lilla människan klarat sin förening bra utan statsbidraget. Om man ser på föreningens inkomster och utgifter, så uppgingo inkomsterna senaste året till 88 000 kronor och verksamheten lämnade ett överskott på 15 000 kronor. Det är givet att ett bortfall av bidraget på 3 000 kronor inte på något sätt kan dämpa aktiviteten och energien hos denna utmärkta förening.

Det är på detta vis som jag har resonerat. Jag vill här inte engagera mig särskilt djupt i frågan om det skall beviljas 10 000 kronor mer eller mindre. Jag vill endast säga, att jag tycker att jag har haft ganska hållbara skäl för den ståndpunkt som jag har intagit i propositionen.

Fru LINDSTRÖM: Herr talman! Jag har begärt ordet för att uttala min anslutning till reservationen under punkten 2 b) av herr Karlsson i Munkedal m. fl., fastän redan många starka inlägg gjorts i debatten till dess förmån. De fredsorganisationer, som riskerar att helt förlora sitt statsbidrag, om riksdagen följer Kungl. Maj:t — som kuriöst nog i utskottet företrätts av fyra på-

litliga högermän — eller förlorar bidraget efter ett anpassnings- och övergångsår om riksdagen följer utskottet, är naturligtvis, som herr Undén här påpekat, i olika grad effektiva i det arbete, som de finansierar med bl. a. det omtvistade statsanslaget. De jag råkar känna närmare — Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet och Svenska skolornas fredsförening — hör emellertid till de mera effektiva, det vågar jag påstå. Det är i varje fall mitt intryck, att de bedriver ett verklighetsbetonat upplysningsarbete kring FN-frågorna och andra mellanfolkliga problem, främst genom sin föreläsungsverksamhet men även genom det skriftliga material, som de i bra urval och konkret och lättfattlig form ger ut till hjälp och handledning för alla slags fredsarbetare och inte minst för lärarna i våra skolor.

Visst ligger det något tilltalande för varje rationellt sinne i herr Undéns ståndpunkt att man inte skall plöttra bort pengarna på många händer, på många små organisationer, utan koncentrera bidragsgivningen på ett par större sammanslutningar, som har större resurser till att lägga upp en omfattande och slagkraftig utrikespolitisk upplysning. Men mot detta måste man å andra sidan sätta, såsom herr Karlsson i Munkedal påpekade, den fördelen, att flera intresserade och kapabla människor aktiviserar i fredsupplysnings tjänst — såsom medverkande i kurser och diskussionsmöten — genom de fredsföreningars arbete, vilka har en hel rad lokala avdelningar till sitt förfogande, än genom de båda institutioner, Utrikespolitiska institutet och Föreningen Mellanfolkligt samarbete, som ju främst gör sina insatser genom sina centrala stockholmsbyråer i Medborgarhuset, respektive Lilla Nygatan 4. Men det säger oss också, att en koncentration av verksamheten på detta område är viktigast på det publicistiska planet, d. v. s. när det gäller tryckalster — broschyrer, tidskrifter och sådant. Utrikespolitiska institutets publicistiska verksamhet t. ex. har en räckvidd och genom sin förnämliga medarbetarstab ett värde, som gör det svårt för

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.

de vanliga fredsföreningarna att konkurrera på det publicistiska planet. Ändå tycker jag att denna publicistiska verksamhet behöver kompletteras i vissa avseenden. Tidskrifter som Mellanfolkligt samarbete och Världshorisont riktar sig till en något mindre initierad men därför inte mindre intresserad läsekrets och har därför samma berättigande som Utrikespolitiska institutets skriftserie. Visserligen skulle det enligt min personliga uppfattning vara en välbehörlig rationaliseringsåtgärd om den förra tidskriften — Mellanfolkligt samarbete — slogs ihop med Världshorisont och uppginge i denna sistnämnda, bättre redigerade tidskrift.

Det finns vidare behov av en freds- och utrikespolitisk upplysningsverksamhet av ännu enklare och konstlösare slag, nämligen sådana som genom skolorna riktas till barn och ungdom, och man bör inte underskatta de svårigheter som erbjuder sig att få fram ett enkelt, konkret och fängslande material för sådan fredsupplysning. Både Svenska skolornas fredsförening genom sin nyss omtalade broschyr och Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet har enligt min mening kunnat tillmötesgå denna efterfrågan på ett mycket lyckat sätt, och många har tacksamt begagnat sig av de standardföredrag, som föreningarna utarbetat för de fredsdagar, som vi firar i olika sammanhang.

Här vill jag passa på att rikta ett litet genmäle till utrikesministern, som nyss låtit riktigt positiv när det var fråga om att bevilja anslag till några av de diskuterade fredsföreningarna. Som bevis på sin välvilliga inställning berättade han, att han själv många gånger hållit föredrag inom dem. Ja, om en förening får en god föredragshållare utan att det kostar någonting i reseersättningar och föreläsningarsvode, är ju detta ett indirekt anslag till föreningen, av desto större betydelse, ju oftare det sker. Jag förstår nu att utrikesministern personligen har gjort tjänst såsom ett sådant indirekt anslag tidigare, men kan de organisationer, som han här velat vingklippa i anslagshänseende, påräkna att han

står till deras förfogande som föredragshållare även i fortsättningen? Fast jag säkerligen hör till dem, som livligast brukar uppskatta herr Undéns föredrag, så inser jag ju, att deras värde inte låter sig kapitaliseras därhän, att de ger avkastning i efterhand även under budgetår, då kanske inga sådana föredrag beviljas. Säkrare är det nog att föreningarna får ett kontant bidrag inom ramen för statsbudgeten, det vill säga vad man yrkat på här i reservationen nr 2 b).

Jag ber att få instämma i herr Karlssons i Munkedal yrkande om bifall till denna reservation.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON: Herr talman! Jag har egentligen inte någonting att tillägga utan jag skall be att få instämma i vad både herr Karlsson i Munkedal och fru Lindström här anfört.

Det kan kanske tyckas att de föreningar, det här gäller, skulle vara tacksamma och glada för att statsutskottet i år har tillstyrkt, att de skola få det anslag de äro i så stort behov av. Men det kommer några alltför starka malörtsdroppar i bägaren, när man finner att statsutskottet så att säga har fastslagit att det endast är i år, som detta anslag kommer att utgå.

Det förefaller i varje fall mig ganska underligt, att utskottet i år i detta avseende tar ställning till nästa års budgetförslag. Är det ändå inte så, att varje budgetår bör ha nog av sin egen plåga? Förhoppningen att de föreningar det här är fråga om skulle kunna pressa ut — höll jag på att säga — mer pengar av sina egna medlemmar och av allmänheten än vad som redan nu sker anser jag vara ganska illusorisk.

Jag vore därför glad, om riksdagen i detta avseende ville följa den motiveering, som herr Karlsson i Munkedal m. fl. har givit uttryck åt i sin reservation, och jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr LINDBLÖM: Herr talman! När hans excellens utrikesministern här talar om de där mycket små grupperna, vilkas verksamhet han kanske gjorde sig en

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.

smula löjlig över, tycker jag att det är att slå in öppna dörrar i denna diskussion, eftersom vi i motionen inte har tagit med dessa små organisationer.

Jag kan tillåta mig att utöka det material, som utrikesministern här drog fram, med ännu ett exempel, som ger vid handen att man nog varit väl friskostig med anslagen till sådana föreningar och inte prövat behovet av dem tillräckligt. På den tiden Nationernas förbund existerade fanns det en förening som hette Föreningen för Nationernas förbund och som på den tiden fick anslag — det var någon avdelning i Uppsala, om jag minns rätt. Jag talade med någon av dess medlemmar om detta anslag, och han sade till mig, att det största bekymret avdelningen hade var hur man skulle förbruka detta anslag!

Jag tror nog, mina damer och herrar, att man på detta område kan vara ganska tveksam om, huru medlen användas; däremot är jag ganska säker på att när det gäller den folkliga freds rörelsen komma medlen att användas väl, och i detta fall behöver man sannerligen inte ha några bekymmer för på vilket sätt ett litet anslag skall fördelas.

Vidare säger utrikesministern att Svenska skolornas fredsförening skulle kunna vända sig till ecklesiastikdepartementet. Jag vill bara fråga: Får man någonting där då? Finns det någon garanti för det? Jag vill förresten säga att det inte är vi som ha placerat detta anslag på den huvudtitel där det finns — detta ha vi inte något med att göra utan det får helt skrivas på regeringens konto.

Vidare nämnde utrikesministern siffrorna för Svenska freds- och skiljedomsföreningen, och de äro riktiga. Jag vet också — som naturligtvis envar förstår — hur denna förening arbetar. Det är riktigt, att föreningen rör sig med en budget på omkring 50 000 à 60 000 kronor. Men jag vill bara tillägga: Om föreningen hade 70 000, 80 000 eller 90 000 kronor, skulle vi naturligtvis kunna bedriva mycket mer aktiv verksamhet, och jag är övertygad om att alla de platser, som önska besök och som önska få så-

dana upplysningsföredrag, vilka föreningen håller i skolor och läroverk, skulle kunna bli ännu flera.

Det är i själva verket ganska anmärkningsvärt, hur litet de organisationer, som tidigare ha arbetat på detta område, ha kunnat komma ut till folkets breda lager med någon upplysning. Låt mig ge ett exempel!

För två år sedan hade vi här en ny freds rörelse, som många människor inte kände till utan undrade vad den var för någonting. Rörelsen bedrevs under täckmantel i vissa avseenden, och detta gjorde förvirringen så mycket större. Vi fingo till vår huvudbyrå här i Stockholm förfrågan från den ena fackliga organisationen efter den andra från olika håll i hela Sverige. Dessa förfrågningar togo så småningom sådan omfattning, att vi icke ansågo det vara möjligt att på byråen besvara dem alla genom personliga brev. Vi hade ingenting annat att göra än att helt enkelt trycka en objektiv förklaring om vad denna organisation var för någonting, och så skickade vi ut denna till mellan 12 000 och 15 000 fackliga organisationer för att de skulle få denna upplysning. Det finns mycket folk i Sverige, som fortfarande vänder sig till Svenska freds- och skiljedomsföreningen för att få upplysning i sådana här frågor, ty de veta att det är en gammal organisation — den bildades redan 1883 — och den har sedan under årens lopp fått försänkningar i vida kretsar.

Det skulle vara intressant, om vi hade fått höra fortsättningen på hans excellens utrikesministerns redogörelse — nu stannade han, vill jag minnas, vid Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet. Det skulle alltså ha varit intressant att få reda på hur mycket de andra föreningarna utträttat. — Vad uträttat till exempel Utrikespolitiska institutet och vad gör Föreningen Mellanfolkligt samarbete? Man kan inte undgå göra en viss jämförelse, såsom läget nu är; man har inte haft anledning göra det förut men nu kanske man får så mycket större anledning att göra det.

Slutligen, herr talman, skulle jag vilja fråga: Vad är det som hindrar att ex-

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.

empelvis Föreningen Mellanfolkligt samarbete samlar frivilliga bidrag till sin verksamhet, eftersom andra föreningar äro hänvisade till att göra det? Jag kan inte se att det finns någon skillnad härvidlag.

Jag är viss om att den verksamhet som utföres av de organisationer det här gäller har så stor betydelse i det läge, som nu råder, att det är av stort värde att bevilja det anslag det här är fråga om. Jag vidhåller således mitt tidigare yrkande.

Hans excellens herr ministern för utrikesärendena **UNDÉN**: Herr talman! Jag vill bara i anledning av herr Lindbloms sista yttrande säga, att Föreningen Mellanfolkligt samarbete fungerar såsom en svensk förening för Förenta Nationerna. Det är en organisation, som har förgreningar runtom i hela världen och som speciellt verkar som ett slags stödorganisation till Förenta Nationerna. Man kan därför säga att den i viss mån intar en särställning.

Utrikespolitiska institutet är, såsom jag redan i mitt första anförande sade, till viss grad ett vetenskapligt institut, som arbetar under helt andra former än de föreningar, som det i övrigt här är fråga om.

Jag tror att herr Lindblom missade själva tankegången i vad jag här har sagt. Jag har inte alls uttalat några omdömen om de olika föreningarnas verksamhet utan har framhållit att det är en smula godtyckligt att just denna gren av folkbildningsarbetet skall sättas i en särställning därför att den sysslar med internationella frågor. Föreningarna borde kunna ställas på samma basis som andra föreningar för folkbildning och konkurrera i fråga om anslag från ecklesiastikdepartementet, i den mån det finns skäl därför.

Herr **ANDERSSON, ERIK GUSTAF**: Herr talman! I denna fråga är väl redan sagt vad som behöver sägas, och efter utrikesministerns utförliga redogörelse

för anslagen och hur de användas behöver ju ingen vara i okunighet därom.

Jag begärde endast ordet för att säga, att utskottets majoritet är helt på utrikesministerns sida; det råder ingen meningsskiljaktighet mellan departementschefen och utskottet. Vad utskottet vill hävda är endast att de föreningar, som tidigare ha haft anslag, skola få ytterligare ett år på sig för att kunna ordna sin verksamhet med hänsyn till att de eventuellt inte få något bidrag av statsmedel i fortsättningen. Vi ha ansett det vara billigt och skäligt att de finge denna nådatid för att kunna avveckla sin verksamhet, om detta behövs, eller för att lägga om den i den form, som kunde bli erforderlig.

Nu sägs det från olika håll — det har sagts av alla, som ha talat för en av reservationerna — att det är orimligt att riksdagen skall i år besluta om hur man skall göra nästa år. Ja, men det är enligt min mening ännu orimligare att göra som reservanterna och säga, att detta bidrag skall utgå för all framtid eller åtminstone för den närmaste framtiden. I rent formellt avseende tror jag inte att det därvidlag är någon egentlig skillnad.

Herr talman! Vad jag hade att säga var att vissa billighetsskäl givit utskottet anledning föreslå, att bidraget skulle få utgå under ytterligare ett budgetår, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **LUNDGREN**: Herr talman! Herr Lindblom förklarade i sitt första anförande, att han — jag uttrycker mig nu något schematiskt — ansåg det vara felaktigt att man hjälpte de stora föreningarna genom att ta från de små föreningarna. Om den totala verksamheten blir mera effektiv genom att medlen ges till de stora föreningarna, torde detta emellertid icke vara något fel.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena lämnade en utförlig redogörelse för de mindre föreningarnas verksamhet och ekonomi. Av den redogörelsen framgår det ju fullt tydligt, att

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete m. m.

statsbidragen inte ha någon större betydelse för föreningarnas fortsatta bestånd. Detta har också vitsordats av motionären i denna fråga, herr Lindblom. Han förklarade att statsbidragen närmast tjänade som ett offentligt erkännande. Det är, herr talman, säkerligen ofantligt många föreningar, som skulle kunna göra anspråk på statsbidrag, om man avsåge att bara ge ett offentligt erkännande för en god verksamhet. Jag undrar, herr talman, om riksdagen är beredd att godta sådana principer när det gäller att utdela statsbidrag?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2 a).

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, vartill herr talmannen ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i fråga om den nu förevarande punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3 punkten 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid,

att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets yttrande skulle godkännas, dels ock att utskottets motivering skulle godkännas med den ändring, som förordats i den av herr Gustaf Karlsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets yttrande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 3 punkten 15 godkänner utskottets yttrande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets motivering med den ändring, som förordats i den av herr Gustaf Karlsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 16—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1952/53 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till provundersökningar rörande skördeuppskattningar.

Punkten 17.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Statistiska centralbyrån: Kostnader för vissa provundersökningar för omläggning av metoden för skördeuppskattningar för budgetåret 1952/53 anvisa ett reservationsanslag av 8 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Karl Persson* och *Pålsson* (I: 134) samt den andra inom andra kammaren av herr *Rubbestad* m. fl. (II: 164), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 134 och II: 164, till Statistiska centralbyrån: Kostnader för vissa provundersökningar för omläggning av metoden för skördeuppskattningar för budgetåret 1952/53 anvisa ett reservationsanslag av 8 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Pålsson*, *Svensson* i Grönvik, *Staväng* och *Johansson* i Mysinge, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr PÅLSSON: Herr talman! Den fråga det här gäller är måhända inte någon stor fråga; i varje fall är beloppet mycket litet — det gäller 8 000 kronor. Men det är kanske värt att beakta, att det är fråga om ett nytt anslag.

Det gäller här närmast en ny metod för de årliga skördeuppskattningarna. Om man då utgår från det förhållandet att anslaget är nytt och ser litet närmare på motiven, finner man att det huvudsakliga skälet för detsamma anges vara, att denna nya metod möjliggör att tillförlitligheten i skördeuppskattningen kan såväl mätas som kontrolleras.

Det förefaller emellertid mig som om den gamla metoden har givit samma

möjligheter, eftersom man har ansett sig kunna konstatera att även med den metoden i vissa fall ha skett betydande underuppskattningar. Jag vet inte om man skall anse det vara värdefullare att konstatera ett fel på ett sätt än på ett annat.

Det är i varje fall inte huvudskälet för den blanka reservation, som jag jämte några av ledamöterna i medkammaren låtit anteckna på denna punkt. Vi anse att det är ganska onödigt att föra över en uppgift, som med fördel kan handhas av jordbrukets förtroendemän, på tjänstemannaplanet. Den tanken har legat till grund för den motion om avslag, som har avlämnats, och den tanken ligger också till grund för denna blanka reservation.

Vi mena att knappast någon kan vara bättre skickad att handha denna uppgift än de förtroendemän inom jordbruket, som ha den direkta och goda kontakten med jordbrukarna och som böra besitta den största möjligheten att skapa fram ett så långt möjligt rättvisande material för skördeuppskattningar.

Jag skulle kunna nöja mig med att säga, att utskottet ju här har skrivit mycket försiktigt. Det har betonat, att skäl kanske finnas för de farhågor, som i motionerna anförts, men tröstar sig med att det här endast är fråga om ett första försök och en planläggning. Nu lär emellertid all erfarenhet, att dylika försök och planläggningar, som föras upp på detta plan, alldeles oavsett vilket resultat de ge och varthän de peka, alltid bruka leda till att en fortsättning säkerställes. Det är sålunda ur denna synpunkt ganska tveksamt att medverka till detta nya anslag.

Herr talman! Jag har med dessa ord endast velat i korthet motivera den blanka reservationen. Min uppfattning om frågans behandling i utskottet gör dock, att jag inte ställer något yrkande.

Häri instämde herr *Werner*.

Herr SUNDELIN: Herr talman! Som herr Pålsson nämnde har ju utskottet skrivit rätt försiktigt på denna punkt. Det är nog ingen tvekan om att vi inom utskottet, särskilt inom avdelningen, ha

varit rätt kritiskt inställda emot detta förslag till ny metod för skördeuppskattning, men vi ha ändå inte ansett oss böra motsätta oss, att ett begränsat försök att pröva denna metod finge göras. Försöket skall ju utföras i samarbete med lantbrukshögskolan i Ultuna, och redan detta tycker jag nog är en garanti för att man kommer att objektivt bedöma resultaten av försöket. Jordbrukets utredningsinstitut har ju också deltagit i överläggningarna, då det gällt att lägga fram detta förslag. Vi hade inom femte avdelningen också kontakt med jordbrukets utredningsinstitut, och såvitt vi förstodo ville man inte heller därifrån motsätta sig att ett sådant här försök gjordes.

Personligen har jag nog ungefär samma uppfattning som den herr Pålsson här gav uttryck för, att om detta skall genomföras, kommer det säkert att bli en rätt kostsam metod. Och huruvida den blir tillförlitlig, det återstår att se. Vi fingo den upplysningen, att om detta första försök sloge väl ut, skulle man i fortsättningen utsträcka det till ett län för att sedan gå över till hela landet, och man hade då tänkt sig, att man skulle behöva ungefär 200 bedömningsställen över hela landet.

Jag tror att man kan ställa sig rätt kritisk till genomförandet av detta system i det stora hela. Det kommer säkert att bli rätt svårt, då skördandet av de provytor, som det är fråga om, i stor utsträckning torde komma att sammanfalla till tiden, att få folk som har möjlighet att utföra och övervaka det hela, och det kan, som jag redan sagt och som också har antytts i utskottsutlåtandet, antagas komma att bli rätt dyrbart. Men vi ha också ansett, att om denna nya metod finge prövas i mindre skala, skulle den kanske kunna komplettera den nuvarande metoden, så att man därigenom skulle kunna få fram en skördeuppskattningsmetod, som bleve något tillförlitligare än den nuvarande.

Vi ha, som sagt, icke velat motsätta oss att detta försök finge göras, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om ändringar i dyrortsgrupperingen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Funkterna 18—71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1952/53 under tolfte huvudtiteln, avseende anslagen inom civildepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 37, i anledning av väckta motioner om förhöjt pensionsunderlag för förre arbetsläraren vid dövstumskolan i Härnösand N. P. Nilsson; samt

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till B. E. R. Carlsson m. fl.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om ändringar i dyrortsgrupperingen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i dyrortsgrupperingen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ebbe Ohlsson* m. fl. (I: 76) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl. (II: 128), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att ortsgrupp I skulle uppflyttas till ortsgrupp II från den 1 januari 1953, dels att de storkommuner, som vore in-

Om ändringar i dyrortsgrupperingen.

delade i olika dyrorter, från samma tid skulle vara enhetligt indelade i dyrortshänseende.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 76 och II: 128 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av herr *Näsgård*, fröken *Andersson* samt herrar *Pålsson*, *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Svensson* i Grönvik, *Staxång* och *Johansson* i Mysinge, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 76 och II: 128, besluta

a) att ortsgroup 1 från och med den 1 januari 1953 skulle uppflyttas till ortsgroup 2;

b) att de storkommuner, som vore indelade i olika dyrorter, skulle från och med den 1 januari 1953 vara enhetligt indelade i dyrortshänseende.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Frågan om dyrortsgrupperingen har ju nu i mer än ett decennium diskuterats i riksdagen, utan att man kommit fram till något slutligt resultat. Det sitter fortfarande en utredning, som hindrar snabba beslut. Vi yrka nu i en reservation, att en delreform skall vidtagas så snart som någonsin är möjligt. Denna delreform går ut på att ortsgroup 1 skall uppflyttas till ortsgroup 2 från och med den 1 januari 1953 och att de storkommuner, som äro indelade i flera ortsgroup, från samma datum skola bli enhetligt organiserade.

Man kanske kan tycka att utskottsmajoritetens och reservanternas meningar stå varandra rätt nära, men skillnaden är dock att utskottsmajoriteten vill invänta utredningens resultat, medan reservanterna anse att en ändring bör och kan utan konsekvenser i negativ riktning vidtagas redan nu. Det gäller alltså begränsade krav.

Nu säger visserligen utskottet, att utredningen sannolikt blir klar till hösten, så att förslag kan föreläggas riksdagen

nästa år. Ja, det är naturligtvis att hoppas, att utredningen skall bli klar i höst, men därom kan man ju icke vara säker. Visserligen tvivlar jag inte på att de upplysningar vi fått ifrån utredningen äro riktiga och att det sålunda finns förhoppning att den blir färdig i höst, men som vi alla veta kan det komma hinder emellan, som göra att utredningsplanen icke kan fullföljas som man tänkt sig. Vi anse därför att utredningen skall anbefallas att avgiva förslag om de begränsade åtgärder, som föreslagits i motionen.

Dessa frågor ha som sagt diskuterats i kamrarna gång på gång under en följd av år, men det har alltid förekommit en del hinder, som ha gjort att man icke har kunnat lösa problemet. Man har under de senare åren hänvisat till kommunindelningen och förklarat att man icke bör vidtaga några ändringar förrän den är genomförd. År 1949 t. ex. yrkade statsutskottet avslag på då föreliggande motioner — visserligen med en s. k. välvillig motivering, vad man nu menar med det — och sade då att en sådan uppflyttning borde uppskjutas till dess kommunindelningsreformen år 1952 hade genomförts. Nu är denna reform genomförd, men vi sitta fortfarande fast.

Jag skall inte gå närmare in på saken och över huvud taget inte taga upp problemet om dyrortsgrupperingen i dess helhet — det kanske är andra som äro intresserade av att taga upp den frågan. Här gäller det ju bara en partiell reform. Det måste vara olämpligt, att olika delar av samma kommun tillhöra olika ortsgroup. Detta medför t. ex., att lönerna till lärarna bli olika, att skatteavdragen bli olika o. s. v., och jag tycker inte man kan förtänka människorna på dessa orter, att de icke kunna begripa sammanhangen. Jag har ett mycket starkt intryck av en uppvaktning från Skåne, som vi hade i tredje avdelningen för några år sedan, då vi fingo en mycket målände framställning av hur konstigt det hela måste verka för dem som äro bosatta där.

Nåväl, olägenheterna erkännas av många, men det är inte alla dessa som

vilja sätta i gång och ändra på saken. Åtminstone skall man vänta, och vad man skall göra när denna utredning är klar få vi se då.

Det skall icke förnekas att det ligger mycket i vad utskottsmajoriteten säger, att man inte skall föregripa ett utredningsresultat. Men vi reserverar anse, att det i detta sammanhang inte föreligger några risker vid en sådan partiell förändring som den här föreslagna. Det kan ju näppeligen finnas någon risk för att t. ex. en uppflyttad ort åter skall behöva nedflyttas. Prisutvecklingen pekar knappast i den riktningen. Vi anse sålunda att det är viktigt och nödvändigt att äntligen få bort — jag citerar statsutskottets utlåtande förra året — »de olägenheter och den irritation» som förekomma ute i bygderna på grund av dyrortsgrupperingen i de speciella hänseenden jag talat om nyss.

Jag nöjer mig nu, herr talman, med att yrka bifall till reservationen.

Herr SUNDELIN: Herr talman! Vid flera tillfällen tidigare har jag här i kammaren givit uttryck åt att jag inte på något sätt är beundrare av dyrortssystemet. Jag önskar tvärtom, att systemet skall revideras och kanske helst komma bort fortast möjligt. Men jag tycker nog att man kan ha vissa betänkligheter mot att gå på den linje som reservanterna följa. Här skulle man alltså vinna, att denna partiella reform, som reservanterna föreslå, skulle kunna genomföras ett halvår tidigare än man hade rätt att vänta i fråga om hela reformen.

Det har påpekats för mig, att så som reservationen är formulerad framgår det inte tydligt, vilket slag av dyrortsgruppering man här avser. Man menar ju i allmänhet lönegrupperingen, när man talar om dyrortsgrupperingen, men fröken Andersson var också inne på frågan om skattegrupperingen. Man kan väl säga, att det i detta fall finnes fyra olika dyrortsgrupperingar: lönegrupperingen, skattegrupperingen, bostadskostnadsgrupperingen i fråga om folkpensioner och hyresgrupperingen för folk-

Om ändringar i dyrortsgrupperingen.

skollärare. Dessa grupperingar följa inte varandra. Under det att exempelvis kanske de allra flesta av folkskolans lärare äro placerade i grupp 1 då det gäller hyresgrupperingen, tillhöra kanske flertalet av dem grupp 2 i fråga om lönegrupperingen. Om reservationen skulle innefatta även hyresgrupperingen, skulle därav bl. a. följa att folkskollärarna i hyresgrupp 1 skulle uppflyttas i hyresgrupp 2. Det skulle innebära ökade löneavdrag för hyror, och jag vet inte om reservanterna ha förutsett detta.

Vidare skulle jag vilja säga, att särskilt ett parti, nämligen bondeförbundet, tagit sig an frågan om reformering av dyrortssystemet — jag ber om ursäkt för att jag här påpekar detta, då ingen av bondeförbundets representanter hittills har yttrat sig i debatten. Om inte mitt minne sviker mig gjordes också något uttalande angående reformering av dyrortssystemet i samband med att bondeförbundet inträdde med representanter i regeringen. Jag kan inte tänka mig annat än att bondeförbundet även i fortsättningen skall följa denna fråga, omkring vilken partiet tidigare har drivit så intensiv agitation, och jag förmodar väl, att bondeförbundet nu skall ha andra möjligheter än hittills att påverka frågans lösning. Vi skola väl därför inte vara så oroliga, fröken Andersson, utan hoppas att bondeförbundet i fortsättningen och i sin nya ställning som delaktig i regeringsansvaret kommer att se till, att denna fråga blir löst på ett tillfredsställande sätt. Skall man behöva befara något annat i detta läge?

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON (kort genmäle): Herr talman! Herr Sundelin talade här om att den partiella reformen enligt reservanternas förslag skulle kunna genomföras endast ett halvår tidigare, men såsom jag sade i förra anförandet veta vi ingenting om den saken. Det kan mycket väl dröja både ett och två år, nota bene om inte utredningen blir klar i tid.

Om ändringar i dyrortsgrupperingen.

Sedan frågade herr Sundelin vilken dyrortsgradering vi avsågo. Jag vill på detta svara, att utredningen skall få i uppdrag att ta denna fråga under omprövning, alltså partiell omprövning, och lägga fram förslag i det hänseendet. Det är det vi mena, när vi säga, att den nu pågående dyrortsundersökningen bör anbefallas att avgiva förslag om slopande av den lägsta dyrorten. Sedan undersökningen lagt fram detta delresultat, få vi ta det under överbågande.

Vad beträffar herr Sundelins beröm åt bondeförbundet, skall jag inte alls göra bondeförbundet äran stridig. Men i sanningens intresse kan jag tala om att första initiativet till omprövning av dyrortsgrupperingen togs år 1939 av högermännen Kyling och von Seth, och de äro ännu i dag högermän.

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! Jag skall inte i detta sammanhang ta upp någon debatt om själva dyrortsgrupperingen, som ju är föremål för utredning. Vårt partis ståndpunkt till den frågan är väl också tillräckligt känd. Jag ber att få tacka för den vackra eloge som bondeförbundet nyss fick av folkpartiets företrädare, herr Sundelin, när han konstaterade, att det var bondeförbundet som hade fört denna fråga till det läge, där vi nu äro. Jag hoppas, att min medreservant fröken Andersson inte reagerar alltför surt inför detta erkännande. Vi får väl försöka att hålla ihop i den här debatten i alla fall.

Vad beträffar här avsedda detaljspörsmål yrkades senast förra året bland annat i motioner av herr Wahlund m. fl. i första kommaren och av herr Pettersson i Dahl m. fl. i andra kammaren, att riksdagen måtte besluta att med uttalande, att ortsgrupp 1 borde uppflyttas till grupp 2 från och med den 1 januari 1952, anhålla att förslag härom skulle föreläggas höstriksdagen. I en reservation till statsutskottets avstyrkande utlåtande över motionerna framställde nio ledamöter med herr Gränebo i spetsen yrkande om uppflyttning av ortsgrupp 1 till ortsgrupp 2 från och med den 1 ja-

nuari 1952. Nu säger herr Sundelin, att vi kan lugna oss, när vårt parti är representerat i regeringen. Men jag vill säga herr Sundelin, att vi som företrädare partiet i utskotten inte vill avsäga oss vår handlingsfrihet därför att partiet är representerat i regeringen.

I fråga om storkommunerna förelåg vid fjolårets riksdag yrkande från flera håll om enhetlig organisation i dyrortshänseende.

Utskottet hänvisar nu till den pågående dyrortsundersökningen. Det är ju ett skäl, som man inte kan komma förbi, när det gäller dyrortsgrupperingen som helhet. Vad beträffar uppflyttningen av grupp 1 har vi reservanter utgått från att denna åtgärd knappast kan verka föregripande på resultatet av undersökningen. Någon risk för att en från lägsta dyrortsgrupp uppflyttad ort ånyo skall behöva flyttas ned föreligger inte enligt vår uppfattning.

När det gäller storkommunerna kan resultatet av utredningen inte rimligtvis bli annat än att kommunen måste utgöra en enhetlig dyrortsgrupp. Sammanslagningen av kommuner innebär i och för sig rätt stora påfrestningar, på åtskilliga håll, och dessa skulle alldeles i onödan ökas, om man skulle bibehålla olikheter mellan kommundelarna i fråga om löner, skatteavdrag o. s. v.

I fjolårets proposition, nr 111, i denna fråga framhölls särskilt, att endast markerade skillnader i dyrhet borde få motivera att en kommun placerades i annan grupp än en närliggande kommun. Då borde det väl vara alldeles självklart, att dyrortsgrupperingen inte kan få splittra sönder en och samma kommun i olika delar.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och

Om billigare rekreationsbiljetter för viss försvarsväsendets personal.

förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givnen varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Andersson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 50.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om billigare rekreationsbiljetter för viss försvarsväsendets personal.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna beträffande rekreationsbiljetter för viss försvarsväsendets personal i övre Norrland.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh* (I: 128) och den andra inom andra kammaren av fru *Boman* och fru *Hellström* (II: 224), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl.

Maj:t hemställa, att bestämmelsen för rekreationsbiljetter för viss försvarsväsendets personal i övre Norrland måtte ändras så, att nedsättningen med 50 procent vid fram- och återresa finge beräknas på priset för tur och returbiljett.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på återropade grunder hemställt, att motionerna I: 128 och II: 224 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Bergh*, *Ståhl*, *Kollberg* och *Wedén*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 128 och II: 224 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att bestämmelsen för rekreationsbiljetter för viss försvarsväsendets personal i övre Norrland måtte ändras så, att nedsättningen med 50 procent vid fram- och återresa finge beräknas på priset för tur och returbiljett.

Herr **BERGH**: Herr talman! Ur de synpunkter som ligga närmast till hands för statsutskottet att företräda är detta en ganska liten fråga. Med hänsyn till den motivering som statsutskottets majoritet har anfört kan man rent av ifrågasätta, huruvida den ärade femte avdelningen av statsutskottet har upptäckt, hur liten frågan i själva verket är — om man som sagt anlägger statsutskottssynpunkter. För de personer det gäller är frågan av en annan vikt.

För att klargöra vad det rör sig om behövas inte många ord.

Sedan en hel del är tillbaka har viss militärpersonal vid förbanden i övre Norrland haft förmånen att jämte sina familjer en gång om året få resa söderut för halv biljettkostnad. Gränsen går vid Bollnäs. Det är alltså vid resor till orter söder om Bollnäs, som denna personal haft de där förmånerna. Att den fått dessa förmåner sammanhänger med rekryteringen av militärpersonal i övre Norrland. En hel del militärer kommanderas för tjänstgöring dit upp. De äro ofta själva söderifrån. För att befrämja

Om billigare rekreationsbiljetter för viss försvarsväsendets personal.

rekryteringen har man gett dem denna förmån. Men denna personal kom i en relativt sämre ställning i föl i samband med att vi då införde systemet med tur och retur-biljetter också för de stora avstånd varom här är fråga. Förut fick militären lösa två enkelbiljetter, av vilka vardera kostade hälften av det normala priset, men när tur och retur-systemet genomfördes, avvek man från den gamla principen, så att militären inte som förut fick 50 procents rabatt, utan priserna för enkelbiljetter läggas fortfarande till grund i stället för tur och retur-priset. Det är denna lilla diskrepans som motionen avser att undanröja.

Statsutskottets majoritet tycker tydligen att detta vore ett äventyrligt företag, och majoriteten menar dessutom att ett sådant förslag, att låta regeln om 50 procents rabatt gälla även sedan tur och retur-biljetten införts, skulle på ett betänkligt sätt avvika från principer som man annars tillämpar. Utskottet säger nämligen, att det som en allmän princip gäller, att avgiften bestämmes till en viss del av biljettpriset för enkel resa och att hänsyn inte tas till prisreduktionen för tur och retur-biljett. Utskottet säger försiktigtvis att detta är »enligt vad utskottet inhämtat». Enligt vad jag inhämtat, från håll där man som jag tror kan de här sakerna, är denna uppgift från utskottets sida något tvivelaktig. Det kunna vi f. n. själva verifiera. När det gäller t. ex. familjebiljetter, får ju mannen betala fullt pris och hustrun får betala fullt pris, men så blir det en ned-sättning för barnen, vilken ingalunda går efter den regel som statsutskottets majoritet säger gälla som allmän princip. Jag skall nämna ett exempel till, som tyder på att avvikelser allaredan förekomma. Enligt uppgift som jag har fått erhåller sjöfolk rabattering inte bara på enkla resor utan även på tur och retur-biljetter. Följaktligen är den princip, som utskottet nu håller på, inte totalt genomförd — allt enligt de uppgifter som jag har fått.

Det är dessutom egentligen ganska självklart att även om det vore en allmän princip, skulle man inte kunna åbe-

ropa den i det här fallet, av det enkla skälet att det var först i föl som tur och retur-biljetter genomfördes på dessa stora avstånd. Frågan har följaktligen inte varit aktuell tidigare.

Då tycker jag att eftersom frågan är så pass liten och eftersom det förut gavs 50 procents rabatt, bör det fortfarande vara 50 procents rabatt. Den allmänna förbättring, om jag får använda det uttrycket, som andra resande ha fått, skall väl också utsträckas till att gälla här. Principen var ju 50 procents rabatt. Det är ganska enkelt att genomföra den. För att vinna en rättelse, som jag närmast trodde var bara en rent redaktionell sak, behöver man inte såsom utskottsmajoriteten tänker sig låta frågan undersökas av 1948 års järnvägstaxekommitté. Därtill är den faktiskt alldeles för liten.

Jag är ledsen över att utskottet i sin eljest berömvärda försiktighet inte har, såvitt jag förstår, kommit underfund med hur enkel denna fråga egentligen är. Försiktigheten i det här fallet är nog tämligen överflödig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid utlåtandet följande reservationen.

Herr SUNDELIN: Herr talman! Jag vill hålla med herr Bergh om att det här inte är någon stor fråga, och det kan också erinras om att dessa bestämmelser gälla för en mycket liten grupp, alltså för viss militär personal uppe i övre Norrland. Det skulle här vara fråga om att bereda den en ytterligare förmån. Denna grupp har tidigare fått betala halv avgift för enkla biljetter för vissa resor å järnväg. Någon ändring härutinnan har inte ägt rum. Nu har det givetvis kommit en taxehöjning emellan som kan något förändra läget, men annars får man säga att formellt sker ingen ändring här i förhållande till vad som förut har gällt. Det som har kommit till är ju att man har infört tur och retur-biljetter på dessa längre avstånd.

Hur skulle ett bifall till motionen uppfattas exempelvis av andra statliga befattningshavare uppe i Norrland? Vi känna ju till att det är rätt svårt med

Om billigare rekreationsbiljetter för viss försvarsväsendets personal.

rekryteringen även på andra områden än det militära, när det gäller övre Norrland. Där ha så vitt jag vet dessa förmåner inte förekommit tidigare. Man skulle väl närmast börja resonera om att utvidga förmånerna även till andra grupper.

Jag gjorde en liten undersökning om vad det här kunde betyda. Om man bifaller utskottets förslag i stället för reservationen skulle det för en resa från Boden till Stockholm och åter i andra klass betyda en merkostnad per person av kronor 10:50 och i tredje klass kronor 7:—. Det är klart att för en familj kan detta göra en del. För en familj om man, hustru och två barn i åldern 6—12 år gör det i andra klass kronor 31:50 och i tredje klass 21:—. Jag vill inte påstå att detta är obetydligt, men om man räknar på hela kostnaden för en semester så är det i varje fall en rätt obetydlig del.

Vi ha som sagt ansett att den här saken ändå inte borde genomföras utan vidare. Det kunde föra med sig konsekvenser, som det nu är svårt att överblicka. Utskottet har ansett att försiktigheten bjuder att man inte just nu bifaller motionerna. Vi ha hänvisat till 1948 års järnvägstaxekommitté. Herr Bergh tycker tydligen att saken är för liten för att denna kommitté skulle få syssla med den. Men kommittén har ändå så sent som i höstas särskilt intresserat sig för spörsmål berörande Norrland. Man har företagit ett par resor på sammanlagt inte mindre än tio dagar och inhämtat synpunkter från olika håll. Det vore underligt om man inte också skulle intressera sig för sådana här taxenedsättningar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGH (kort genmäle): Herr talman! Herr Sundelin har till stöd för sin avvisande hållning åberopat konsekvenser beträffande andra grupper av befattningshavare, och han undrade hur ett bifall till reservationen skulle uppfattas av andra grupper. Det är inte det som det är fråga om. Frågan är huru-

vida den princip som man har tillämpat för militärpersonal fortfarande skall gälla, nämligen att den skall betala hälften av vad andra betala. Just i det sammanhanget är det ju en tämligen ovidkommande historia hur andra befattningshavargrupper ha det.

Jag skall anföra en sak till. Jag vill påpeka det trassel och det onödiga arbete som uppkomma vid biljettförsäljning vid bibehållande av den nuvarande ordningen. Då man skall sälja biljetter till den militärpersonal som det här gäller får man inte räkna ut vad tur och retur-biljetten kostar och sedan halvera det, utan man skall först räkna ut vad en enkel biljett från orten kostar och sedan vad en enkel biljett tillbaka kostar, därpå lägga ihop dessa tal och sedan halvera summan. Det är ganska onödigt trassel för så pass litet pengar. Men för den enskilda familjen kan ett belopp av kronor 10:50 per familjemedlem betyda en hel del.

Jag får vidhålla mitt yrkande, herr talman.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Herr Sundelin förklarar att ett bifall till de väckta motionerna skulle innebära att den personal som det här gäller skulle få en ytterligare förmån. Så är inte riktigt. Det finner man om man ser på hur denna fråga har utvecklats sig. Den 1 maj 1951 blev det en höjning av biljettpriserna. För att ge en kompensation för de stora avstånden, särskilt i Norrland, infördes den förmånen att man även vid resa längre sträcka än 496 km skulle få köpa tur och retur-biljett. Ett bifall till motionen innebär alltså bara att befattningshavarna skulle få behålla samma förmån som de tidigare ha haft.

Vad sedan beträffar uttalandet i utskottets motivering att tur och retur-biljetter inte förekomma när det gäller prisnedsettningsbiljetter i allmänhet, är detta nog, herr talman, en regel med rätt många undantag. Det finns en s. k. skyttetaxa enligt vilken en hel del föreningar få köpa biljett till lägre pris, och denna förmån gäller så vitt jag vet även tur och retur-biljett.

Om skatteavdrag för kostnad för stenröjning.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckt motion om förhöjd livränteersättning åt riksbanksvaktmästaren B. H. Brohn, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om skatteavdrag för kostnad för stenröjning.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 10, i anledning av väckta motioner om rätt att vid taxering till skatt för inkomst åtnjuta avdrag för viss kostnad för stenröjning.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 41 av herr *Fridolf Jansson* m. fl. samt II: 61 av herrar *Svensson* i Vä och *Pettersson* i Norregård hade hemställts, att riksdagen måtte besluta en sådan ändring i taxeringsförordningen, att kostnaden för stenröjning finge avdragas i deklaration och taxering till stat och kommun i den mån den inte ersattes av statliga bidrag, dock högst till ett belopp av 1 000 kronor årligen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 41 av herr *Fridolf Jansson* m. fl. samt II: 61 av herrar *Svensson* i Vä och *Pettersson* i Norregård om rätt att vid taxering till skatt för inkomst åtnjuta avdrag för viss kostnad för stenröjning icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»I motionerna har framhållits bland annat, att enligt motionärernas mening stenröjning icke alltid vore att anse såsom grundförbättring. Motionärerna åsyftade det fall, att ett fält, som befriats från ovanjordssten, efter några år åter visade upp sten, vilket berodde på sänkning av jordytan genom att jord bortförts med grödan. Såvitt utskottet kunnat finna har den av motionärerna berörda frågan icke dragits under prövning i högsta instans. Spörsmålet är en tolkningsfråga, till vilken det icke ankommer på utskottet att taga ställning. Utskottet vill emellertid i anslutning härtill erinra om att 1950 års bevillningsutskott i sitt ovannämnda betänkande förutsatt, att frågan, huruvida gränsdragningen mellan avdragsgill driftkostnad och icke avdragsgill grundförbättring enligt nuvarande bestämmelser skett på ett i alla avseenden tillfredsställande sätt, komme att tagas under närmare övervägande i samband med översynen av skattelagstiftningen. Med hänsyn till att 1950 års skattelags-sakkunniga, som ha att verkställa denna översyn, sålunda komma att pröva denna gränsdragning emellan avdragsgill och icke avdragsgill kostnad, finner utskottet ej skäl att i förevarande sammanhang göra något uttalande i detta avseende.»

Reservationer hade anmälts

I) av herrar *Gustaf Elofsson*, *Fritiof Karlsson*, *Jonsson* i Skedsbygd och *Strandh*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits;

II) av herrar *Velander*, *Wehtje* och *Nilsson* i Svalöv, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

I den av herr *Gustaf Elofsson* m. fl. avgivna reservationen hade föreslagits, att det nyss återgivna stycket av utskottets motivering skulle utbytas mot följande uttalanden:

»Utskottet delar motionärernas uppfattning, att stenröjning i de flesta fall utgör en förutsättning för jordbrukets bedrivande i samma omfattning som förut varit möjligt och att synnerliga

Om skatteavdrag för kostnad för stenröjning.

skäl därför kunna anses föreligga att betrakta bortskaffande av för den fortsatta brukningen hinderlig sten å åkerjorden såsom underhållsarbete.

Utskottet förutsätter därför att 1950 års skattelagssakkunniga pröva denna fråga även ur dessa synpunkter.

Utskottet är övertygat om att ett medgivande av avdragsrätt för dessa arbeten skulle i mycket hög grad verka stimulerande på denna verksamhet.»

Herr KARLSSON, FRITIOF: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande har fogats en reservation av herr Gustaf Elofsson, undertecknad m. fl., och då jag även tillhör motionärerna, vill jag här föra fram några synpunkter utöver dem som utvecklats i motionen. Jag vill göra detta så mycket mer som frågan om avdragsrätt vid taxeringen för stenröjningskostnader ingalunda är en liten fråga för de småbrukare, som beröras därav.

Min uppfattning är också att detta är ett rättvisekrav, som riksdagen borde visa större förståelse för. För omkring 40 år sedan var det ingen nämnvärd skillnad i priset på en gård, som var stebunden, och på en gård med stenfri åker. Man utförde då alla arbeten, i varje fall på småbruket, för hand, och stenen i åkerjorden hade inte den hämmande inverkan på driften som den fått med vår tids rationella brukningsmetoder och maskindrift. Först i och med att man utbytte oxen som dragare mot hästen och började använda arbetsbesparande maskiner i driften blevo olägenheterna med stenen i åkerjorden mera påtagliga, och gårdar med stebunden jord miste allt mer i värde i jämförelse med stenfria gårdar. Brukarna av de steniga gårdarna ha därför fått föra en oavlätlig kamp emot stenen och ha måst utföra ett mycket påfrestande arbete för att vidmakthålla värdet på sina gårdar.

Detta arbete har också honorerats och värdesatts av det allmänna genom att vissa statliga bidrag givits. Vi jordbrukare som bo i stenrika trakter, där stenröjning är behöblig, veta emellertid också att om själva arbetet till fullo betala-

des, skulle stenröjning knappast vara lönande. Jorden får genom detta arbete köpas till ett alltför högt pris. Men man utför arbetet, därför att man har bostad, man har ekonomibyggnader och kanske någon stenfri åkerjord, eller därför att gården skulle bli alltför liten och inte bärkraftig, om man inte brukade även den stebundna åkern. Man har i dessa steniga trakter räknat stenröjningen som en verklig uppoffring, en kulturbragd. Genom den har det blivit möjligt att på ett rationellt sätt med begagnande av moderna redskap och maskiner bruka även denna jord, och därigenom har man skapat lönsamhet och bättre beskattningsobjekt för framtiden.

Man kan också påstå att så länge detta arbete utfördes av ägaren själv och hans husfolk, var det befriat från inkomstbeskattning. Jag har nämligen aldrig hört att någon taxeringsnämnd taxerat en jordbrukare förutom för den inkomst han haft på gården även för det arbete som han har nedlagt på stenröjning på sin egen gård. Det är först i och med att man anlitar lejd arbetskraft — och det måste man f. n. i stor utsträckning göra för att kunna anlita moderna maskinella stenröjningsredskap — som avdragsrätten vid inkomsttaxeringen har blivit aktuell. Jordbrukarna anse sig nämligen böra ha rätt till avdrag, eftersom detta arbete *måste* utföras, om gården över huvud taget skall kunna brukas under nuvarande förhållanden. De se det som ett underhållsarbete för att vidmakthålla gårdens brukningsvärde. Våra taxeringsmyndigheter mena emellertid att denna kostnad avser en grundförbättring på gården och medge därför intet avdrag.

Med hänsyn till de skäl, som här anförts för att avdragsrätt borde medges, tycker jag att riksdagen skulle kunna — även om den inte vill bifalla motionen — åtminstone ansluta sig till den motivering, som har framlagts i den av mig nämnda reservationen och som går ut på att 1950 års skattelagssakkunniga verkligen böra ta denna fråga under omprövning och undersöka om inte avdragsrätt i detta fall bör medges.

Om skatteavdrag för kostnad för stenröjning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Gustaf Elofsson och mig vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr VELANDER: Herr talman! Även högerens representanter i bevillningsutskottet ha beaktat de synpunkter, som den föregående ärade talaren här framfört. Vi finna det ganska naturligt, att ägaren av ett mindre jordbruk får avdragsrätt för sina kostnader, om han med lejd arbetskraft tagit bort kanske ett fåtal stenar ifrån sin åker för att underlätta brukningen därav enligt metoder, som man numera i allt högre grad börjat skatta åt. Vi äro emellertid inte säkra på att man når ett tillfredsställande resultat i det hänseendet med utgångspunkt från utskottets tankegång och med utgångspunkt från herr Karlssons och hans medreservanterns tankegång.

Utskottet ifrågasätter, huruvida den nu gällande gränsdragningen mellan avdragsgill driftkostnad och icke avdragsgill grundförbättring är riktigt avvägd ur tekniska och skattemässiga synpunkter. Jag är närmast av den mening, att man icke kommer fram till det avsedda resultatet genom att inlåta sig på en principdiskussion om var denna gräns bör gå. Jag menar, att man i stället bör kunna modifiera den allmänna regeln i den riktning, som väl även motionärerna få anses ha tagit sikte på, nämligen på det sättet att, när det gäller stenröjning, som inte dragit större kostnad än exempelvis maximum 1 000 kronor, avdrag därför skall kunna medges av beskattningsnämnderna.

Om man går den vägen, är det dock en öppen fråga, huruvida avdragsrätten bör existera vid sidan av rätten till statsbidrag. Jag menar inte, att rätten till statsbidrag i och för sig måste elimineras, därför att man inför rätt till avdrag, men jag menar att den innehavare av ett mindre jordbruk, som fått statsbidrag för verkställande av viss stenröjning, måhända inte bör vara berättigad till avdrag i beskattningshänseende för den nedlagda kostnaden. Jag anser i varje fall, att den frågan bör övervägas,

och jag föreställer mig, att man bör ta sikte på att statsbidrag och avdragsrätt icke böra förekomma vid sidan av varandra i ett och samma fall.

Motionärerna och de reservanter, som stå bakom reservationen 1), ha uttalat den uppfattningen, att stenröjning är att hänföra till underhållsarbete. Jag skall inte göra någon stor sak av det uttalandet. Jag vill bara säga det, att jag knappast kan dela den uppfattningen. Jag kan dock medge, att det finns en del gränsfall, och sådana fall talas det också om i motionen; om deras frekvens vet jag emellertid mycket litet. Man säger, att det kan hända att en jordbrukare, som frigjort ett fält från ovanjordssten och därigenom skapat förutsättningar för dess brukande, efter någon tid, kanske några år, möter nya stenar på samma fält. Jag kan tänka mig att, om han tar bort dessa stenar, arbetet bör anses ha karaktären av underhåll. Och jag tror, att avdragsrätt redan med nu gällande bestämmelser bör kunna medges för kostnaden för det arbetet. Det finns i varje fall, såvitt jag vet, inte något prejudikat, som talar för en motsatt ordning.

Jag hoppas, att skattelagssakkunniga, som ha att syssla med dessa ting, skola vid sin prövning av de framkomliga vägarna även ta hänsyn till de synpunkter, som föranlett högerreservationen till det föreliggande utskottsbetänkandet. Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr ELOFSSON, GUSTAF: Herr talman! Det rationaliseringsarbete inom jordbruket som under en lång följd av år — delvis i mycket rask takt — har genomförts har ju till mycket stor del framtingats av statsmakternas ingripanden på olika områden. Det är ju självklart att man inte för närvarande kan driva ett jordbruk som är stembundet, dels på grund av bristen på mänsklig arbetskraft, dels på grund av att kostnaderna för arbetets utförande skulle bli så höga att det inte bleve ett tillfredsställande ekonomiskt resultat. Av den anledningen har vid flera tillfällen

Om skatteavdrag för kostnad för stenröjning.

den frågan diskuterats, huruvida inte åtminstone i viss mån kostnaderna för stenröjning borde vara avdragsgilla vid taxeringen.

Nu säger man att det utgår statsbidrag för stenröjning och att statsmakterna inte kunna både bevilja statsbidrag och medge avdrag vid taxeringen. Jag är fullt överens om att så icke kan ske. Men det statsbidrag, som beviljas, utgår endast till jordbruk som äro mindre än 20 hektar. De kunna få en viss hjälp till stenröjning, men alla andra sakna möjlighet därtill. Det är stora kostnader som en stenröjning drar. Vi veta alla att detta arbete inte är någon billig sak — i många fall innebär det att jorden får köpas en andra gång, om man skall få den stenfri.

Det händer ibland, såsom herr Velander mycket riktigt påpekade, att när man har stenröjt en åker, så kommer det efter ett par, tre år upp nya stenar, även om man gjort den aldrig så fri från ovanjordssten. Det beror väl på att jorden i viss mån sjunker genom att man har bortfört sten, och vid denna sänkning av jordnivån uppträda de nya stenarna. Kostnaderna för sådan röjning borde väl i alla fall vara avdragsgilla, men det förhåller sig inte så som herr Velander trodde. Taxeringsnämnderna äro nämligen inte alls med på att godkänna sådana avdrag, och inte heller i de högre skatteinstanserna har man kunnat vinna gehör för den saken.

Det brukar vara så, herr talman, att om en genomförd rationalisering inom jordbruk, industri eller andra näringar frambringa billigare produkter, alltså i det här fallet billigare skördar, så skall den som genomför förbättringen ha någon fördel av detta förbilligande. Han har emellertid ingen möjlighet därtill utan får stå för hela kostnaden utan möjlighet att erhålla avdrag.

Motionärerna ha ansett, att det vore berättigat med avdragsrätt för 1 000 kronor för stenröjning; röjer man för mera får man själv stå för den kostnaden. Det har utskottet inte velat gå med på. Vi ville att utskottet skulle skriva, att

de nu sittande skattelagssakkunniga skulle ta denna fråga under omprövning, och av den anledningen ha vi, herr talman, avgivit en reservation i vilken vi föreslagit en ändrad motivering. Jag ber med dessa ord få yrka bifall till denna.

Herr VELANDER (kort genmäle): Herr Elofsson antydde, att det rådde en viss motsättning i uppfattning mellan honom och mig. Jag uttalade nu den meningen, att, om man har befriat en åkerteg eller ett fält från sten och det sedan dyker upp nya stenar, enligt min uppfattning borttagandet av dessa stenar kunde vara att hänföra till underhållsarbete. Herr Elofsson delade inte denna min uppfattning. Jag vill säga, att den saken dock har undersökts inom utskottets sekretariat, så långt det har varit möjligt, och enligt de uppgifter, som lämnades vid föredragningen, är min antydda uppfattning adekvat; det finns nämligen intet prejudikat, som talar för att min ståndpunkt inte skulle vara riktig.

Medan jag har ordet, herr talman, vill jag till mitt tidigare yttrande även foga, att, om man delar den syn, som högerreservanterna ha anlagt på denna fråga, man till och med skulle kunna komma fram till en begränsning av statsbidragsverksamheten. När det gäller särskilt de små fallen, skulle väl ofta vederbörande kunna nöja sig med skattefrihet utan statsbidrag, eftersom utverkandet av statsbidrag medför omgång och är förenat med besvärligheter. Men på den punkten har jag ju sagt, att frågan får närmare övervägas av skattelagssakkunniga.

Herr SJÖDAHL: Jag vill först säga, närmast till den förste talaren, att man inte alls från utskottets sida undervärderat betydelsen av att stenen röjes bort och att jordbrukaren därigenom kan anpassa sitt arbete på åkrarna efter den nya tekniken. Det är väl tvärtom en sympatisk inställning till hjälp åt jordbrukarna att röja bort stenarna som ligger bakom de mycket ansenliga statsbi-

Om skatteavdrag för kostnad för stenröjning.

drag man tidigare beviljat — det gäller ändå fem à sex miljoner kronor under de två senaste åren. Det är ju icke obetydliga anslag.

Att utskottet inte har kunnat gå med på motionens förslag om att införa en, visserligen begränsad, avdragsrätt beror först och främst på att man inte anser sig böra ge både statsbidrag och avdragsrätt. Det förefaller tämligen orimligt att man skulle hjälpa på båda sätten. När det gäller avdragsrätten så är det ju tillika på det sättet, att den kommer att verka ytterst irrationellt. För den större inkomsttagaren skulle det bli ett större skatteavdrag och alltså ett större indirekt statsbidrag än för den mindre inkomsttagaren, eftersom dennes marginalskatt är lägre, och ett så irrationellt sätt att avväga hjälpen för stenröjningen är knappast att rekommendera. Jag är övertygad om att ett ersättande av statsbidragen med avdragsrätt skulle bli av mycket tvivelaktigt värde just för de små jordbrukarna, som det här närmast gäller och som vi nog alla ömmar för.

Nu säger herr Elofsson, att dessa statsbidrag endast går till jordbruk på upp till 20 hektar. Ja, 40 tunnland, det är ett gott stycke upp. Det är den stora massan av landets jordbrukare, som det här är fråga om. För den andra gruppen, den som ligger därutöver och som förmodligen vid stenröjningen måste anlita lejd arbetskraft, gör man, när det gäller avdrag för denna arbetskraft, i praxis ingen skillnad mellan grundförbättring och underhåll. Man skulle inte kunna genomföra en sådan skillnad i praktiken. Det har sagts mig av erfarna taxeringsnämndsledamöter, att man i allmänhet beviljar avdrag för den lejda arbetskraften oavsett vad den använts till, ty man kan inte säkert avgöra i vad mån den används för det ena eller andra syftet. Därmed tycker jag herr Elofsson kunde låta sig nöja.

Sedan skulle jag vilja understryka vad som framskyttade, om jag minns rätt, i herr Velanders anförande, att om man skall stödja en samhällsnyttig verksamhet — och dit räknas ju allde-

les säkert att röja bort stenen från åkarrarna — bör man gå anslagsvägen och icke avdragsvägen, ty den senare är irrationell och verkar för blint och orättvist. Detta är en princip som inte bara bevillningsutskottet utan också riksdagen gång på gång uttalat sig för.

Jag skulle till slut bara vilja säga — vilket också skyttade i herr Velanders anförande — att utskottet förutsätter att skattelagssakkunniga skall överväga om gränsdragningen mellan grundförbättring och underhåll är riktigt avvägd. Det är mycket möjligt att gränsen borde dragas på ett annat sätt. Men bevillningsutskottet ger sig aldrig in på att tolka en lag. De frågor som här diskuteras har icke — utskottet veterligt — dragits inför högre skattemyndighet, och under sådana omständigheter vill sannerligen inte bevillningsutskottet, fastän det består av mycket skattesakkunniga personer — det vill jag villigt erkänna — tjänstgöra som en extra lagtolkningsinstitution. Men vi hoppas att skattelagssakkunniga skall överväga dessa frågor.

Och med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall icke blott till utskottets kläm utan även till dess mycket välviliga motivering.

Herr ELOFSSON, GUSTAF: Herr talman! Jag skulle först till herr Velander vilja säga, att hans tolkning nog kan vara riktig — att det är ett underhållsarbete att röja undan nya stenar i en åker som man förut rensat från sten — men det är inte alla skattenämnder som godkänna en sådan tolkning. Särskilt söderut är det mycket svårt att få den godkänd, och det var därför jag ansåg att även skattelagssakkunniga borde undersöka förhållandet.

Sedan skulle jag vilja fråga: Varför är herr Sjö Dahl så rädd för att i motiveringen skriva, att skattelagssakkunniga borde ta frågan om hand? Motionärerna menade bara vad som också framfördes i utskottet, att skattelagssakkunniga borde ta denna fråga under omprövning. Huruvida sedan skattelagssakkunniga finna att avdragsrätt bör före-

Om skatteavdrag för kostnad för stenröjning.

komma eller inte, är ju en senare fråga. Vi ha inte heller menat, herr Sjödahl, att man både skulle ha statsbidrag och avdragsrätt. Vi ha tänkt oss att den saken finge klaras upp genom skatteutredningen, så att ingen kunde få båda delarna.

Uppgiften att det är den största gruppen, som har under 20 hektar, kanske man får moderera något. Jag tror att det är ett mycket stort antal jordbruk mellan 20 och 30 hektar, som inte ha möjlighet att få någon som helst hjälp för detta ändamål. Det är ju inte såsom det var förr, att en lantbrukare kan under vintermånaderna gå ut och bryta sten och spränga sten och skärva och försälja skärven till väggkassorna. Väggkassorna köpa sig nu för tiden in i berg och sätta där upp stenkrossar och dylikt och tillgodogöra sig så mycket vägunhållsmaterial, som de behöva. Av den anledningen har man ingen annan möjlighet, när man skall göra en stenröjning, än att utnyttja de maskinella uppfinningar, som gjorts under de senaste åren. En gård på 10, 20 eller 30 hektar har ingen möjlighet — inte ens en gård på 50 eller 100 hektar torde ha det — att skaffa sig en sådan maskin, ty det skulle bli alldeles för dyrbart, utan man är hänvisad till organisationer eller till enskilda, vilka driva detta som yrke och ha stenröjningsmaskiner till uthyrning. Även mindre jordbruk få sålunda betala ut stora kostnader för detta. Det är därför, herr talman, som vi ansett att man från utskottets sida bort ytterligare understryka, att den nu sittande skattelagskommittén borde ta dessa frågor under omprövning.

Herr VELANDER: Herr talman! Herr Elofsson var inne på frågan, om ett borttagande av stenar, som tränga upp från »underjorden» till ytan, är att hänföra till underhåll eller inte! Jag vill då upplysa herr Elofsson om någonting, som han kanske bör ha sig bekant, nämligen att länsprövningsnämnden i Kristianstads län — hans eget län alltså — brukar betrakta sådant som underhållsarbe-

te och följaktligen inte vägrar avdrag i beskattningshänseende för kostnaden därför. Den omständigheten visar, att även om det förhåller sig så, att bestämmelserna tillämpas olika, är det likväl en fråga som inte bör bli föremål för lagstiftning, utan det är en fråga, som det tillkommer lagskipningen att klara upp, och det är alltså på den vägen rättelse skall sökas.

Herr Sjödahl berörde en princip, som jag för min del är beredd att understryka. Han säger att, om det föreligger behov av stöd för vissa ändamål, skall det inte beredas i form av avdrag i beskattningshänseende utan genom direkta statsbidrag. Men det bör väl finnas undantag även från den regeln. Med utgångspunkt från den statistik, som skymtade i herr Sjödahls anförande — nämligen att åren 1949 och 1950 var det nära 12 000 fall, där statsbidrag för här avsett ändamål beviljades — vill jag ifrågasätta, om det kan vara lämpligt, när det dock inte gäller större saker än dem vi här tala om, att gå in för en individuell undersökning och prövning för att skapa rättvisa på detta område. Jag måste tänka mig att en annan väg, nämligen den av mig antydda, skall vara lämplig. Den vägen skulle innebära en förenkling och rationalisering av taxeringsarbetet. Det skulle nämligen inte behöva bli så många tvister med den ordningen, som jag och även den förste talaren här under debatten ha rekommenderat.

Herr ELOWSSON, NILS: Herr talman! Det är ju alltid med en viss tvekan som man ger sig in i diskussion med bevillningsutskottets ledamöter, ty taxeringsfrågor äro mycket intrikata ting att ge sig in på att bedöma. När emellertid här både motionärerna och bevillningsutskottets ledamöter äro överens om att det är otänkbart att både statsbidrag skall utgå och att kostnaderna för stenröjning skola vara avdragsgilla, finner jag mig föranlåten att ifrågasätta om det inte skulle gå att förena båda dessa möjligheter. Det vore väl inte omöjligt att man finge 200 kronor i statsbidrag för

Om skatteavdrag för kostnad för stenröjning.

ett stenröjningsföretag, som kostade 1 000 kronor, och att man finge draga av de 800 kronor, som resterade sedan statsbidraget utgått. Den möjligheten anser jag inte alldeles utesluten. Jag får för min del ärligt bekänna, att de synpunkter, som motionärerna i övrigt anlagt, ha min fulla sympati.

Frågan huruvida stenröjning skall kunna kallas för grundförbättring eller ej anser jag vara tveksam. Det är ju klart att jordbruket blir bättre. Men när man skall ta ställning till en sådan här fråga, kan man inte bortse ifrån utvecklingen. Utvecklingen har gått i den riktningen att det inte går att bruka jorden på samma sätt, som man brukade den förut. Småbrukarna stå ofta inför valet att lägga ned sina jordbruk eller använda maskiner. Om de skola kunna driva sina jordbruk, måste de följaktligen använda maskiner. Skola de kunna använda maskiner, även i ringa utsträckning — exempelvis en slåttermaskin — måste de ha bort åtminstone den sten som finns ovan jord. Det är det första, som de måste göra. Skola de använda en traktor för plöjning är det naturligtvis i allra högsta grad angeläget att även ta bort den sten, som ligger så pass djupt under ytan att den träffas av plogbillen.

Skola vi driva det svenska jordbruket i fortsättningen tvingas vi följaktligen att betrakta denna sak på ett annat sätt än bevillningsutskottet har gjort. Vi kunna inte alltid betrakta stenröjningen som en grundförbättring utan måste se den som ett led i jordbrukets allmännaushållning, ett led i utvecklingen, som vi inte kunna bryta. Det är därför som jag i allra högsta grad måste ansluta mig till uppfattningen att de skattelagssakkunniga måste få sin uppmärksamhet riktad på denna sak och allvarligt överväga, om man kan finna någon form för att i detta avseende skapa rättvisa åt småbrukarna.

Frågan om dessa kostnader skola vara avdragsgilla eller ej är naturligtvis svår att avgöra. Jag tycker emellertid inte att frågan är konstigare än att man här bör kunna finna en utväg. Att man inte

skulle kunna ordna detta utan att därvid kollidera med en del oöverkomliga ting, är en mening som jag inte kan dela.

I detta anförande instämde herr *Svedberg*.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för en replik till herr Gustaf Elofsson.

Herr Gustaf Elofsson menade, att det var ingen större skillnad mellan utskottets motivering och reservanternas. Jag vill då erinra om att skillnaden är den, att utskottet ber de skattelagssakkunniga att förutsättningslöst pröva huruvida gränsdragningen mellan grundförbättring och underhåll skall kunna göras på annat sätt än för närvarande, under det att herr Gustaf Elofsson och hans medreservanter anmodar de skattelagssakkunniga att tänka på ett visst angivet sätt för att lösa frågan. Det är sådana anvisningar, som utskottet inte har velat vara med om.

Herr Nils Elowsson är verkligen originell i sitt förslag — en originalitet, som de som känner honom inte blir förvånade över. Det har emellertid varit åtminstone inom utskottet tämligen klart att skall man här hjälpa, får man välja mellan dessa två vägar, alltså hjälpa antingen genom att lämna statsbidrag eller genom att medge avdrag vid taxeringen. Väljer man statsbidragsvägen då vet man vad det blir. I annat fall vet man inte vad man kommer fram till. Om de smärre jordbrukarna får ett statsbidrag, vet de vad det innebär. Det blir svårt för dem, om det är egen arbetskraft som de sätter in vid röjningen, att göra avdrag för denna. För de större jordbruket blir det också rätt klart, antingen de eventuellt har statsbidrag eller får göra avdrag för den lejda arbetskraften.

Det skulle varit mycket uppriskande om man inom bevillningsutskottet av herr Nils Elowsson själv fått höra de synpunkter, som herr Nils Elowsson här framförde. Det skulle även i någon, kanske inte så ringa mån, varit befruktande för herr Nils Elowsson själv.

Om skatteavdrag för kostnad för stenröjning.

Herr ELOWSSON, NILS (kort genmäle): Herr talman! Jag vill inte alls bestrida vad herr Sjödahl säger, att bevillningsutskottet skulle kunna lära mig en hel del, och jag inbillar mig inte ett ögonblick att jag skulle kunna lära bevillningsutskottet något, ännu mindre övertyga bevillningsutskottet om någonting. Men när herr Sjödahl så hårt håller på att man måste välja mellan statsbidrag och avdrag vid beskattningen, hävdar jag att en mellanväg inte skulle vara alldeles omöjlig. Det är klart att det kan bli besvärligt att lösa den uppgiften — jag är inte kapabel att klara den — men jag vill bara framhålla, att då man kan göra avdrag på vanliga byggnader, när det inte är fråga om grundförbättring, skall man väl kunna använda avdragsformen även här.

Vad beträffar det herr Sjödahl talade om i övrigt, har jag inte så mycket att tillägga. Jag vidhåller att man i detta fall bör följa reservanterna.

Herr FALK: Herr talman! Herr Elowsson tog upp denna fråga som en speciell småbrukarfråga och menade att det är småbrukarna i första hand som träffas av dessa stora kostnader vid stenröjning på sina åkrar. Det ligger naturligtvis en hel del däri, men därifrån till att de skulle få hjälp genom att betrakta dessa utgifter såsom avdragsgilla är steget ganska långt.

För det första vill jag säga att nästan samtliga småbrukare deklarerar och taxeras enligt kontantprincipen, d. v. s. de ha inte bokföringsmässiga grunder för taxering. De är de utföra stenröjning ha de ofantliga utgifter och få praktiskt taget ingenting över att beskattas för. De ha mycket annat som är avdragsgillt, de ha hindrats i andra göromål för inkomsters förvärvande, de ha haft utgifter för lejning av arbetskraft o. s. v. De skulle därför inte kunna bli hjälpta genom avdragsvägen. Det är samma förhållande som när de företa en ombyggnad av ekonomibyggnader. Det året komma de ned oerhört lågt i sina inkomster och bli sällan föremål för någon egent-

lig beskattning. Skulle man, såsom herr Elowsson säger, vid sidan av ett statsbidrag, som nu utgår med 25 procent, ge dem rätt till avdrag, blir det ett väldigt kontrollarbete för skattemyndigheterna att avgöra var gränsen skall gå — hur mycket som har gjorts med statsbidrag och hur mycket med andra medel.

Det är väl i alla fall så att det här blir fråga om en ytterligare hjälpform. Som jag redan sagt kunna småbrukarna i allmänhet inte utnyttja denna avdragsrätt. De större jordbrukarna, som kanske ha väsentligt större inkomster, skulle däremot kunna utnyttja avdragsrätten och på så sätt få ytterligare statsbidrag i form av nedsättning i skatten, vilket väl ändå icke är meningen och vilket väl inte heller herr Elowsson skulle vilja vara med om.

Det har sagts att det är liten skillnad mellan utskottet och reservanterna. Herr Sjödahl har redan påpekat att skillnaden är ganska väsentlig. Enligt reservanternas skrivning skola vi redan nu bestämma oss för ett system, där kostnaderna för stenröjning skola vara avdragsgilla. Utskottets utlåtande däremot innebär att de skattelagssakkunniga vid sin utredning skola överväga, om det i detta sammanhang är möjligt att komma fram till andra grunder än för närvarande. Utskottet vill icke binda vare sig riksdagen eller Kungl. Maj:t. Jag tror att det är klokt av riksdagen att följa utskottet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr HEUMAN: Herr talman! Det är en sats i reservanternas motivering som jag inte riktigt förstår. Reservanterna skriva, »att stenröjning i de flesta fall utgör en förutsättning för jordbrukets bedrivande i samma omfattning som förut varit möjligt». Enligt min uppfattning ligger det väl ändå så till, att om man har en åker full av sten och röjer undan stenen, måste möjligheterna att bedriva jordbruk bli större efter stenröjningen än före densamma. Åkern kommer utan tvivel att ge större avkastning sedan man röjt bort stenarna i jorden. Man kan

Om skatteavdrag för kostnad för stenröjning.

således efter stenröjningen bedriva jordbruk i större omfattning än tidigare. Stenröjning måste då vara att betrakta som en grundförbättring å fastigheten. Men vid taxering får avdrag icke göras för grundförbättring. Det gäller inte bara inom jordbruket utan vid all verksamhet som faller under denna beskattningsregel att grundförbättring icke är avdragsgill. Därför kan man inte heller i detta fall göra undantag för jordbruket.

Sedan kan det naturligtvis förekomma sådana fall som här tidigare berörts då hela frågan ligger litet annorlunda till. En jordbrukare kan till exempel ha en åker på mossmark. Han har en gång röjt undan stenarna, men på grund av markens beskaffenhet sjunker jorden undan och stenar komma upp på nytt på åkern, sedan åkern alltså en gång rensats från sten och blivit i fullt brukbart skick. I ett sådant fall blir det utan tveivel fråga om underhåll och icke grundförbättring, när jordbrukaren på nytt tvingas föra bort sten ur åkern. Jag anser att kostnaderna för stenröjningen i ett dylikt fall böra betraktas såsom underhållskostnader och således vara avdragsgilla vid taxering.

Ett bifall till reservanternas motivering skulle, såsom herr Falk och flera andra talare påpekat, betyda att man läser den pågående utredningen vid en av riksdagen uttalad uppfattning i dessa frågor. Riksdagen brukar ju aldrig under pågående utredning låsa fast denna på det sättet. Jag anser därför att det är fullt tillräckligt om riksdagen godtar utskottets motivering, där det förklaras att utredningen bör ta under allvarligt övervägande, om gränsdragningen mellan avdragsgill och icke avdragsgill kostnad är riktigt avvägd eller icke.

Vad sedan gäller herr Nils Elowssons anförande om statsbidrag kontra avdragsrätt, måste jag säga att det väl i alla fall är en bra mycket enklare och rationellare väg att gå den rena statsbidragsvägen än att gå vägen via skatteavdrag, om man nu vill hjälpa jordbruket vid detta stenröjningsarbete. Skatteavdragsvägen skulle komma att verka ganska irrationellt, beroende på progressivi-

teten i beskattningen. Den vägen skulle leda till att en småbrukare kanske icke ens kunde göra avdrag. På grund av den lägre progressiviteten i statsskatten för hans del skulle i varje fall det indirekta statsbidraget bli mindre än för en större jordbrukare.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr JANSSON, FRIDOLF: Herr talman! Eftersom jag är motionär i denna fråga vill jag framföra några synpunkter.

Jag vill då först säga att jag till fullo uppskattar det utomordentligt goda arbete som våra lantbruksnämnder utföra då det gäller denna form av inre rationalisering. Men det är ändå så att en rad jordbrukare icke ha möjlighet att via lantbruksnämnderna få bidrag till stenröjning. Detta gäller sådana lantbrukare som ha över 20 hektar åker, dessutom är det en viss förmögenhetsprövning och i andra fall åter kan det finnas så mycket sten på åkern, att lantbruksnämnden inte anser det värt att röja bort den och därför inte beviljar statsbidrag. Dessa tre grupper jordbrukare, som tillsammans äro ganska många, få faktiskt såsom det nu är ordnat hjälpa till att via skattsedlarna betala stenröjningen för dem som få bidrag. Detta är en av anledningarna till att orättvisorna med den nuvarande ordningen äro så markerade.

Jag instämmer för övrigt i vad herr Elowsson i Kristianstad sade då han betonade att det här är fråga om en rationaliseringsåtgärd och ett arbete som måste forceras fram. Situationen är ju den att i stenbundna bygder har man att välja mellan att människor röja bort stenen eller att stenen driver bort människorna. Det är därför nödvändigt att statsmakterna här vidtaga alla de stödåtgärder som äro möjliga.

Utskottet påpekar att bidrag har beviljats för 11 722 stenröjningsföretag. Jag är medveten om att detta är ett betydande antal fall, men då man bedömer denna siffra måste man ha klart för sig att

Om skatteavdrag för kostnad för stenröjning.

det enbart i Småland finns över 50 000 brukningsdelar och att det på majoriteten av dessa gårdar torde vara nödvändigt med stenröjning i större eller mindre utsträckning. Då förstår man att taktiken i det stenröjningsarbete, som hittills bedrivits, är långsam. Det skulle säkerligen stimulera till ytterligare stenröjning om jordbrukarna finge göra avdrag för stenröjningskostnader vid deklaration.

Den springande punkten här tycks vara, huruvida stenröjning skall betraktas såsom grundförbättring eller underhållsarbete. Jag understryker än en gång att jag betraktar stenröjning såsom rationalisering. På åkrar, där stenen röjts bort för kanske 10, 15 år sedan men där nya stenar krupit upp i jordytan, måste kostnaden för den nya stenröjningen naturligtvis betraktas såsom underhållskostnad. Men det finns naturligtvis också åkrar av sådan beskaffenhet att man inte behöver riskera att stenar krypa upp sedan åkern en gång röjts, och i dylika fall äro naturligtvis kostnaderna för stenröjning att anse såsom grundförbättring.

Jag vill, herr talman, med dessa ord yrka bifall till reservationen. Jag hoppas att de skattelagssakkunniga skola pröva detta problem ur alla synpunkter.

Herr ANDERSSON, GUSTAV EMIL: Herr talman! Jag begärde ordet när jag hörde herr Falks och herr Heümans anföranden, vilka jag tycker vittnade om bristande kännedom om småbrukets förhållanden eller möjligheterna att driva ett småbruk i mer stembundna trakter.

Herr Heüman sade att han inte förstår vad reservanterna mena med sitt skrivsätt att »stenröjning i de flesta fall utgör en förutsättning för jordbrukets bedrivande i samma omfattning som förut varit möjligt». För den som under många år haft ett stenigt jordbruk att sköta, är det inte svårt att förstå vad reservanterna mena. Förr var det gott om arbetskraft, och då kunde man bruka steniga åkrar, även om det tog mycket tid och blev dyrt. Med den stora

brist på arbetskraft som numera råder är det emellertid omöjligt att driva ett stenigt jordbruk efter de gamla metoderna. Man kan i våra dagar helt enkelt inte driva ett modernt jordbruk på stenig mark, utan man måste få bort stenen. Valet står faktiskt emellan att antingen låta bli att bruka jorden och låta skogen växa över åkern eller att stenröja jorden. Många småbrukare ha tvingats att låta skogen växa över alltför steniga åkrar och således lägga ned jordbruket där på grund av att det icke är ekonomiskt lönande att fortsätta.

Både herr Heüman och herr Falk antydde att småbrukarna ha så låga inkomster att de inte skulle ha någon nytta av att få rätt till avdrag vid taxeringen med högst 1 000 kronor för stenröjning. Men om dessa småbrukare ha så dåliga inkomster av sitt arbete, måste man verkligen fråga sig, vad de egentligen leva på. Ha de inte ens 1 000 kronor i beskattningsbar inkomst, så att de skulle kunna få glädje av det föreslagna avdraget för stenröjning, måste det betyda, att de leva på en oerhört låg standard, och på en standard som icke är jämförlig med någon annan folkgrupps. Då behöva småbrukarna sannernigen få en bättre hjälp än vad de hittills erhållit, och då böra vi bevilja dem betydligt mera frikostiga statsbidrag än hittills. Jag är för min del övertygad om att det för småbrukarna skulle spela en betydande roll, om de kunde få avdragsrätt för sina utgifter upp till 1 000 kronor vid stenröjning på gården.

Jag har, herr talman, velat göra dessa påpekanden, då jag så väl känner till småbrukets förhållanden. Jag slutar, herr talman, med att yrka bifall till reservationen.

Herr HEÜMAN: Herr talman! Herr Andersson och jag äro båda smålänningar. Även om jag inte själv är jordbrukare har jag dock sett ganska mycket av den småländska naturen. Jag förstår inte herr Anderssons resonemang på denna punkt. Han säger, att förr i tiden kunde man använda manuell ar-

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

betskraft, och man hade riklig tillgång på sådan. Man kunde då så säd mellan stenarna på åkern. Jag har sett många sådana jordbruk, där man sått säd på kanske fyra å fem kvadratmeter mellan stenarna och där två tredjedelar eller mer av åkerns totala areal upptagits av sten. Herr Andersson kan väl inte påstå att om man röjer bort all denna sten från åkern man då får mindre säd på åkern, utan det måste ju bli tvärtom. Stenröjningen måste i ett dylikt fall utan tvekan betyda en grundförbättring.

Jag vill sedan säga till herr Andersson, att när jag i detta sammanhang berörde skattefrågan, så tänkte jag på progressiviteten. Herr Andersson kan väl inte förneka att den föreslagna avdragsrätten just på grund av progressiviteten skulle komma att verka olika för olika jordbruk.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande betänkandet hemställt med godkännande av utskottets motivering samt vidare på godkännande av den av herr Gustaf Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av motiveringen, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Elofsson, Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 10 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Gustaf Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Elofsson, Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 52.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 11, i anledning av väckt motion om ändring av bokföringsåret för jordbrukare, som deklarerar enligt bokföringsmässiga grunder, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 12, i anledning av väckta motioner rörande den kommunala fastighetsbeskattningen.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 16 av herr *Ebbe Ohlsson* m. fl. och II: 23 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl., vari hemstälts, att riksdagen måtte för sin del antaga i motionerna infört förslag till lag om ändring av vissa delar i kommunalskattelagen den 28 september 1938 (nr 370);

2) de likalydande motionerna I: 102 av herrar *Niklasson* och *Nils Larsson* samt II: 134 av herr *Jonsson* i Skedsbygd m. fl., vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning om en reform av den kommunala fastighetsbe-

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

skattningen i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som i motionerna anförts; ävensom

3) motionen II: 458 av herrar *Hansson* i Skediga och *Boman* i Staf-sund, vari hemställts, att med ändring av gällande bestämmelser angående särskild fastighetsbeskattning procenttalen för beräkning av denna repartitionsskatt måtte sänkas till att utgöra 3 procent beträffande såväl skogsvärdet som fastighetens taxeringsvärde i övrigt.

Det i de likalydande motionerna I: 16 av herr *Ebbe Ohlsson* m. fl. och II: 23 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl. framställda yrkandet innebar, att riksdagen skulle för sin del besluta att — i avvaktan på fastighetsskattens avskaffande — sänka repartitionstalet för fastigheternas andel i det kommunala skatteunderlaget till tre procent från och med 1953 års taxering.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 16 av herr *Ebbe Ohlsson* m. fl. och II: 23 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl. med förslag till lag om ändring av vissa delar i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

2) de likalydande motionerna I: 102 av herrar *Niklasson* och *Nils Larsson* samt II: 134 av herr *Jonsson* i Skedsbygd m. fl. om reformering av den kommunala fastighetsbeskattningen, ävensom

3) motionen II: 458 av herrar *Hansson* i Skediga och *Boman* i Staf-sund om nedsättning av det för fastighetsskatten gällande repartitionstalet

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut i betänkandet anført, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Särskilda sakkunniga ha den 17 mars 1950 tillkallats att inom finansdepartementet biträda med en teknisk re-

vision av kommunalskattelagen m. m. I direktiven för de sakkunniga, vilka antagit benämningen 1950 års skattelags-sakkunniga, har framhållits, att vid den tekniska revisionen av inkomstskattelagstiftningen aktuella reformfrågor inom detta område skola beaktas och bringas till lösning, i vilket hänseende i främsta rummet nämnts frågan om den kommunala fastighetsbeskattningen.

Utskottet anser, att vad i förevarande motioner anförts rörande fastighets-skattens verkningar bör klarläggas genom den pågående utredningen. Det är enligt utskottets mening icke möjligt att utan tillgång till ett aktuellt utrednings-material bedöma de i motionerna framförda synpunkterna. Å andra sidan står det för utskottet fullt klart, att frågan om kommunalskattelagstiftningens utformning i förevarande hänseende snarast bör bringas till en lösning. Den nu pågående utredningen bör därför bedrivas med all skyndsamhet. Utskottet förutsätter, att de sakkunniga vid sitt utredningsarbete pröva även de i föreliggande motioner framkomna förslagen. Med hänsyn till det nu anförda anser utskottet någon skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet ej erforderlig och finner ej heller skäl tillstyrka någon provisorisk sänkning av repartitionstalet för fastighetsskatten.»

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Velander*, *Wehtje*, *Persson* i Svensköp, *Strandh* och *Nilsson* i Svalöv, vilka med hänvisning till de likalydande motionerna I: 16 och II: 23 ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte — med bifall till de likalydande motionerna I: 16 av herr *Ebbe Ohlsson* m. fl. och II: 23 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl. samt i anledning av motionen II: 458 av herrar *Hansson* i Skediga och *Boman* i Staf-sund — för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om ändring av vissa delar i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) att de likalydande motionerna I: 102 av herrar *Niklasson* och *Nils Lars-*

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

son samt II: 134 av herr Jonsson i Skedsbygd m. fl. om reformering av den kommunala fastighetsbeskattningen måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna förut yrkat, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

II) av herrar *Gustaf Elofsson*, *Niklasson* och *Jonsson* i Skedsbygd, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade;

III) av herrar *Spetz* och *Sjölin*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte — i anledning av de likalydande motionerna I: 16 av herr Ebbe Ohlsson m. fl. och II: 23 av herr Nilsson i Svalöv m. fl. samt motionen II: 458 av herrar Hansson i Skediga och Boman i Stafsvund — för sin del antaga i reservationen införd förslag till lag om ändring av vissa delar i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) att de likalydande motionerna I: 102 av herrar Niklasson och Nils Larsson samt II: 134 av herr Jonsson i Skedsbygd m. fl. om reformering av den kommunala fastighetsbeskattningen måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna förut anfört och yrkat, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I den av herr *Gustaf Elofsson* m. fl. avgivna reservationen hade föreslagits, att det sista av de här ovan återgivna styckena av utskottets motivering skulle utbytas mot följande uttalanden:

»Utskottet anser att fastighetsskatten i sin nuvarande utformning och med de till följd av den nu pågående taxeringen avsevärt höjda taxeringsvärdena bör skyndsammast bli föremål för utredning.

Härvid bör i första hand övervägas ett fullständigt avskaffande av denna s. k. garantiskatt med beaktande av de synpunkter, som angivits i de likalydande motionerna I: 102 och II: 134.

Skulle det härvid visa sig att oöverstiglika svårigheter möta att helt och hållet avskaffa garantiskatten, bör en sänkning

till exempelvis 3 procent i stället för nuvarande 5 procent företagas.»

Det i herrar *Spetz* och *Sjölin*s reservation förordade lagförslaget innebar bland annat, att repartitionstalet för fastighets-skatten skulle sänkas till 4 procent.

Herr **VELANDER**: Herr talman! Det är inte något för kammarens ledamöter nytt ämne, som behandlas i föreliggande utskottsbetänkande. Sedan lång tid tillbaka har fastighetsskattens vara eller inte vara ventilerats i olika sammanhang. Särskilt under de sista tjugo åren kan man säga att frågan varit mycket aktuell. Anledningen till att man på många håll inte har velat tolerera denna beskattning är, att det näppeligen låter sig göra att prestera någon principiell motivering för dess existens. Därtill kommer, att den till sina verkningar i främsta rummet och hårdast drabbar de sämst ställda inkomstskikten, där man pressas av exempelvis en hård försörjningsbörd samt skulder, som det gäller att förränta. Det blir för dessa svaga inkomsttagare inte något utrymme för det s. k. procentavdraget.

Det är emellertid i dagens läge inte fråga om att ta ställning till fastighetsskattens eliminerande eller inte, utan det är fråga om att vidtaga en interimistisk anordning, av den innebörden att trycket av fastighetsskatten inte skall bli hårdare än det har varit under de närmast föregående åren.

Såsom motionärerna från högerhåll understrukt, innebära de höjda ortsavdragen, som riksdagen beslutade år 1950, och den ytterligare höjning av dessa ortsavdrag, som nu är att vänta, en övervältring av skattebördan i kommunerna på dem, som inte kunna tillgodogöra sig dessa ortsavdrag. Jag syftar på sådana fastighetsägare, som inte ha rätt till dylika avdrag, alltså juridiska personer och ägare av fastighet i denna deras egenskap. Vidare kunna vi känna oss förvissade om att de blivande nya taxeringsvärdena komma att innebära en mycket betydande skärpning. Det är från sådana utgångspunkter, som det an-

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

setts påkallat att vidtaga en jämkning av repartitionstalet för fastighetsskatten, så att dess tryck blir ungefär detsamma som det för närvarande gällande.

I detta sammanhang skall jag inte ta upp något resonemang om eller i vilken utsträckning man på grund av inkomstutvecklingen kommit i det läget, att garantien i det rådande garantiskattesystemet inte tages i anspråk annat än i särskilda fall.

Jag behöver inte säga någonting ytterligare för att motivera den ståndpunkt, som kommit till uttryck i den under I) vid utskottets betänkande föga reservationen.

Det föreligger emellertid ytterligare två reservationer i detta ärende. Den ena av dem uppbäres av bondeförbundets representanter i utskottet. De säga i sin reservation, att de vilja ha en utredning angående fastighetsbeskattningen, dock under iakttagande av de principer eller linjer, som komma till uttryck i motionerna I: 102 och II: 134.

Man kan ha anledning fråga sig, vilka principiella linjer bondeförbundsmotionärerna då skattat åt. För mig ha dessa principiella linjer framstått såsom mycket överraskande. Jag måste också säga mig, att man i det sammanhanget knappast kan tala om principer. Det sägs, att man inte utan vidare kan eliminera fastighetsskatten utan att man måste kräva en garanti från statens sida i förhållande till kommunerna. Ja, hur skall denna garanti se ut? Det är den ena frågan, och den andra frågan är, huruvida det inte redan föreligger en sådan garanti och en garanti som måste betraktas såsom den enda möjliga. Jag tänker därvid på den ordning, som riksdagen gått in för i och med knäsättandet av den allmänna skatteutjämningen för trettio år sedan. Det är väl denna omständighet man får falla tillbaka på i detta sammanhang. I den mån genom fastighetsskattens eliminerande eller reduktion ett så försämrat skatteunderlag i kommunerna åstadkommes, att beskattningen skulle komma att nämnvärt stegras, får skatteutjämningen träda i funktion.

Den andra linje, som skyntar i bondeförbundets motioner, är inte mindre märklig. Det anses nämligen nödvändigt att fastigheter, vilkas ägare inte äro mantalsskrivna på fastigheten, skulle vara underkastade fastighetsskatt, medan andra fastighetsägare inte skulle vara det. Man måste i detta sammanhang komma ihåg, att det inte bara är fråga om jordbruksfastigheter, utan också om fastigheter av annan fastighets natur, och följaktligen skulle en anordning i överensstämmelse med den antydda få betydande verkningar. Man måste ha anledning att tala om en i högsta grad anmärkningsvärd princip, om man skulle skatta åt denna bondeförbundets nya linje.

Bondeförbundet tycks alltså numera anse, att fastighetsskattens vara eller inte vara skall bedömas från de antydda utgångspunkterna. Det är ju först på ett mycket sent stadium som fastighetsskattens avskaffande blivit en punkt i bondeförbundets politiska program. Jag skulle tro, att det var år 1948 eller 1950, som det skedde, och då skyntade man inte något av de här antydda reservationerna däremot.

Vad man borde kunna vara ense om, när det gäller fastighetsskatten — även om man på något håll är tveksam beträffande möjligheterna att helt eliminera den — är väl ändock att man skall vidtaga sådana anordningar, att trycket av densamma inte blir hårdare än det har varit eller för närvarande är. På grund av de ökade kommunala ortsavdragen och de stegrade fastighetstaxeringsvärdena hålla vi dock, såsom jag anfört, nu på att glida in i ett sådant läge.

Man är till synes på bondeförbundshåll likväl något tveksam om vilken linje som kan vara den lämpligaste. Det finns nämligen utöver de av mig nämnda motionerna I: 102 och II: 134 även en motion II: 458, vars kläm sammanfaller med högermotionärernas. Att märka är emellertid att den ene av motionärerna, när det gäller motionen II: 458, också har skrivit under motionen II: 134. Man kan ju fråga sig vilken

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

ståndpunkt denne motionär skall intaga vid det stundande avgörandet. Motionerna I:102 och II:134 äro dagtecknade den 23 januari. Motionen II:458, där samma ståndpunkt intages som i högermotionen, är dagtecknad den 26 januari. Det inträffar alltså mycket snabba förskjutningar, när man behandlar förevarande spörsmål. Jag hade dock hoppats — såsom någon talare var inne på, när statsutskottets utlåtande nr 39 behandlades — att, eftersom bondeförbundet nu trätt in i regeringen, det skulle finnas en viss garanti för att en fråga som denna, för vilken bondeförbundet borde ha ett utomordentligt stort intresse, skulle bringas till sin lösning utan vidare omgång.

Jag måste beklaga, att den linje, som har förelegat i fråga om fastighetsbeskattningen, på grund av de motioner, som nu föreligga från bondeförbundshåll, är bruten. Beträffande folkpartiets ståndpunkt skall jag inte i detta sammanhang yttra mig. Den torde få sin belysning senare under debatten. Folkpartiets representanter i utskottet ha ju delat upp sig. Två ha gått med på högerreservationen, och två ha framfört en egen linje.

Jag vill, herr talman, med dessa antydningar hemställa, om bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen under punkt I).

Herr NIKLASSON: Herr talman! Det hör väl knappast till vanorna här i riksdagen att vi dra upp någon större debatt omkring en fråga, som befinner sig på det utredningsstadiet att man inom en ganska snar framtid kan räkna med att utredningen blir klar och att proposition i frågan förelägges riksdagen. Jag skall därför inte heller ge mig in på någon vidlyftigare utläggning i det föreliggande ärendet.

Frågan om fastighetsskattens avskaffande har ju, som herr Velander nämnt, varit föremål för riksdagens uppmärksamhet vid olika tillfällen. Det är riktigt att från vårt håll framförts krav på skattens avskaffande, och jag vill betona att vi i det avseendet inte ändrat

ståndpunkt. Men det är å andra sidan klart, att en fråga som denna har olika sidor och att problemet måste utredas, innan man kan skrida till definitiva beslut.

Bevillningsutskottet har, i anledning av motioner från bl. a. vårt håll, beslutat föreslå att denna fråga skall utredas. Utredningen är igångsatt, och som nämnts förväntar man att den skall vara klar inom en kanske rätt snar framtid. Det har talats om att utsikter finnas, eller att det t. o. m. är troligt, att förslag kommer att föreligga i höst. Blir detta fallet, skulle ju en proposition i frågan kunna väntas på riksdagens bord nästa år.

Vad som gör att man inte får ta lättvindigt på denna fråga är hänsynen till skatteunderlaget i vissa kommuner, kanske framför allt i Norrland. Det måste innebära risker att ta bort fastighetsskatten utan att samtidigt ge dessa kommuner någonting i stället. Samma argument kan också gälla repartitionstalet.

Vi ha i motionerna I:102 och II:134 pekat på dessa problem och samtidigt fört fram vissa uppslag till en lösning. Därvid ha vi i första hand tänkt på sådana kommuner, där fastigheterna i stor utsträckning ägas av personer eller företag, som inte äro mantalsskrivna i orten. Vanligtvis gäller det skogsfastigheter, men det kan också vara fråga om jordbruksfastigheter som ligga under samma förvaltning som ett jordbruk i en grannkommun; det kan också vara fråga om kraftverk eller vissa andra företag. Beträffande skogen är det ju vanligt att uttag göres med vissa års mellanrum, och för andra objekt kan inkomsten som bekant bokföras på sådant sätt, att vederbörande kommun inte får någon egentlig skatt. I de fall, där fastigheten äges av personer bosatta i orten, är fastighetsinnehavet i regel förenat med inkomst, och därför spelar fastighetsskatten i dessa fall inte samma roll. I de först nämnda fallen kan kommunen däremot råka i en mycket svår ställning, om den går miste om fastighetsskatten och annan garanti för skatteunderlaget saknas.

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

Herr Velander nämner visserligen skatteutjämningen, men var och en vet nog att den här ganska begränsad räckvidd och inte kan ersätta det ordinarie skatteunderlaget.

Det är dessa frågor vi anse det nödvändigt att få klarlagda, innan man skri-der till några större förändringar beträffande fastighetsskatten. På beskattningens område är det kanske mer än anorstädes nödvändigt att gå fram med försiktighet, och även om jag är på det klara med att starka skäl tala för att skattelättnad beredes en del personer, anser jag det också nödvändigt att man ordnar förhållandena så, att inte skattebördan övervältras på andra, som i många fall kanske ha svårare att bära den. Vi måste söka få ett system på det hela, innan vi gå till verket.

Nu har det undrats litet över att vi i motionerna begärt skrivelse i år. När man vill få med någonting nytt i en pågående utredning, är väl den vanliga gången att man i en motion begär skrivelse, varefter kanske utskottet går en genare väg. Så har ju också skett här, i det att bevillningsutskottet förutsatt att utredningen tar upp dessa spörsmål till behandling utan att riksdagen beslutar skrivelse i frågan.

Även om vi nu, särskilt med hänsyn till de höjda taxeringsvärdena, anse en skattelättnad motiverad när det gäller de fastighetsägare som ha så låg inkomst, att den inte täcker garantibeloppet, så kan det knappast vara försvarligt — och är väl inte heller brukligt — att man går till verket utan någon utredning. Den här begärda sänkningen kan knappast komma i fråga beträffande detta års fastighetsskatt. Kan utredningen föreligga i höst, så att vi få en proposition till nästa riksdag, är det ju möjligt att fatta beslut i så god tid att de nya reglerna kunna gälla nästa års skatt. Man skulle alltså egentligen inte vinna tid genom ett omedelbart beslut.

Jag tror därför att klokheten bjuder att vi avvakta resultatet av den pågående utredningen, och vi ha av denna anledning intet annat yrkande än utskottets beträffande klämman, medan vi i

fråga om motiveringen velat anföra de synpunkter, som återfinnas i reservationen nr II).

Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr SPETZ: Herr talman! Jag beklagar att formella hinder möta mot att framställa yrkande beträffande årets fastighetsbeskattning. Innevarande års fastighetsskatt kommer sålunda att uträknas på de nya, i regel kraftigt höjda taxeringsvärdena och efter nu gällande repartitionstal. Att detta kommer att innebära skärpt beskattning för vissa fastighetsägare, är utan vidare klart.

Det är i nuvarande konjunkturläge inte så mycket jordbrukare och rörelseidkare som komma att drabbas av denna skärpning, utan kanske framför allt innehavare av egna bostadsfastigheter, alltså egnahemsägare och liknande. Å andra sidan får man, som herr Niklasson framhöll, inte bortse från att för vissa kommuner, kanske allra främst i Norrland, skatten på olika fastigheter — kraftverk, sjöregleringsföretag, vissa industriföretag, skogsfastigheter, skogskomplex o. s. v. — spelar en mycket väsentlig roll.

Nu ha ju — såsom utskottet och även herr Niklasson framhållit — skattelags-sakkunniga fått i uppdrag att utreda bl. a. verkningarna av fastighetsskatten, och denna utredning kan väntas framlägga sitt förslag eventuellt redan i år. Att under dessa förhållanden påyrka en ny utredning kan jag för min del inte finna erforderligt. Jag fick inte riktigt klart för mig vad herr Niklasson i det fallet menade; det föreföll mig som om han närmast frånträdde det reservationsvis framställda yrkandet om utredning.

Nu kan man nog säga, att en viss sänkning av repartitionstalet är befogad. Att däremot sänka det till tre finner jag inte tillrädligt, innan man har tillgång till det material som kan behövas för att bedöma verkningarna av en så kraftig sänkning. En sänkning exempelvis till fyra synes mig i stället vara en sådan

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

försiktig och måttfull åtgärd, som det föreföll mig att herr Niklasson var inne på att man borde kunna genomföra. En sådan sänkning skulle betyda att den stora gruppen av i regel löntagare och andra, som ha egnahem särskilt kring de större städerna, skulle få en viss lättnad i sin fastighetsbeskattning, samtidigt som en sådan sänkning icke skulle på något sätt innebära en katastrof ur kommunernas synpunkt.

Med denna korta motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den med III) betecknade reservationen.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Det är uppenbart att fastighetsskatten har vissa brister; en fastighetsägare kan exempelvis ha så små inkomster, att han inte helt kan utnyttja t. ex. ortsavdraget. Fastighetsskatten är med andra ord inte någon i alla avseenden förtjänstfull beskattningsform, och den saken har man ju haft på känn sedan mycket lång tid tillbaka. Dessa problem har varit föremål för utredning vid olika tillfällen, och senast för ett tiotal år sedan avlämnades ett par stora betänkanden rörande fastighetsbeskattningen, något som tydligt vittnar om att man på det området måste försöka komma fram till en annan tingens ordning.

Å andra sidan har man i alla utredningar på området stannat inför problemet om kommunernas möjligheter att under nedgångsperioder täcka sitt behov av skatteintäkter. De olika utredningarna har föreslagit åtgärder av skiftande art. 1942 års kommitté ville t. ex. ha en objektbeskattning å fastighet, visserligen med ett lägre procenttal än de nuvarande 5 procenten, men dock i den formen att skatten skulle träffa allt slags fastighet, oavsett vilken inkomst som var knuten till fastigheten. Det skulle säkerligen bli en mycket hårdare beskattning av fastigheterna, om detta skulle tillämpas i *dagens* läge.

Man ser här, hur detta liksom de flesta problem har åtskilliga sidor. Att utan annan motivering än att det råder allmän olust med den nuvarande fastighetsbeskattningen ge sig in på att sänka

repartitionstalet eller ta bort fastighetsbeskattningen helt utan att ha övervägt vilka andra åtgärder, som kan vidtagas i stället, tycker jag inte kan vara tillrädligt för riksdagen. I bondeförbundsmotionen har dessa risker mycket villigt erkänts, och det är väl detta ansvar inför kommunerna, som föranlett bondeförbundet att nöja sig med en framställning om att fastighetsskatten i sin nuvarande utformning måtte bli föremål för skyndsamt utredning.

För att belysa de kommunala riskerna på detta område skall jag bara nämna några exempel. Det har inom utskottet upplysts att de stora godsens ganska ofta inte haft någon annan beskattning än fastighetsbeskattningen. Detta har påvisats vara fallet i Skåne och också i Östergötland, och dessa stora värden inom en kommun skulle genom ett avskaffande av fastighetsbeskattningen kanske helt undandragas ett deltagande i kommunens utgifter; i varje fall skulle det innebära ett minskat deltagande jämfört med nuvarande förhållanden. Och vad skulle detta betyda? Det skulle naturligtvis betyda att det inom sådana kommuner, där sådana gods ligger, skulle bli en övervältring på de jordbrukare, som får betala skatt för sina inkomster utöver fastighetsbeskattningen och som alltså skulle komma att få vidkännas denna skatteövervältring från godsens — det är det stora flertalet jordbrukare, som befinner sig i detta läge, för att nu inte tala om löntagarna, som också skulle bli föremål för en sådan övervältring.

Vidare har här nämnts av bondeförbundets talesman, herr Niklasson, att på sina håll här i landet har bolagen stora domäner, vilkas värde genom ett avskaffande av fastighetsbeskattningen skulle undandragas praktiskt taget allt deltagande i kommunens utgifter. Det finns betydande kraftverksanläggningar, som också skulle kunna helt eller i mycket stor utsträckning försvinna såsom skatteobjekt i detta sammanhang. När statsrevisorerna för något år sedan gjorde en resa i Jämtland och Härjedalen, klagades allmänt från dessa kommuners sida över att det var väldiga anläggningar

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

för respektive kraftverk, som inte nämnvärt deltog i den kommunala beskattningen. Då hade ännu inte spritt sig uppe i Jämtland och Härjedalen, att riksdagen på våren fattat beslut, varigenom dessa kraftverksbolag blev ålagda att underkasta sig beskattning för de regleringsarbeten och annat som de gjort uppe i skogskommunerna. Dessa kommuner med en ganska fattig skogsbondebefolkning erkände, att detta beslut var ett av dem utomordentligt efterlängtat stöd, när det gällde att få medel till att bestrida de ofta mycket höga kommunala utgifterna. Jag tror, att kammaren bör betänka sig flera gånger, innan den här omedelbart vidtar någon åtgärd, varigenom man sänker detta repartitionstal eller åsyftar beskattningens slopande utan att ha klargjort alla verkningarna av fastighetsbeskattningen i nuvarande läge och klargjort alla verkningarna av de nya förhållanden, som genom ett sådant beslut skulle inträda.

Jag vill erinra om att detsamma också kan gälla för städerna. Inom utskottet nämndes, att i Trollhättan hade statens kraftverk ett fastighetsvärde på enligt vad som uppgavs 100 miljoner kronor. Kammarens ledamöter förstår säkerligen, vad det skulle betyda för hela den stora massan av löntagare i Trollhättan — tjänstemän, arbetare och andra — om skatten på detta fastighetsvärde skulle försvinna eller minskas genom att man sänkte repartitionstalet från 5 procent till 3 procent. Vilken övervältring skulle inte detta bli från företaget på löntagarna! Detsamma är uppenbarligen fallet överallt, där stora företags och industri-ers fastighetsvärden bidrar med en rätt stor andel av den kommunala beskattningen. Jag tror, mina damer och herrar, att vi får allvarligt betänka vilka följder det kunde föra med sig, om riksdagen nu utan verkställd utredning sänkte repartitionstalet.

Det säges dock, att man ändå bör in- skrida i nuvarande läge. I någon av motionerna har det räknats med att det kommer att ske en höjning vid fastighetstaxeringen med omkring 60 procent. Jag vill då erinra om att det under årens

lopp skett en ständigt pågående övervältring av skatten ifrån fastighetsägare på andra grupper. I landsbygdskommunerna utgjorde år 1929 — året efter det att den kommunala skattereformen genomförts — skatten på jordbruksfastigheterna cirka 22 procent av skatteunderlaget. Denna siffra har år 1950 gått ned till exakt uträknat 6,1 procent. Det har alltså under alla dessa år skett en ständigt pågående övervältring av skatten, speciellt på löntagarna. I städerna har det förhållit sig på liknande sätt. År 1934 representerade fastighetsbeskattningen omkring 19 procent av den kommunala beskattningen. Dess andel har nu nedgått till 8,2 procent, givetvis på det sättet att denna skatt övervältrats på andra grupper, så att den kommunala inkomstskatten, som då utgjorde 81 procent av skatteunderlaget, nu har höjts till över 90 procent. Detta är en fråga för städerna och för landsbygdskommunerna av den betydelse, att riksdagen noga bör överväga konsekvenserna och förutsätta omsorgsfulla undersökningar, innan den fattar beslut i denna fråga.

Man säger att i nuvarande läge tillkommer höjningar vid den allmänna fastighetstaxeringen. De siffror jag här nämnt för inkomsttaxeringen avser taxeringsåret 1950 — de gäller alltså 1949 års inkomst — sedan har vi 1950 års inkomst, 1951 års inkomst och den höjda inkomsten under 1952. Under dessa år måste jordbruksfastigheternas andel i skatteunderlaget ha sjunkit från 6 procent till, jag skulle gissa 5 procent eller någonting dylikt. Samtidigt har den kommunala inkomstskatten sannolikt ökat sin andel i skatteunderlaget från 88 procent på landsbygden till något över 90 procent. Det är utvecklingen på detta område. Vad skulle nu denna höjning av taxeringsvärdet på 60 procent betyda, om den slog igenom över hela linjen? Det skulle antagligen innebära ett återställande till 1949 års läge, eller möjligen 1948 års. Jordbruksfastigheterna skulle dock ha inhöstat hela den skatteminskning som ryms inom sänkningen från 22 till något över 6 procent av skatteunderlaget.

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

Utskottet har här velat avstyrka att repartitionstalet, såsom högerens representanter och två folkpartister vill, sänkes omedelbart till 3 procent. Utskottet vill avstyrka att repartitionstalet, liksom två folkpartister önskar, sänkes till 4 procent, utskottet vill avstyrka att man skriver som bondeförbundet föreslår, att vilket resultat utredningen än leder till, skall repartitionstalet sedermera sänkas till minst 3 procent. Utskottet vill i stället att verkningarna av fastighetsbeskattningen i nuvarande ögonblick mycket noggrant kartläggas, så att vi vet vad vi ger oss in på, och vidare bör förebringas ett ännu mer aktuellt utredningsmaterial än det som kommunalskattekommittén hade såsom underlag, när den avlämnade sitt betänkande 1942 — jag tror att deras underlag var från 1936. Utskottet säger, att eftersom det finns en kommitté, som har till en av sina främsta uppgifter att syssla med fastighetsbeskattningen, bör den först komma med sitt förslag, men utskottet begär att kommittén påskyndar sitt arbete, så att frågan snarast kan lösas och så att alla de synpunkter, som är framförda av motionärerna, kan prövas och omprövas.

Herr förste vice talman! Jag kan inte annat än finna det vara i god överensstämmelse med gammal praxis att riksdagen på denna punkt visserligen påskyndar utredningen men icke fattar något beslut, då någon klagörande utredning icke föreligger.

Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Herr ELOFSSON, GUSTAF: Herr talman! I samband med framläggandet av de förslag rörande taxeringsvärdena, som nu framlagts av beredningsnämnderna på landet, har man ifrån statsmakternas sida utgått ifrån att en höjning kommer att ske med omkring 60 procent på det gamla taxeringsvärdet. På flera områden, särskilt när det gäller skogsområden, blir det en höjning upp till 120 procent på det gamla beskattningsvärdet. Dessa höjningar kunna kanske sägas vara motiverade av den för-

sämring av penningvärdet, som skett under en följd av år, varför på den punkten kanske inte är så mycket att säga.

När det gäller beskattningen förhåller det sig ju inte på det sätt, som herr Sjö-dahl här vill påstå, nämligen att fastighetsägarna alltid vältrat över bördan på arbetarna och andra löntagare. Jag anser det vara ett djärvt uttryck av herr Sjö-dahl. Och när herr Sjö-dahl här säger att man måste avvakta resultatet av pågående utredning, skulle jag vilja säga ett par ord på denna punkt.

Redan i höstas vidtog finansministern på grund av de väntade höjningarna av taxeringsvärdet åtgärder, för att dessa höjda taxeringsvärden inte skulle medföra några förmåner för vederbörande. Det har alltid förhållit sig på det sättet att taxeringsvärdena utgjort grundvalen för belåning av de olika fastigheterna hos penninginrättningar, men nu har regeringen genom överenskommelser med penninginrättningarna stoppat även detta. Under sådana förhållanden tycker jag att man också från regeringens sida skulle ha varit angelägen att vidtaga åtgärder gentemot en höjd beskattning. Om man sänker repartitionstalet, medför inte detta att kommunerna få lägre skatt, ty de få alltjämt lika hög skatt tack vare de höjda taxeringsvärdena.

Jag skall gärna böja mig inför herr Sjö-dahls synpunkt, att man måste utreda frågan. Det ha vi också påpekat i vår reservation, där vi framhålla att man skyndsamt bör rätta till förhållandena. Men när det gäller beskattningen på grundval av de höjda taxeringsvärdena, anser jag för min del att man inte kan belasta fastighetsägarna med nuvarande fem procent på hela det höjda taxeringsvärdet, utan man bör reducera denna beskattning så att den motsvarar vad som har utgått förut.

Herr Sjö-dahl nämnde också att för nio år sedan framlades två digra luntor om beskattningen på detta område, och ny är en ny utredning i gång. Jag bara vill uttala den förhoppningen, herr talman, att det inte dröjer nio år, innan den nya utredningen är färdig. Jag hoppas att

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

förslaget snarast möjligt skall kunna läggas fram på riksdagens bord, så att vi kunna se vilka verkningar beskattningen får.

Det är även andra beskattningar som komma att påverkas av de höjda taxeringsvärdena. Det är därför inte slut i ock med dagens debatt om sänkning av repartitionstalet, utan vi få tillfälle att återkomma vid en senare tidpunkt.

Jag skall, herr talman, be att med dessa ord få yrka bifall till den av mig m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr VELANDER: Herr talman! Det har i debatten förekommit antydningar om att högerreservationen skulle innebära att man föregriper den pågående utredningen. Såsom jag i mitt första anförande försökte framhålla, är det inte fråga om något föregripande av den utredningen, utan reservationens förslag innefattar ett provisorium, innebärande att man inte, på grund av den utveckling som ägt rum under de allra sista åren samt höjningen av taxeringsvärdena, försätter sig i ett läge, där fastighetsskatten får en väsentligt ökad tyngd.

Högermolionärerna och högerreservanterna ha stannat för ett repartitionstal av 3. Är det någon som tror, att det är en äventyrlig ståndpunkt? Jag vill påpeka, att kommunalskatteberedningens betänkande, som framlades redan år 1942, upptog i fråga om fastighetsbeskattningen ett förslag — det omfattades av beredningens majoritet om en fristående objektskatt med repartitionstalet 2,5. Detta repartitionstal ansågs av kommunalskatteberedningen med stöd av verkställda utredningar vara fullt tillräckligt redan i dåvarande läge. Antydningar ha gjorts av ledamöter i beredningen att inte ens detta repartitionstal, 2,5, var motiverat, utan att man skulle ha kunnat stanna vid ett lägre. Jag tycker, att mot en sådan bakgrund måste påståendena, att man nu går för långt, då man vill sänka repartitionstalet till 3, väsentligen hänga i luften.

Jag måste vidare säga, att den huvud-

argumentering, som här föres gentemot högerförslaget, åtminstone för mig framstår såsom mycket överraskande. Från bondeförbundshåll och från herr Sjödahls sida har det framhållits, att det är nödvändigt att fastighetsbeskattningen bibehålles med hänsyn till det läge, kommunerna komma att försättas i vid en lågkonjunktur. En lågkonjunktur går naturligtvis som regel ut över alla inkomstagare och över alla beskattningsföremål i samhället. Är det då någon, som kan anse, att det ligger rim och reson i att säga, att i en lågkonjunktur, då man förutsätter att skatteunderlaget kommer att väsentligen nedgå mycket, skola fastighetsägarna, som också drabbas av denna lågkonjunktur, prestera täckningen av kommunernas utgiftsbehov? Det kan inte vara någon som helst mening i att antyda sådana aspekter, ty för det första finns det inte någon möjlighet för fastigheterna eller dessas ägare att prestera det skatteunderlag, som kommer att krävas därför, och för det andra måste en sådan prestation, om den vore möjlig, innefatta höjden av orättvisa.

Herr Sjödahl åberopade ett visst statistiskt material och ansåg sig måhända ha bevisat något med det. Jag kan inte tolka detta statistiska material annorledes än som ett bestämt stöd för den ståndpunkt, som kommer till uttryck i högerreservationen. Herr Sjödahl påpekar, att fastigheternas andel i det kommunala skatteunderlaget undan för undan nedgått så och så långt. Det är alldeles riktigt att det utvecklats på det sättet. Men vad betyder det? Jo, det betyder, att inkomstutvecklingen, när det gäller andra förvärvskällor, har stegrats i rasande fart i förhållande till samma utveckling i fråga om fastigheterna. Följaktligen har man att finna orsaken till minskningen i fastigheternas relativa andel i det kommunala skatteunderlaget just i denna omständighet, men samtidigt är det dock så, att även värdet av fastigheterna såsom grundande kommunalt skatteunderlag inte har minskat utan jämväl ökat undan för undan. Vidare har den kommunala utdebiteringen ef-

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

ter hand ökat, och följaktligen ligger saken så till, att vad herr Sjödahl här sökte uppvisa inte kan utgöra någon motivering för att man bör bibehålla fastighetsbeskattningen såsom en reserv för att hjälpa kommunerna i ett besvärande ekonomiskt läge.

Skall man förresten inte vara en smula försiktig, när man talar om detta besvärande ekonomiska läge, som enligt vad man antyder kan inträda? Man tror dock på utvecklingen åtminstone så, att man inte förutsätter, att underlaget för kommunernas möjligheter vid en effektiv och sund hushållning skall undergå sådana katastrofala förskjutningar som man här har i tankarna.

Herr Sjödahl var inne på en del ting, som man väl ändå får betrakta som mycket periferiska. Han talade om de stora godsens i Skåne och i Östergötland och om bolagens fastighetsdomäner, och han äsyftade väl också storskogsbruken över huvud taget.

När det gäller ägarna av dessa gods och andra betvivlar jag, att det ligger till på det sätt, som herr Sjödahl antydde, men jag lämnar den saken därhän. Om emellertid deras inkomstförhållanden äro sådana, att deras bidrag till det kommunala skatteunderlaget blir blygsamt, betyder det, att lönsamheten är så dålig, att det inte framkommer något netto eller endast det obetydliga netto, som herr Sjödahl tog sikte på. Det kan emellertid inte vara något skäl för att man skall bibehålla fastighetsskatten för att med detta konstruerade underlag som utgångspunkt tvinga människor att betala en skatt, som inte korresponderar mot någon verklig inkomst. Jag tycker, att den saken är uppenbar. Man får inte heller säga, att dessa storgods och bolag och större skogsägare, i den mån deras verksamhet lämnar ett blygsamt netto, vilket väl inte är fallet för närvarande, inte bidra till den kommunala verksamheten; de sysselsätta väl i alla fall en mängd människor, vilkas inkomster bilda skatteunderlag. Om intäkten från deras verksamhet bildar skatteunderlag via de arbetande eller anställda eller direkt genom beskattning av dem själva,

spelar väl inte någon nämnvärd roll, eftersom kommunalskatten är proportionell.

Jag skall inte fortsätta denna polemik i vidare mån än att jag i anslutning till herr Niklassons anförande vill fästa uppmärksamheten på ett uttalande i bondeförbundets motion nr 134 i andra kammaren. Där talas det om, något som för resten även herr Sjödahl var inne på, att fastigheternas ägare under vissa förhållanden komma att befrias från skyldighet att erlægga skatt till kommuner, där fastigheterna äro belägna. Det sägs därom i motionen: »Detta skulle kunna inträffa exempelvis i en skogskommun, om ägarna under vissa år kunna underlåta att göra några uttag ur skogen eller under en lågkonjunktur debitera de uttagna skogsprodukterna så lågt, att ingen nämnvärd inkomst kommer att redovisas inom de kommuner, där fastigheterna äro belägna. Liknande förhållanden kunna också uppstå när det gäller industriföretag inom en kommun, vars ägare är mantalsskriven på annan ort.»

De, som röra sig med sådana argument, höra söka uppvisa hur det går till, när det av dem skildrade läget inträffar. Om någon avverkar skog — han må vara mantalsskriven på fastigheten eller inte — och om det gäller ett företag eller en fysisk person, som bedriver rörelse inom kommunen, går väl i alla fall skatten till kommunen, där fastigheten finns resp. verksamheten utövas. Vad menar man för resten med den möjlighet, som antydes i motionen, att man debiterar de uttagna skogsprodukterna så lågt, att ingen nämnvärd inkomst kommer att redovisas, där fastigheterna äro belägna? Jag förstår ingenting av detta!

Herr SJÖDAHL (kort genmäle): Herr talman! Herr Velander sade, att kommunalskatteberedningen på sin tid föreslog en objektskatt på fastigheter av 2,5 procent, och det är alldeles riktigt. Då menade han, att eftersom den föreslagit 2,5 procent, kunde det ju vara rätt rimligt, att man nu ginge med på 3 procent, ty man komme ju ändå inte ned till 2,5

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

procent. Men härvidlag är att komma ihåg, att vad kommunalskatteberedningen föreslog var en *objektskatt* på 2,5 procent, som *alltid* skulle utgå. Fastighetsinkomsten skulle alltså beskattas fullständigt, och vid sidan därav skulle utgå en objektskatt på 2,5 procent. Jag tror Sveriges bönder skulle be Gud bevara sig från att vi i nuvarande läge skulle antaga det förslaget.

Vidare nämnde herr Velander, att det är olämpligt att ha fastighetsskatten med alla dess olägenheter som reserv. Jag är fullt på det klara med dessa olägenheter. Jag vill en reformering av fastighetsskatten, eventuellt ett avskaffande, men detta bör anstå, tills man på annat sätt hjälper kommunerna genom en åtgärd — vilken, det vet vi inte i dag.

Det var ytterligare en del saker om bolagens inkomster, som herr Velander inte förstod. Jämtlands och Härjedalens skogsbönder kommer däremot att begripa, om man befriar bolagen i Sundsvall från skatt och i stället vräker över den på dem.

Herr **NIKLASSON** (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av herr Velanders anmärkningar till motionen nr 134 i andra kammaren vill jag bara säga, att givetvis få de, som nu avverka skog, betala skatt för det år, då avverkningen sker, men det kan komma flera år emellan, då det icke blir någon avverkning, och för dessa år blir det inte heller någon inkomst. Detta kan göra en ganska stor skillnad. Det är, då det är en större avverkning, kanske det blir stora inkomster på skogarna; då får kommunen pengar och debiteringen blir mindre, men de år, då det inte är någon avverkning, kommer givetvis skatteunderlaget att sjunka väsentligt, och då måste ju bristen tagas ut av de andra skattebetalarna.

Vad sedan beträffar att debiteringen av skogsprodukterna kan medföra vissa förändringar i beskattningen, är det väl klart, att om ett företag äger skogar för att förse sin industri med virke, debiteringen av skogsprodukterna kan inverka

på om det blir större inkomst på skogen eller om det blir större inkomst för företaget. Det är väl tämligen självklart, att så blir förhållandet. Hur förhållandena komma att verka i detalj, är naturligtvis svårare att säga, så länge vi ha detta garantiskattesystem; verkningarna visa sig först då vi taga bort fastighets-skatten, om vi icke sätta något annat i stället.

Herr **VELANDER** (kort genmäle): Herr talman! Herr Niklassons anförande innebär knappast något bemötande av vad jag yttrat. Herr Niklasson talade om att vissa år är det inga inkomster från skogarna. Då svarar jag, att sådana år, då det inte är några inkomster, skall det inte heller betalas någon skatt.

Då herr Niklasson talar om låg debitering av skogsprodukter, måste jag erinra om, att när det gäller beskattningen bestämmes icke »någon debitering» av bolagen, utan då har man objektiva grunder för bedömningen.

Vad herr Sjödahl yttrade då han var inne på att kommunalskatteberedningens majoritet föreslagit en fristående objektskatt med ett repartitionstal av 2,5, innebär inte någon erinran, som träffar mig, ty när jag berörde den frågan, gällde den garanti, man tidigare hade utgått ifrån att kommunerna skulle beredas under en allmän lågkonjunktur. Kommunalskatteberedningen räknade med att en fristående objektskatt med ett repartitionstal av 2,5 skulle vara det maximum, varmed man kunde belasta fastigheterna, respektive fastighetsägarna. Den garanti, som det här talas om att fastighetsägarna skola prestera under en lågkonjunktur, låg följaktligen inom ramen av detta repartitionstal, 2,5. Under en allmän depression, då kanske ingen har nämnvärda inkomster, skall man väl inte utgå ifrån att fastighetsägarna — i varje fall inte i Jämtland och Härjedalen, som herr Sjödahl älskade att tala om — ha någon till kommunal inkomstskatt beskattningsbar inkomst efter de betydande ortsavdrag, skuldräntavdrag m. m., som man har att räkna med.

Ang. den kommunala fastighetsbeskattningen.

Herr SJÖDAHL (kort genmäle): Herr man! Jag förstår inte, hur herr Velander kan komma undan det faktum, att kommunalskatteberedningen föreslog en objektskatt på 2,5 procent, som skulle utgå utöver beskattningen av *all* inkomst av fastighet. Det var väl ett helt annat läge än nu, då det bara är fråga om en garantibeskattnig, och det förslaget innebar väl en mycket hårdare beskattning av fastighetsägarna än ett bibehållande av nuvarande system.

Herr VELANDER (kort genmäle): Herr talman! Ja, det skulle vara ett helt annat läge för närvarande, då fastighetsägarna ha så betydande inkomster, att de räcka till täckning av ortsavdrag, skuldränteavdrag och procentavdrag. Just nu skulle denna fristående objektskatt därför innebära en ökad belastning för fastighetsägarna, men under en lågkonjunktur, då man inte kan förutsätta, att det skall bli några nämnvärda inkomster för fastighetsägarna, blir det ingen ökad belastning för dessa utöver vad man skulle ha att räkna med vid en garantiskatt med ett motsvarande repartitionstal, än mindre med ett repartitionstal av 5.

Herr SJÖDAHL (kort genmäle): Herr talman! Jag förstår fortfarande inte herr Velander. Det är ju just för att under en lågkonjunktur hjälpa strandsatta kommuner, som man vill antingen bibehålla garantiskatten eller ersätta den med en objektskatt, som enligt kommunalskatteberedningens förslag skulle utgå efter 2,5 procent.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gaves, hade i avseende på det nu ifrågakvarande betänkandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Velander*, att det förslag skulle antagas, som inefattades i den av honom m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Spetz*, att kammaren skulle

godkänna det förslag, som innehölles i den av honom och herr Sjölin vid betänkandet anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Velanders* yrkande.

Herr *Spetz* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående bevillningsutskottets betänkande nr 12 antager bifall till herr *Velanders* yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Spetz*' yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Velander m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

vid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, dels ock i ämnet väckta motioner.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;
Nej — 29.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Genom en den 21 december 1951 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 22, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

Vidkommande motiveringen, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets yttrande skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den motivering, som förordats i den av herr *Gustaf Elofsson* m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Det i propositionen framlagda lagförslaget avsåg att bereda vidgade möjligheter att utnyttja tvångsmedel vid förundersökning angående spioneri, sabotage och vissa andra mot rikets säkerhet riktade brott. Förslaget hade utformats såsom tilläggs- och undantagsbestämmelser till rättegångsbalken, vars regler blevo tillämpliga i den mån särskilda bestämmelser ej meddelades. Innebörden av förslaget var i huvudsak, att möjlighet gavs till viss förlängning av anhållningstiden samt att på vissa punkter en komplettering gjordes av bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken rörande beslag och telefonavlyssning. Tillämpningen av de i lagen meddelade särskilda tvångsmedelsbestämmelserna skulle i den mån den handhades av polis- och åklagarmyndigheterna vara underkastad domstolskontroll. Lagens giltighetstid hade begränsats till den 30 juni 1953.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets yttrande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Elofsson, Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande motiveringen i bevillningsutskottets betänkande nr 12 godkänner utskottets yttrande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den motivering, som förordats i den av herr *Gustaf Elofsson* m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns där-

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft fyra i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 365 av herr *Holmbäck* och

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

inom andra kammaren:

nr 397 av herrar *Häckner* och *Larsson* i Stockholm.

nr 463 av herr *Ståhl* samt

nr 481 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen — med förklaring, att riksdagen funnit vissa ändringar

böra vidtagas i det genom propositionen framlagda lagförslaget — måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål;

B) att motionerna I: 365 samt II: 397, 463 och 481 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I förslaget till lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål var 2 § så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Utän hinder av vad i 24 kap. 12 § rättegångsbalken stadgas om den tid, inom vilken häktningsframställning sist skall avlätas, må för den ytterligare utredning av häktningsfrågan, som finnes oundgängligen erforderlig, med framställningen anstå sist till trettionde dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller då den anhållne enligt 8 § nämnda kap. inställdes till förhör.

(i utskottets förslag:)

På begäran av anhållningsmyndigheten äger justitiekanslern medgiva förlängning av den tid, inom vilken enligt 24 kap. 12 § rättegångsbalken häktningsframställning senast skall avlätas, med högst tio dagar. Begäran därom skall med angivande av skälen göras inom den i nämnda lagrum föreskrivna tiden. Har anstånd medgivits och finnes fortsatt utredning oundgängligen erforderlig, må justitiekanslern på begäran, som göres före anståndstidens utgång, meddela ytterligare förlängning med högst femton dagar.

Göres ej häktningsframställning inom tid som för varje fall är föreskriven eller, därest begäran om förlängning ej bifallits, senast dagen efter den då anhållningsmyndigheten mottog meddelande därom, skall den anhållne omedelbart frigivas.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade fru *Sjöström-Bengtsson*, herr *Göransson* och fru *Gärde Widemar* ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

A) att riksdagen — med förklaring, att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda lagförslaget — måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål;

B) att motionerna I: 365 och II: 397, i den mån de icke kunde anses besvara-

de genom vad under A) hemställts, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

C) att motionerna II: 463 och 481 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt en annan reservation hade herr *Branting* anslutit sig till den av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl. avgivna reservationen utom såvitt framgick av ett av honom avgivet yttrande, vilket utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte antaga i reservationen infört förslag till lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

Det i fru *Sjöström-Bengtssons* m. fl. reservation förordade lagförslaget skilde sig från utskottets lagförslag allenast därutinnan, att 2 § avfattats sålunda:

På begäran av anhållningsmyndigheten äger justitiekanslern medgiva förlängning av den tid, inom vilken enligt 24 kap. 12 § rättegångsbalken häktningsframställning senast skall avlätas, med högst tio dagar. Begäran därom skall med angivande av skälen göras inom den i nämnda lagrum föreskrivna tiden.

Göres ej häktningsframställning inom tid som för varje fall är föreskriven eller, därest begäran om förlängning ej bifallits, senast dagen efter den då anhållningsmyndigheten mottog meddelande därom, skall den anhållne omedelbart frigivas.

I stället för den i 24 kap. 15 § första stycket rättegångsbalken stadgade tid av fyra dagar gälla en tid av åtta dagar.

I det i herr *Brantings* reservation framlagda lagförslaget var 1 § så lydande:

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen med riksdagens samtycke förordna, att vad i 2—8 §§ stadgas skall äga tillämpning.

I övrigt var berörda lagförslag, frånsett paragrafernas nummerbeteckning, likalydande med det av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl. förordade lagförslaget, dock att till promulgationsbestämmelsen fogats ett tillägg av följande lydelse:

Förordnande som i 1 § sägs skall ej gälla längre än lagen äger giltighet.

Angående sättet för utlåtandets fördragning yttrade

Herr *AHLKVIST*: Herr talman! I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 6 får jag hemställa, att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att först föredrages det av utskottet framställda lagförslaget paragrafvis med promulgationsbestämmelse, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hem-

ställa föredrages; att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Utskottets lagförslag.

1 §.

Herr *BRANTING*: Herr talman! Mina damer och herrar! Man skulle kunna förstå, om kammaren i föreliggande ärende vore en smula rådvill. Saken har utvecklats sig på följande sätt. Först kommer herr justitieministern med sin proposition, föranledd av tidsläget och den ökade spänningen i det utrikespolitiska läget, och lägger där fram ett lagförslag om tvångsmedel i vissa brottmål. Där föreslår Kungl. Maj:t en ordning, som på viktiga punkter i viss mån innebär ett frångående av reglerna och principerna i rättegångsbalken, vilka på sin tid har meddelats till skydd för rättssäkerheten. Vi skall nu, menar justitieministern, nödgas gå tillbaka — inte fullt ut men i alla fall ett stycke på väg — till det system, som rådde under kriget, med rätt för polis- och åklagarmakt att, när misstanke föreligger för brott mot rikets säkerhet, anhålla misstänkta personer och låta dem sitta anhållna under en ganska avsevärd tid — 30 dagar — utan att de ställas inför domstol, samt dessutom med bestämmelser om utvidgade regler för telefonavlyssning och postkontroll. När detta tyvärr måste ske nu, säger justitieministern samt ett flertal remissinstanser, är det angeläget att polis- och åklagarmyndigheterna underkastas en tillfredsställande kontroll, och vid valet av kontrollorgan har departementschefen funnit angeläget att i alla fall så nära som möjligt ansluta sig till rättegångsbalkens regler, enligt vilka det är rätten, som handhar kontrollen av de straffprocessuella tvångsmedlen. Han yttrar: »Härigenom vinnas de säkraste garantierna för att

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

rättssäkerheten verkligen blir tillgodosedd vid kontrollen.» Detta är alltså justitieministerns ståndpunkt, och i principfrågan beträffande kontrollmedlet är jag alldeles ense.

Så kommer propositionen till stånd, men den blir utsatt för en svår kritik i lagrådet. Det är, kan man säga, andra etappen i sakens utveckling. Lagrådet ansluter sig förvisso helt till justitieministerns grunduppfattning, att rätten skall vara kontrollorgan, men upptäcker vid granskningen av propositionen att propositionen dock *icke* kan tillstyrkas, nämligen i den del, som rör frågan om på vilket sätt rätten skall fungera som kontrollinstans. Lagrådet framhåller »att den prövning, som rätten enligt förslaget har att företaga beträffande ett anhållande, i själva verket är av helt annat slag, än den som äger rum enligt rättegångsbalken». Och varför det? Jo, framhåller lagrådet, därför att rättens kontroll av ett anhållande enligt förslaget skall komma till stånd utan någon »förhandling», d. v. s. utan att den anhållne själv eller hans advokat skall höras av rätten, såsom *nu* enligt rättegångsbalken sker, när åklagaren inför rätten begär att någon skall häktas. Varken den anhållne eller hans biträde får tillfälle att framlägga sina synpunkter inför rätten.

Vad är nu detta för rättslig kontroll? Lagrådet yttrar, med allt fog enligt min mening, på s. 55 i propositionen: »Ur rättssäkerhetssynpunkt syns en kontroll i sådana former vara av föga värde, och dess överensstämmelse med rättegångsbalken är allenast skenbar.» Detta är ju skarpa ord av justitieråden Strandberg och Ekberg jämte regeringsrådet Björkholm. Riksdagen har alla skäl att lägga dessa ord på hjärtat.

Lagrådet tillägger: »För att en effektiv kontroll med tillgodoseende av rättssäkerhetens krav skall kunna utövas från rättens sida, torde det vara ofrånkomligt, att förhandling obligatoriskt äger rum inför rätten.»

Efter att på goda grunder ha förkastat tanken på en *administrativ* i stället för en rättslig kontroll slutar lagrådet med att föreslå ett slags kompromiss: de nu-

varande reglerna i rättegångsbalken bibehålles, men den s. k. anhållningstiden, som enligt propositionen skulle vara 30 dagar, minskas till 15 och en viss ifrågakommande uppskovstid ökas från fyra till åtta dagar. Detta är alltså andra etappen i ärendets utveckling.

Men så kommer första lagutskottet med någonting alldeles nytt. Utskottsmajoriteten följer en tredje linje och förkastar både Kungl. Maj:ts proposition, lagrådets anvisningar och rättegångsbalkens huvudregler, att rätten skall vara kontrollorgan över polis- och åklagarmakt. Utskottet sopar utan betänkan- de undan den grundläggande princip, som — jag antar det — vid lagens framläggande av Kungl. Maj:t ansetts som en sköld och ett värn mot alla anmärkningar om bristande hänsyn till rättssäkerheten. Utskottet återgår i princip till systemet i 1940 års tvångsmedelslag, då, som vi minns, viss kontroll utövades av justitiekanslern, alltså av ett centralt administrativt organ i stället för av rätten, givetvis utan någon som helst förhandling. Därmed har riksdagen alltså fått ett tredje alternativ att reflektera på.

Jag vågar använda så starka ord som att påstå att vad som sålunda föreslagits av utskottet strider mot vad som brukar kallas västerländsk rättsuppfattning, en uppfattning, som också har uttryckligen kodifierats, nämligen i deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna, vilken nyligen blivit gillad av svenska riksdagen och som går ut på, att den som berövats sin frihet skall äga rätt att oförtövat få frihetsberövandet prövat av en domare eller en med domsrätt beklädd ämbetsman.

Jag kan i dag också erinra om strafflagsberedningens nyligen avgivna yttrande till första lagutskottet, vilket just berör de s. k. »administrativa frihetsberövandena» av olika slag.

Vi har så en *fjärde* ståndpunkt, företrädd av reservanterna i lagutskottet, fru Sjöström-Bengtsson, herr Göransson och fru Gärde-Widemar, till vilka jag partiellt ansluter mig. Jag hoppas att denna linje kommer att närmare utvecklas av någon av de nämnda reservan-

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

terna. Jag inskränker mig till att säga, att denna reservation utgör en kombination av lagrådets ståndpunkt och utskottets så till vida som kontrollen skall utövas under de första 15 dagarna av J. K. och sedan obligatoriskt av rätten.

Min ståndpunkt i frågan, herr talman, har emellertid blivit, att som saken nu ligger till det riktiga beträffande denna lag, om vilken så stor tveksamhet har rått, borde vara, att riksdagen nu beslutar att vila på hanen i fråga om lagens ikraftträdande och väntar till dess att man har fått tid att överväga den bästa konstruktionen och att nu inskränka sig till att antaga en *beredskapslag*, så att vi icke skulle stå alldeles oförberedda, i fall någonting inträffade, som kunde påkalla omedelbara åtgärder. Man borde sålunda icke omedelbart börja tillämpa en praxis, som ligger utanför den gällande rättsordningens ram eller utanför dess rāmärken, sådana dessa har angivits i rättegångsbalken. Det finns, herr talman, flera skäl för en sådan ståndpunkt. Först finns det de skäl som jag nyss har anfört, hela tveksamheten på denna punkt om kontrollorganet och de grava anmärkningar, som enligt mitt förmenande kan anföras gentemot en kontroll som väsentligen vilar på ett administrativt organ. Men jag kan inte låta bli att tillägga, för min del, att jag finner det vara, om jag så får uttrycka mig, en smula genant för Sverige om vi nu i frågan om de polisiära befogenheterna skulle beträda vägar, som enligt vad som upplysts inför utskottet ingen annan vänsterländsk rättsstat tills vidare har ansett sig kunna beträda.

Man kommer kanske ihåg att den norska regeringen 1950 lade fram ett förslag riktat emot de brott, som det här gäller, alltså brott mot rikets säkerhet, förräderi, spioneri och allt dylikt. Detta lagförslag gick mycket långt. Stortinget förkastade det, omarbetade lagen grundligt och slutade med att förordna att lagen icke skulle träda i kraft omedelbart; regeringen fick fullmakt att börja tillämpa den antagna lagen vid krig eller överhängande krigsfara, efter stortingets bifall. I Danmark finns det inte nå-

gon sådan här tvångsmedelslag. Lagutskottet har erfarit att England inte ens under krigstidens hårdaste år frångick de regler beträffande skydd för den individuella rättssäkerheten, som där gäller sedan århundraden, med tradition från Magna Charta och Habeas corpus-akten.

Jag tar för givet att det spioneras lika mycket i andra västeuropeiska länder som i Sverige och att man där också har samma möjligheter som här att bedöma det utrikespolitiska läget. De militära rustningarna tynger icke dessa stater mindre hårt än Sverige, och likväl vill man på dessa håll icke ge avkall på rättsskyddets och rättssäkerhetens krav!

Jag tror att jag inte utan skäl har i min reservation anfört, att man utomlands med intresse följer, hur Sverige nu kommer att utforma sin lagstiftning på här ifrågavarande område. Det finns ju som vi alla vet politiker och förvaltningsmän i alla länder som så fort läget är kritiskt ivrar för skärpt lagstiftning, strängare straff, utvidgade befogenheter för polismyndigheterna o. s. v. De kommer att lystra, efter den svenska lagens ikraftträdande. Men det kommer också, tror jag, att väcka en viss internationell uppmärksamhet att svenska regeringen och riksdagen nu betraktar det utrikespolitiska läget som så farligt och så hotande, att vår gamla rättsstat nu anser stunden vara inne att införa ett slags rättsligt undantagstillstånd om jag så får uttrycka mig.

Jag talade nyss om Norge och Danmark. Jag tror inte heller att Holland och Belgien har några lagar som här kan vara jämförbara, men kanske kan det förväntas att man på olika håll kommer att ta intryck av vad som här sker och ta den svenska lagstiftningen till inräkning för krav på extra tvångsmedelslagstiftning — varvid alltså Sverige får tjänsta som föregångsland och modell på detta område. Det är en utmärkelse, som vi enligt min mening icke skall eftersträva.

Jag har tillåtit mig förordna, herr talman, att vi i alla fall så länge som möjligt håller fast vid den rättegångsbalk, varom alla instanser efter långa och

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

grundliga förberedelser enat sig för bara några år sedan. Men samtidigt finner jag riktigt att vi också i tid bereder oss på förhållanden under ett eventuellt, mer eller mindre katastrofalt läge, så att vi slipper sådana olyckliga improvisationer som kom till stånd 1939 och 1940.

Det finns ett gammalt olyckligt ord som i dessa sammanhang ofta kommer upp till ytan: »I krig tiger lagarna.» Vill man med det bara säga, att lagarna under krig faktiskt ofta blir åsidosatta, så må det vara ett riktigt konstaterande. Men jag tror att vi skall akta oss för att göra denna gamla romerska sats till en handlingsnorm om hur det *bör* vara under krig eller därmed jämförliga förhållanden. Tvärtom måste man väl under krig eller liknande förhållanden försöka upprätthålla lagarna strängare än någonsin, så att icke med våldets anarkiserande krafter också förenar sig en samhällsupplösning genom laglöshet.

Herr talman! Jag har tyvärr ytterligare ett skäl, ett påtagligt och praktiskt skäl för min ståndpunkt att icke förorda till omedelbar tillämpning en lagstiftning som kan förväntas komma att medföra en väsentlig förlängning av anhållningstiden.

Jag får kanske först klargöra för dem av kammarens ärade ledamöter, som inte har haft anledning att närmare sätta sig in i terminologien:

Det är ju icke med avseende å frihetsberövandet någon skillnad mellan att vara anhållen och att vara häktad, men det är en mycket stor skillnad i praktiken. Så till exempel förvaras här i Stockholm den, som är anhållen av polismyndigheterna eller åklagarmakten, i polishusets arrestlokaler på Kungsholmen. Den som genom rättens beslut har blivit häktad skall däremot överföras till fängelselokalerna på Långholmen. Skillnaden i praktiken är väsentlig, sade jag. Jag vill inte påstå — i synnerhet icke efter att i dag ha tagit del av uppgifterna om den trängsel som råder ute på Långholmen — att herr Göranssons etablissemang där ute är något himmelrike för de häktade. Men man kan gott beskriva tillvaron för de anhållna i polis-

arresten på Bergsgatan som raka motsatsen.

Det föll sig så att när första lagutskottet för någon tid sedan granskade justitieombudsmannens ämbetsförvaltning fick utskottet också ta del av hans inspektionsrapport av den 15 oktober 1951 beträffande polisens arrestlokaler på Bergsgatan. Jag vill förutskicka, för att inte något missförstånd skall uppstå, att dessa lokalers ohyggliga beskaffenhet naturligtvis icke på något sätt kan lastas polismyndigheterna. Av JO:s inspektionsrapport får man emellertid bland annat veta: På Bergsgatan finns två större rum, avsedda för fyra personer vardera och sexton celler, vardera avsedd för två personer. Ventilationen i vissa av dessa celler är, som JO säger, påfallande dålig, synbarligen till följd av att fönstren är matt lanterninglas inte kan öppnas och inte släpper in dagsljus. I de flesta cellerna förvarades vid inspektionen två eller flera personer, i de större rummen förvarades sju resp. tre. En kriminalkommissarie som JO hörde upplyste: »Utrymna för närvarande är helt otillfredsställande och otillräckliga.» Det skulle erfordras dubbelt så många celler och andra förvaringsrum för att motsvara det behov som förelåg. I rummen för fyra hade det förekommit att man haft dubbelt så många anhållna. Där förvarades om varandra alkoholister, sinnessjuka och andra oregerliga element, jämte vanliga misstänkta som anhållits. Genom att flera personer förvarades i samma rum kunde det hända att människor med smittosamma sjukdomar, såsom tuberkulos, eller med löss eller skabb sammanfördes med friska. Dagen före JO:s inspektion hade en tuberkulös person som förvarades tillsammans med en frisk fått blodkräkningar i cellen. Ibland hade det, sade kriminalkommissarien, bedrivits otukt i dessa celler, ibland hade hysteriska personer våldfört sig på sina cellkamrater eller urinerat på sovande o. s. v. De hygieniska förhållandena var även för övrigt helt otillfredsställande. Det fanns inga direkta möjligheter för desinfektion, inte heller bad eller dusch. För sådant fall

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

måste de anhållna föras till helt andra lokaler. Där fanns vidare otillräckliga toalettutrymmen o. s. v. Allt detta gällde den manliga avdelningen.

Det förekom också att häktade som egentligen skulle ha överförts till Långholmen — det här bör ju intressera herr Göransson — ändå hölls kvar i polishuset, därför att det uppgavs att fångarna på Långholmen kunde kommunicera med varandra genom knackningar i väggen. Sålunda satt vid JO:s besök en man kvar i polisarresten fastän han var häktad sedan tre veckor tillbaka. Justitieombudsmannen uttalade själv efter sin inspektion, att förhållandena på kriminalavdelningens manliga avdelning var »synnerligen betänkliga». Att två eller flera personer förvaras i samma cell, sade JO, tillsammans med sinnessjuka och alkoholister var helt oförenligt med de enklaste krav på hygien och humanitet. Risk förelåg, tillade han — och då var ju inte den här lagen på tal — att situationen skulle bli ohållbar. En fortgående ökning av antalet anhållna kunde nämligen befaras på grund av tendensen till ökad brottslighet.

Detta var alltså situationen för de anhållna här i Stockholm i höstas. Nu är det klart, att ju mera man för vissa misstänkta förlänger anhållningstiden, desto fler människor kommer att samlas i kriminalstationens förvaringsrum.

Det har inte varit särskilt angenämt för mig att beskriva förhållandena på Bergsgatan, men det förefaller mig ändå, mina damer och herrar, som om lagstiftarna bör se vad följden blir av lagarnas tillämpning i praktiken. Så länge man inte ansett sig ha råd att bygga ordentliga polisarrester utan nödgas förvara för brott misstänkta personer i samma celler som sinnessjuka, hysteriker, alkoholister, perversa, våldsmän, härare av smittosamma sjukdomar — alltsammans i ett grått halvmörker med dålig luft, smuts och elände — så länge som detta är den kalla verkligheten i folkhemmet, så vill åtminstone inte jag vara med om att ytterligare förvärpa och skärpa dessa ovärdiga förhållanden, genom ett frångående av rättegångsbalkens regler om

anhållandetidens längd. Åtminstone inte annat än i yttersta nödfall.

Man frågar sig förresten, hur det egentligen börjar stå till med vårt Socialsverige. Nyss upplystes det, att 1 500 sinnessjuka går lösa och väntar på plats. Bland dessa finns det många kriminella och farliga, många s. k. 5:5-or. Också beträffande detta har justitieombudsmannen sagt mycket och skarpa och riktiga ord. Den villkorliga domen har inte kunnat bli vad som var meningen på grund av brist på övervakare. Förhållandena vid fångvården är säkerligen inte sådana som herr Göransson och alla sakkunniga på detta område önskar sig. Man har inte beviljat de erforderliga medlen.

Nu säger man — jag känner mycket väl igen det där sättet att se på saken och tala om dessa ting —: Vi skall inte vara klemiga när det gäller landsförädlare och spioner!

Jag vill inte ta upp kammarens tid med att gå in på ett principiellt resonemang på denna punkt. Jag vill bara meddela några uppgifter från den s. k. Sandlerkommissionens betänkande, del III om säkerhetstjänsten. Där står att läsa på s. 425: »Kommissionen har från säkerhetstjänsten infordrat förteckningar över samtliga de personer som under tiden från säkerhetstjänstens inrättande till och med den 31 december 1944 av säkerhetstjänsten eller på dess föranstaltande gripits och kvarhållits. Av förteckningarna framgår att antalet dylika anhållna för hela landet uppgått till sammanlagt 1 837. I sammanlagt 1 411 fall eller i omkring 75 procent av anhållandena har anhållandet icke följts av några ansvarsyrkanden för brott mot rikets säkerhet.»

Detta procenttal, tillade kommissionen, är otvivelaktigt mycket högt och tyder på att de i tvångsmedelslagen medgivna möjligheterna att kvarhålla personer på svagare skäl än som i vanliga fall kräves i mycket stor utsträckning utnyttjats av säkerhetstjänsten.

På den tiden var det alltså så, att cirka tre fjärdedelar av de personer, som säkerhetspolisen under den angivna pe-

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

rioden hade gripit eller anhållit som misstänkta för brott mot rikets säkerhet, *icke* var landsförrädare, inte var spioner, kanske *icke* ens var patriotiska norrmän eller danskar eller antinazistiska tyskar, utan människor gentemot vilka ingen talan alls kunde föras. De måste friges som oskyldiga. Men anhållna satt de. Av kommissionens övriga uppgifter framgår, att de som regel inte satt anhållna särdeles kort tid, utan låt oss säga i medeltal omkring 15 dagar.

Herr talman! Jag åberopar vad jag anfört och hemställer i första hand om bifall till reservationen nr 3). Den innebär, såsom synes, att lagens 1 paragraf skall få denna lydelse: »Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föraneldda förhållanden äger Konungen med riksdagens samtycke förordna, att vad i 2—8 §§ stadgas skall äga tillämpning.» Därmed blir lagen en beredskapslag. Detta var vad första lagutskottet önskade förra året. Man skulle ställa i ordning på förhand en lag, som sedan skulle tillämpas under svåra förhållanden.

Men förutom detta yrkande, herr talman, ber jag att subsidiärt få hemställa om bifall till den av fru Sjöström-Bengtsson, herr Göransson och fru Gärde Widemar avgivna reservationen.

Fru **SJÖSTRÖM-BENGTSSON:** Herr talman! Först måste jag lätta mitt hjärta genom att uttrycka mitt beklagande av att tiden nu åter synes vara mogen för den lag eller kanske rättare sagt för de tillägs- och undantagsbestämmelser i rättegångsbalken, som jag förmodar att riksdagen i dag kommer att besluta. Fastän jag djupt beklagar detta, har jag ändå intet att anföra mot att dessa lagbestämmelser nu kommer till stånd.

Emellertid torde det vara angeläget, att bestämmelserna i denna lag — vilken är avsedd att gälla under nu rådande förhållanden och inte avser ett ytterligare skärpt läge — utformas så att de tillgodoser ett effektivt förundersökningsarbete utan att de fördenskull

får inkräkta mer på den enskildes rätts-säkerhet än som är oundgängligen nödvändigt.

Med utgångspunkt från dessa tankegångar har det för utskottet gällt att göra betydelsefulla avvägningar. Särskilt svårt har det förefallit åtminstone mig att ta ställning till den föreslagna förlängningen av anhållningstiden före häktningsframställningen från rättegångsbalkens fem dagar till i propositionen föreslagna trettio dagar.

Utskottet har också för att få dessa frågor allsidigt belysta hört en del sakkunniga på området men dessa sakkunniga har haft olika meningar. Så har till exempel förste stadsfiskalen i Stockholm ansett, att man i vissa fall behöver trettio dagar för förundersökningen av de brott det här gäller, medan förste stadsfiskalen i Göteborg hävdade, att tolv dagar för förundersökning skulle räcka till. Den tiden har också föreslagits i herr Holmbäcks motion. Lagrådets majoritet anser, att femton dagar kan vara en väl avvägd tid för anhållandet, innan häktningsframställning sker.

Det har som sagt inte varit så lätt att ta ställning till denna fråga. Vi reservanter har emellertid inte kunnat övertygas om nödvändigheten av att en för dessa brott misstänkt person skall kunna få sitta anhållen en hel månad, innan han eller hon ställes inför sin domare.

Jag vill i detta sammanhang påminna om en sak, som väl alla vet, nämligen att för bifall till en häktningsframställning inte erfordras en fullständig utredning om att den anhållne verkligen begått det brott, för vilket han är misstänkt. Justitierådet Strandberg säger i lagrådets utlåtande om denna sak: »Vad som skall styrkas är allenast sådana omständigheter, att han kan sägas vara på sannolika skäl misstänkt för brottet.» Och nog förefaller det som om en energisk och skicklig polis- och åklagarmyndighet — vi har ju sådana i detta land — på de av reservanterna föreslagna femton dagarna skall kunna få fram sådana omständigheter omkring brottet, som är nödvändiga för att få

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

en häkttningsframställning bifallen, i de fall då den anhållne är skyldig till det brott, för vilket han är misstänkt. Häktningstiden kan ju sedan, såsom lagrådet påvisat, utsträckas så länge som erfordras för en fullständig utredning av ifrågavarande brott.

Såväl lagrådet som motionären herr Holmbäck har ansett, att en anhållningstid på femton respektive tolv dagar skulle kunna få förekomma utan någon kontroll. Vi reserverar oss emellertid i likhet med utskottet, att det för den enskildes rättssäkerhet är nödvändigt att även vid den av oss föreslagna anhållningstiden av femton dagar en kontroll sättes in på femte dagen efter anhållandet. Hur den kontrollen skall ske och i vilken form den skall företagas kommer säkert andra talare i denna debatt att vidröra, och jag skall därför inte uppehålla tiden därmed.

Jag nöjer mig nu, herr talman, med att yrka bifall till den av herr Göransson, fru Gärde Widemar och mig avgivna och av herr Branting i vissa delar understödda reservationen vid första lagutskottets utlåtande nr 6.

Herr AHLKVIST: Herr talman! Beträffande nödvändighet av lagstiftning om ökade möjligheter att utnyttja tvångsmedel vid förundersökning angående spioneri och andra mot rikets säkerhet riktade brott har det praktiskt taget inte rätt delade meningar. Här föreligger visserligen en i andra kammaren av kommunisterna väckt motion om avslag, men så länge det inte yrkats bifall till densamma, har jag inte anledning att närmare gå in på denna.

Innan propositionen avlämnades ägde samråd rum med representanter för de fyra största riksdagspartierna, och dessa representanter anslö sig också till den i justitiedepartementet upprättade promemorian, som ligger till grund för propositionen. Man kan också säga att praktiskt taget alla remissinstanserna ha anslutit sig till tanken att det är erforderligt att en lagstiftning av denna art re-

dan nu träder i kraft. Det är endast advokatsamfundets styrelse som i det hänseendet har ställt sig avvisande och förklarat att tillräckliga skäl icke nu föreligger för att denna lagstiftning omedelbart bör bli gällande. Det är den linje som herr Branting har följt i sin reservation.

Jag får nog säga att herr Branting är logisk i sitt resonemang. Han vill i första hand slå vakt om rättssäkerheten. Han bedömer situationen på det sättet att det utrikespolitiska läget nu är så lugnt att det inte erfordras att polis- och åklagarmyndigheterna för närvarande erhålla vidgade befogenheter. Jag förstår mycket väl att herr Branting från den utgångspunkten kan komma fram till slutsatsen att detta bör vara en beredskapslagstiftning och inte en lag som omedelbart träder i kraft. Varken jag eller någon annan av utskottets ledamöter har lyckats övertyga herr Branting om att läget kanske inte är riktigt så tillfredsställande som han gör gällande, och jag skall inte heller här i kammaren ingå i någon polemik mot herr Branting på den punkten.

I sitt anförande hänvisade emellertid herr Branting till polisens dåliga arrestlokaler såsom ett motiv för att man inte skulle ge några vidgade möjligheter för polisen till längre anhållanden. Jag kan i långa stycken dela herr Brantings uppfattning om kvaliteten av arrestlokalerna inte minst här i Stockholm, men jag kan nog inte gå så långt att jag godkänner detta som motivering för att polisen inte skall erhålla rätt att hålla spioner och andra landsförrädare anhållna den tid som erfordras för en undersökning som kan leda fram till en häkttningsframställning.

I stort sett kan man alltså säga att det har rätt och råder enighet om att en lagstiftning på detta område är erforderlig. När herr Branting menar att den bör antagas såsom en beredskapslag, som bör träda i kraft när läget eventuellt blivit mera skärpt, vill jag tillägga att det ganska tydligt framgår för envar som läser detta lagförslag att även utskottet uppfattar lagen såsom en beredskapslag

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

såtlillvida som lagen får begränsad giltighetstid.

Att denna fråga är svårbedömlig sammanhänger inte minst med att man här samtidigt vill tillvarata två synnerligen viktiga samhällsintressen, nämligen dels den genom rättegångsbalken tryggade rättssäkerheten för den enskilde, dels rikets yttre säkerhet. Om man läser reservanternas motivering för sitt yrkande och även när man lyssnar till reservanternas talesmän, får man lätt den uppfattningen att reservanterna i första hand vilja slå vakt om rättssäkerheten, under det att justitieministern och utskottsmajoriteten äro mindre intresserade av rättssäkerheten och i stället skjuta rikets yttre säkerhet i förgrunden. Jag tror emellertid inte att en dylik föreställning är riktig. Jag tror det är rikligare att säga att såväl justitieministern som utskottsmajoriteten har ett lika stort intresse för den enskildes rättssäkerhet som reservanterna. Utskottsmajoriteten skulle också i långa stycken ha kunnat skriva under på reservanternas motivering, om utskottsmajoriteten, i likhet med vad reservanterna gjort, hade sluppit dra konsekvensen av sin motivering.

Då man läser motiveringen till reservanternas yrkande får man nämligen den uppfattningen att reservanterna måste komma fram till ett avslagsyrkande. Det göra de emellertid inte. Reservanterna skriva sålunda: »Rikets säkerhet och den enskildes rättssäkerhet till person och egendom äro till sin natur icke att anse såsom motstridiga intressen.» Det vill utskottsmajoriteten mycket gärna skriva under. Men sedan försätta reservanterna med att säga att detta emellertid icke får leda till att man tar så stor hänsyn till rikets yttre säkerhet att man förbiser den inre säkerheten, den enskildes rättssäkerhet. Ja, jag skulle härvidlag endast vilja säga att man kan vända på denna sats och säga att man icke får ta så stor hänsyn till det enskilda rättsintresset att man glömmer bort intresset för rikets yttre säkerhet. Jag vill i det sammanhanget göra den reflektionen att om man inte vidtar åtgärder för rikets yttre säkerhet, om landets fred kommer i fara,

så är den enskildes rättsskydd, som säkras i den svenska rättegångsbalken, inte mycket värt.

Reservanterna säga i fortsättningen att även obetydliga uppmjukningar av rättssäkerhetsprincipen äro synnerligen betänkliga och att ett första ingrepp »kan befaras komma att följas av andra, mera långtgående». Man kunde som sagt vänta sig att reservanterna då till sist framställde ett avslagsyrkande. Men i slutet av sin motivering säga de: »Såsom framgår av det föregående hyser utskottet starka betänkligheter mot varje förlängning av anhållningstiden; med hänsyn till nu rådande förhållanden har utskottet dock icke velat motsätta sig en provisorisk förlängning till högst femton dagar.»

Reservanterna acceptera alltså en tredubbling av den tid som rättegångsbalken medger polisen att hålla någon anhållen innan häktningsframställning göres. Därmed ha väl också reservanterna medverkat till den uppluckring av rättssäkerheten, om vilken de säga att »det första ingreppet kan befaras komma att följas av andra».

Skillnaden mellan utskottets och reservanternas förslag är väsentligen detta att reservanterna medge en längsta anhållningstid av 15 dagar, medan utskottsmajoriteten däremot har tillstyrkt propositionens förslag om längsta anhållningstid av 30 dagar. När det har gällt att ta ståndpunkt till frågan om anhållningstidens längd, har praktiskt taget inom alla instanser, inte minst inom remsinstanserna, stor vikt lagts vid möjligheten till kontroll av att polis- och åklagarmyndigheterna inte hålla någon anhållen längre än som absolut erfordras. Enligt kungl. propositionen skulle kontrollen insättas efter en anhållningstid av 10 dagar. Utskottet har här gjort en liten avvikelse såtlillvida som det föreslår kontroll redan efter 5 dagars anhållningstid. Efter 5 dagar skall alltså åklagarmyndigheten till kontrollorganet göra framställning om förlängd anhållningstid med högst 10 dagar. Om ytterligare tid erfordras för undersökning, medger utskottets förslag en möjlighet för

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

åklagarmyndigheten att än en gång göra framställning om förlängning av anhållningstiden. Utskottet poängterar emellertid att denna förlängning av anhållningstiden endast skall medges, om anståndet är oundgängligen erforderligt för fortsatt utredning av häkningsfrågan. Man skulle alltså kunna säga att reservanter och utskottsmajoritet befinna sig på samma linje fram till 15 dagars anhållningstid. När man kommer till 15 dagar, vilja reservanterna klippa av. Utskottsmajoriteten däremot vill lämna möjligheten öppen för åklagarmyndigheten att då så är oundgängligen nödvändigt fortsätta undersökningen av de svåraste brotten för att få fram bevis som kunna motivera en häkningsframställning.

Jag får säga att när man i propositionen stannat för 30 dagars anhållningstid har den tidrymden ju inte tagits direkt ur luften. Herr Branting hänvisade i sitt anförande till den parlamentariska undersökningskommissionen och erinrade om antalet anhållna under den tid 1940 års tvångsmedelslag var tillämplig. Nu kan jag inte finna att de siffror, som förekomma i den statistik som redovisas i undersökningskommissionens betänkande, äro utan vidare jämförliga med de förhållanden som komma att bli gällande under den nu diskuterade lagens giltighetstid, ty många förhållanden ha ju ändrats under den tid som gått. När 1940 års tvångsmedelslag var gällande, fanns inte den nya rättegångsbalken. Det innebär bl. a. att häkningsframställning då sammanföll med inledande av åtal. Dessa skiljaktigheter göra ju att man inte kan påstå att den anhållningstid, som då förekom, utan vidare kan läggas till grund för en bedömning av vad som kan erfordras under den tid som kommer.

Jag tror emellertid ändå att man kan få lov att göra vissa reflektioner beträffande tendenserna i denna rapport. Herr Branting nämnde att inte mindre än cirka tre fjärdedelar av alla anhållna senare fingo släppas utan att ha blivit häktade. Det är väl ganska uppenbart att det är just dessa personers rättssäkerhet, vilka polisen nödgas anhålla för

sina undersökningar men som sedan av en eller annan anledning måste frigivas utan häktning och åtal, som man i första hand vill slå vakt om. Om man då ser efter i denna rapport, finner man att av alla dem, som icke åtalades, höllos endast 6,3 procent anhållna längre tid än 15 dagar. Oavsett om man följer reservanterna eller utskottet, skulle alltså inte mindre än bortåt 94 procent få lika lång anhållningstid av dem som icke bli häktade. Det är endast en mycket liten procent som skulle få några dagar kortare anhållningstid. De 15 dagarna har man alltså möjlighet att få enligt båda förslagen. Jag är emellertid angelägen att betona att oavsett om riksdagen antar reservanternas eller utskottets förslag är avsikten naturligtvis att ingen skall vara anhållen en enda dag längre än som är oundgängligen nödvändigt för att den erforderliga utredningen skall kunna presteras. Med utgångspunkt från detta jämförelsematerial finner man som sagt att endast ett relativt litet fåtal skulle få en fördelaktigare ställning enligt reservanternas förslag än enligt utskottets.

Om man däremot går till den återstående fjärdedelen av de åtalade, finner man att inte mindre än 23,5 procent av dessa måste hållas anhållna längre tid än 15 dagar. De blevo åtalade och fällda och jag får säga att inte ömmar jag för dem som ha begått en landsförrådsk handling som föranlett anhållande, häktning och åtal.

Om man alltså skulle följa reservanterna, bleve resultatet en mycket obetydlig förkortning av anhållningstiden för sådana som inte senare komme att häktas och åtalas. Men man skulle samtidigt försvåra för polisen att utföra den utredning när det gäller de allra svåraste spioneribrotten som krävdes för att en häkningsframställning över huvud taget skulle kunna göras. Ansvaret för en sådan ordning har i varje fall utskottsmajoriteten icke velat taga. Och reservanterna ha nog själva en känsla av att deras förslag om en längsta anhållningstid av 15 dagar är tilltaget i underkant. De säga nämligen i slutet av sin reservation att bestämmelsen i 24 kap. 15 §

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

rättegångsbalken om medgivande av uppskov vid häktningsförhandling under högst 4 dagar skulle kunna ändras på det sättet att tiden utsträcktes till 8 dagar.

Jag nämnde nyss att när reservanterna ha accepterat en anhållningstid av 15 dagar ha de också därmed själva medverkat till den uppluckring av rättssäkerheten, som de i sin motivering varna för. Och jag skulle här vilja tillägga, att sedan reservanterna börjat med denna uppluckring av rättssäkerheten så går det tydligen av bara farten, ty sedan är man färdig att vara med på ytterligare en uppluckring i rättegångsbalken gällande den enskildes rättssäkerhet, nämligen utsträckning av häktningstiden till 8 dagar.

Detta finner utskottsmajoriteten ännu mera betänkligt. Utskottsmajoriteten kan inte tänka sig, att denna bestämmelse om uppskov med häktningsförhandlingen är införd i rättegångsbalken för att åklagaren, om han inte har tillräckliga bevis för en häktningsframställning, skall kunna begära uppskov för att skaffa ytterligare bevis. Utskottsmajoriteten har snarare den uppfattningen, att den möjlighet till uppskov med häktningsförhandlingen, som här öppnats, är dit skriven för att åklagaren, om den anhållne eller hans försvarare framför argument mot det bevismaterial som åklagaren förelägger, skall kunna begära uppskov för att bemöta denna argumentering — den anklagade kanske vill skaffa alibibevis eller dylikt. Men lagen får enligt utskottsmajoritetens uppfattning aldrig tolkas på det viset att åklagaren skall kunna komma till en häktningsförhandling med otillräckliga bevis för en häktningsframställning med vetskap om att det i rättegångsbalken finns en möjlighet öppnad till häktningsförhandlingens uppskjutande för att kunna skaffa ytterligare bevis, om domstolen så anser erfordrligt.

Utskottsmajoriteten menar alltså, att reservanterna här äro inne på en ännu värre uppluckring av rättegångsbalken än vad majoriteten föreslår.

Sedan har utskottet i ett väsentligt av-

seende gjort en avvikelse från den kungl. propositionen. Det gäller valet av kontrollorgan. Jag har redan nämnt att kontroll under anhållningstiden skall äga rum — det gäller även annan kontroll, men eftersom det här inte rått några delade meningar har jag inte gått in på den saken.

I den kungliga propositionen hade föreslagits att domstolen skulle vara kontrollorgan. Utskottet föreslår enhälligt på denna punkt — det finns i varje fall ingen reservation — att en administrativ myndighet skall utöva kontrollen, och härtill föreslås justitiekanslersämbetet. Nu är jag inte rätt mannen att förklara utskottets avvikelse från propositionen på denna punkt. Jag hade nämligen vid behandlingen av detta ärende i utskottet närmast den uppfattningen, att skälen för och emot å ena sidan rätten som kontrollorgan och å andra sidan en administrativ myndighet, exempelvis justitiekanslern, kunde väga ungefär lika tungt, och jag är för min del beredd att acceptera propositionens förslag vid val av kontrollorgan. Jag har emellertid nämnt att de flesta som yttrat sig i detta ärende ha lagt mycket stor vikt vid kontrollen och ansett det vara det väsentliga för den längre anhållningstiden, att en effektiv kontroll kan skapas. Den överväldigande majoriteten av utskottet hade den uppfattningen att man, om man lade kontrollen på justitiekanslern, skulle skapa vidgade möjligheter till en effektiv kontroll, och i enighetens intresse böjde jag mig för deras argument för att undgå skiljaktigheter på denna punkt.

Herr talman! Av vad som hittills sagts i debatten förefinns ingen anledning för mig att ingå på ytterligare detaljer, utan med det sagda nöjer jag mig med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GÖRANSSON: Herr talman! Första lagutskottet har ägnat ovanligt lång tid åt behandlingen av denna fråga, och det kan mycket väl försvaras med tanke på att det är en allvarlig fråga. Det gäller, som herr Ahlkvist redan har antytt, en avvägning mellan å ena sidan rikets

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

säkerhetsintresse och å andra sidan den enskildes rättsskydd. Därvid vill jag återigen understryka vad herr Ahlkvist måhända med alltför lätt hand gick förbi, nämligen att den enskildes rättssäkerhet är ett samhällsvärde av grundläggande betydelse. Detta är nog en av de svåraste frågor som första lagutskottet över huvud taget haft att behandla på senare tid.

Till stor del har utskottet och reservanterna under punkt 2, till vilka jag räknar mig, varit ense. Vi reservanter äro ense med majoriteten om behovet av vidgade möjligheter att använda tvångsmedel vid förundersökning angående brott mot rikets säkerhet. Vi äro vidare eniga med utskottsmajoriteten angående kretsen av de brott, inom vilken lagstiftningen skall göras tillämplig. Vi äro också ense angående trafikmedelskontrollen, också i vad det gäller utskottets påpekande att dessa tvångsmedel icke få begagnas utan att verkligt behov därav föreligger. Jag skall ta ett enda exempel: telefonavlyssningen. Om möjligheten till telefonavlyssning har vidgats i olika avseenden bör man ha klart för sig, att åtgärder av denna art äro ägnade att skapa osäkerhet och otrygghet, vilket i sin tur kan ge upphov till allsköns prat och ryktessmideri.

Men på en väsentlig punkt gå våra meningar isär. Det gäller anhållningstiden. Vi äro ense med majoriteten om att kontrollen över den anhållne skall ligga hos justitiekanslern, men det är anhållningstidens längd som har blivit föremål för delade meningar. För att klargöra vad det här gäller vill jag summera på följande sätt.

Utskottsmajoriteten föreslår högst trettio dagars anhållningstid under kontroll av JK och därefter häktningsframställning. Under dessa trettio dagars anhållningstid skall JK efter femton dagar underkasta det fortsatta kvarhållandet en särskild prövning. — Reservanterna å sin sida föreslå femton dagars anhållningstid under kontroll av JK och därefter häktningsframställning. Mot utskottets trettio dagar stå alltså reservanternas femton.

När jag nu skall utveckla skälen för reservanternas ståndpunkt, vill jag återföra tankarna till ett beslut som fattades här i maj månad i fjol, då riksdagen gav sin anslutning till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Denna konvention, som ratificerades för en månad sedan, är ett försök att ge ett samlat uttryck för det väsentliga i det rättsarv, som är västerlandets gemensamma egendom. Som en av de viktigaste grundsatserna har fastslagits, att envar skall ha rätt till frihet och personlig säkerhet, och de fall där någon får berövas friheten äro noggrant redovisade i konventionen. Den, som blivit berövad friheten därför att han är misstänkt för brott, har tillerkänts förmånen att ofördröjligen ställas inför domare eller annan ämbetsman med domsmakt. Lagligheten av ett frihetsberövande skall alltså prövas av domstol, som skall besluta om frigivande, ifall ingripandet befinnes vara olagligt.

Om man ser på den svenska lagstiftningen, både kriminallagstiftning och sociallagstiftning, så finner man ju att frihetsberövande kan förekomma på många områden under förhållanden som inte på sätt som man skulle önska överensstämma med de regler som äro inskrivna i konventionen.

När det gäller frihetsstraffets verkställande äro reglerna rätt nogga preciserade, men när vi komma till de administrativa frihetsberövandena är läget ett annat. Och jag vill här bara nämna, att riksdagen senare i år kommer att få ta ställning till en motion, i vilken yrkas en allmän översyn över frihetsberövandena i avsikt att bringa dem i bättre överensstämmelse med konventionen.

Nu är det emellertid så, att ett slutligt frihetsberövande ofta föregås av ett provisoriskt ingripande. Den som intas på alkoholistanstalt efter slutligt beslut av länsstyrelse kan tidigare provisoriskt ha blivit omhändertagen av polismyndighet, till exempel därför att han befinnes vara farlig för sig själv eller andra. Före varje slutligt ingripande står alltså i många fall ett provisoriskt

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

ingripande, och på strafflagens område ha vi detta i form av anhållande och häktning, vilka ha noggrant reglerats i den nya rättegångsbalken. Där har den misstänkte erhållit en rätt skyddad ställning gentemot polismakt och åklagare.

Rättegångsbalken trädde i kraft den 1 januari 1948, och den speciallagstiftning som här föreslås innebär undantagsbestämmelser och kompletterande bestämmelser till rättegångsbalken.

Anhållandet, som striden här står om, är ett provisoriskt frihetsberövande som kan vidtagas av undersökningsledare eller åklagare — det vidtas alltså inte av domstol — och detta frihetsberövande kan tillgripas vid misstanke om brott eller där det behövs för ytterligare utredning. Anhållandet skall emellertid enligt de i rättegångsbalken inskrivna grundsatserna bestå endast under en kort period, en dag som regel, högst fem dagar ifall det behövs för utredningen. Efter fem dagar är det klippt — den femte dagen skall det bli häktningsframställning eller frigivning. Det betyder att efter den femte dagen är det rätten som tar vid.

Detta stämmer med Europarådets konvention, men den speciallagstiftning som vi ha att ta ställning till i dag innebär ett avsteg både från våra egna rättstraditioner, sådana som de ha utformats i rättegångsbalken, och från konventionens regler. Detta är betänkligt, och jag vill säga herr Ahlkvist, att det väl är rätt självklart att betänkligheterna bli större ju längre man avlägsnar sig från gamla regler eller från de regler, som vi ha godtagit genom att riksdagen anslutit sig till konventionen.

Jag kan inte förstå herr Ahlkvists undran över vårt ställningstagande. Att vi inte ansett oss kunna nöja oss med fem dagar beror på att det från så många håll har betygats, att utredningar om spioneri och liknande brott på grund av sin komplicerade beskaffenhet och att många människor äro inblandade kräva en längre anhållningstid än fem dagar. Jag vill dock inom parentes säga, att jag inte är alldeles övertygad på

den punkten. Vi ha emellertid godtagit detta skäl och stannat vid 15 dagar.

Redan under remissbehandlingen restes invändningar mot att tidsfristen skulle fastställas till 30 dagar. Advokatsamfundet framhöll det ur rättssynpunkt stötande, om polis- och åklagarmyndigheten skulle få befogenhet att under så avsevärd tid som 30 dagar beröva en person friheten. Det erinrades om vad som är redovisat i den parlamentariska undersökningskommissionens utlåtande, nämligen att under kriget släpptes 75 procent av alla dem som anhöllos enligt dåvarande tvångsmedelslagen. Sammanlagt anhöllos 1 837 personer, men mot 1 411 restes icke något ansvarsyrkande.

Det finns en annan myndighetsperson som har yttrat sig, nämligen förste stadsfiskalen i Göteborg. Han har i sitt remissyttrande sagt ifrån att även om utredningsarbetet i vissa fall kan vara svårt, så finner han dock att en anhållningstid av 12 dagar är ganska tillfredsställande — alltså samma dagantal som återkommer i herr Holmbäcks motion.

Man gör ofta jämförelser med förhållandena under krigsåren, men man kan av olika skäl inte jämföra med vad som förekom under kriget, ty då gällde ju inte den nuvarande rättegångsbalken. Då betydde häktning också inledande av åtal, såsom fru Sjöström-Bengtsson redan utvecklat.

Lagrådet har på denna punkt gjort ett uttalande, som är väl värt att lägga märke till. Lagrådet anför att skillnaden mellan förr och nu är den, att häktning numera är ett i förhållande till åtalet fullt självständigt institut. Häktning innebär alltså icke inledande av åtal, ty vid åtalet skall förundersökningsarbetet i regel vara avslutat. Häktning innebär att den misstänkte berövas sin frihet under pågående förundersökning. Det fordras inte full bevisning om hans skuld för att han skall kunna häktas, men det fordras att han på sannolika skäl kan misstänkas för brott. Häktning kan därför i många fall, särskilt i mera omfattande eller invecklade mål, komma att bestå under lång tid till dess åklaga-

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

ren hunnit införskaffa sådan utredning och bevisning, att därpå enligt hans mening kan grundas en fällande dom.

Reservanterna ha alltså ansett sig kunna gå med på förlängning av anhållningstiden. Men å andra sidan är det ett trängande önskemål att förhandling inför domstol snarast möjligt kommer till stånd, eftersom förhandlingen där ger åklagaren möjlighet att framlägga sina anklagelser och ger den misstänkte, eller åtminstone hans försvarare, möjlighet att framföra sina synpunkter.

Både år 1931 och 1942, när riksdagen hade uppe frågan om rättegångsbalken — sista gången för definitivt antagande — hävdades det att åklagar- och polismyndigheterna borde ha befogenhet att på egen hand hålla den misstänkte i förvar. Men — och detta underströks även av riksdagsutskottet — när frihetsberövandet överstiger viss kortare tid bör frågan om den misstänktes kvarhållande underkastas domstols eller domares prövning genom s. k. häktningsförhandling.

De föreslagna 30 dagarna äro inte, säger herr Ahlkvist, hämtade ur luften. Nej, de äro hämtade ur 1940 års tvångsmedelslag i den sista versionen. Men något övertygande skäl för att tiden nu skall behöva utsträckas till 30 dagar har inte förebragts. De representanter för olika myndigheter, som vi haft uppe i utskottet, ha förklarat att 15 dagar är alldeles tillräckligt för flertalet fall. Men, säger man, det finns fall där en längre tid kan vara nödvändig. Man menar alltså att i vissa undantagsfall hinner man inte under 15 dagar med att få fram tillräckligt material eller material i sådant skick att man kan skrida till häktningsframställning. Jag är inte övertygad om riktigheten härav. Vad vi inhämtat under utskottets handläggning av ärendet har i varje fall inte kunnat övertyga mig om att 15 dagar inte skulle vara tillräckligt. Det har väl i alla tider förekommit en dragkamp mellan åklagar- och polismyndigheterna å ena sidan och lagstiftarna å den andra sidan om anhållningstidens längd. Det är bara naturligt att åklagar- och polismyn-

digheten vilja ha så lång tidrymd som möjligt för sitt arbete. Men å andra sidan måste samhället se till att detta rådrum göres tillräckligt kort för att snabbt bereda den enskilde som är misstänkt det skydd som häktningsförhandlingen avser att ge.

Vi göra nu ett avsteg från denna princip. Vi reservanter göra det motvilligt och vilja göra detta avsteg så litet som möjligt. Vi vilja begränsa tiden till 15 dagar, vilket är hälften så mycket som 30 dagar. Såvitt jag kan förstå spelar frågan om anhållningstidens längd inte på långa vägar samma roll som den omständigheten att man utrustar polisen med personella och materiella resurser, som möjliggöra för den att snabbt och effektivt kunna bedriva sitt spanings- och förundersökningsarbete. I England har man, såvitt vi kunnat inhämta, varken under kriget eller därefter ändrat på rättegångsreglerna. Det har sagts att Secret Service är mer angeläget om att inrikta sitt arbete på spaningsverksamheten; vid den kortare eller längre tid som man har till förfogande för att hålla vederbörande i förvar fästes mindre avseende.

Går man till 1940 års tvångsmedelslag, som här tjänstgör som mönster, visar det sig att framställningar om kvarhållande över 15 dagar visade en sjunkande siffra allteftersom tiden gick. Det var blott i ett fåtal fall som man ansåg sig behöva förlängd tid för anhållandet. Detta var under krigstid och med en annan rättegångsordning än den som nu gäller, alltså under en tid då häktning betydde inledandet av rättegång.

Anhållningstiden bör vara så kort som möjligt. Så är det över huvud taget i hela Västerlandet. Den svenska anhållningstiden är en unik företeelse. Vi föreslå i vår reservation, som herr Ahlkvist en aning raljerade med, att fristen vid häktningsförhandling skall utsträckas från fyra till åtta dagar. Vi mena att vi där ge igen något av vad vi ta bort av anhållningstiden.

Vad lagtexten beträffar kommer skillnaden mellan utskottet och reservanterna till synes enbart i andra paragrafen.

Lagförslag ang. tvåångsmedel i vissa brottmål.

Det kan vara skäl att ett ögonblick stanna vid detta, eftersom ärendet icke är så genomskinligt vid en omedelbar besiktning.

Reservanterna vilja alltså vara med om de två första meningarna i 2 § första stycket men stryka andra meningens, där det talas om att justitiekanslern på begäran kan, om fortsatt utredning är oundgängligen nödvändig, meddela ytterligare förlängning med högst 15 dagar. — Det ha vi icke velat vara med om, utan vi vilja klippa av vid 15 dagar. — Reservanterna ha vidare tillagt ett tredje stycke där det säges att det uppskov som kan medges vid häktningsförhandlingen kan utsträckas från fyra till åtta dagar.

Herr Branting har redan berört en fråga här, nämligen hur andra länder ställa sig. Vi ha inom utskottet försökt, även om det varit förenat med svårigheter, att få veta i vad mån man skridit till liknande åtgärder i utlandet. Vi ha t. o. m. i ett fall varit i direkt förbindelse med ett av våra grannländer. Där har man ännu ingenting åtgjort. I Norge har man, som herr Branting påpekade, en beredskapslagstiftning som i varje fall i vad det gäller frihetsberövande tills vidare icke är satt i kraft. Enligt upplysningar som utskottet har fått har man i England icke gjort någonting åt denna sak, varken under kriget eller därefter. Jag kan inte underlåta att komma tillbaka till detta Englands exempel. När här i olika avseenden talas om reservanternas inställning, vill jag säga att vi försöka så långt det är möjligt att hålla procedurreglerna i så nära anslutning som möjligt till reglerna i de länder med vilka vi känna en särskild andlig frändskap. England har sedan 400 år tillbaka en lag som heter Habeas Corpus-akten, som garanterar varje engelsk medborgare rätt att bli ställd inför domstol mellan den tredje och tjugonde dagen. Under politiskt upprörda tider har lagen satts ur kraft men endast för kort tid och för mycket begränsade områden.

Jag rekommenderar reservationen nr 2 därför att jag anser att den ger ett fullt

tillräckligt skydd åt samhället samtidigt som den ger polisen erforderliga resurser. Jag anser vidare att den utgör det minsta avsteget ifrån de regler som gälla i länder med vilka vi känna samhörighet. Vi få icke låta förleda oss av hårdhänta metoder på andra håll till att vidtaga större våld än nöden kräver.

Jag har hört en del reflexioner med anledning av reservanternas inställning i denna fråga. Det sägs till exempel att man inte skall ge något som helst handtag åt förrädare och spioner. Därpå vill jag svara, att alla som bli anhöllna ha ju inte gjort sig skyldiga till spioneri eller förräderi. Dessutom böra även människor som gjort sig skyldiga till avskyvärda brott ändå ha rätt till en viss personlig frihetssfär, och den rätten garanteras genom att de ställas inför domare, således att frihetsberövandet icke vilar på en administrativ myndighet. Det är väl denna förmåga till besinningsfullhet även i upprörda tider och viljan att erkänna rättsreglerna även i farliga situationer, som skiljer demokratien från andra styrelseformer.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att nämna en händelse, som inträffade under själva kriget. Det var i England, vilket inte är en tillfällighet. Under åren 1941—1943 var man i England, vid universitetet i Cambridge, samsatt med frågan om The Protection of the accused, d. v. s. skyddet åt den anklagade eller misstänkte. Man arbetade under ledning av engelska rättslärda vid universitetet. Dessutom deltog i överläggningarna representanter för de regeringar, vilka såsom landsflyktiga befunno sig i England. Det slutliga utkastet till förslag om den misstänktes eller häktades rätt är från år 1943 och innehåller i sin första artikel bestämmelsen, att den som är misstänkt eller anklagad för brott skall ställas inför sin domare senast tredje dagen därefter, helgdag och tid för resa icke inräknad.

Kalla det gärna irrationellt, men det är ett starkt uppfordrande exempel på hur ett folk, som befinner sig i brinnande krig och till och med upplever en av sina mörkaste perioder, har tid att

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

tillsammans med vissa allierade regeringar dryfta en sådan fråga som denna, vilken i skenet av de stora världshändelserna kunde teta sig som en mycket liten sak. Framför allt i England men på många håll även annorstädes i utlandet ha de synpunkter, som jag här skisserat, genomträngt det allmänna medvetandet: en kort anhållningstid och så fort som möjligt kontroll av domstol genom häktningsförhandling.

Herr talman! Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till den av fru Sjöström-Bengtsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr CASSEL: Herr talman! Den som har suttit här och lyssnat på vad reservanterna ha anfört, värtaligt och med starkt patos, och som själv inte har haft tillfälle att tränga djupare in i dessa intrikata problem kan lätt få den föreställningen, att det inom utskottet funnits två grupper, en stor grupp av låt mig kalla dem mörkmän, som huvudsakligen anlagt polisiära synpunkter och för vilka den enskildes frihet var en sak av underordnad betydelse, och en annan mindre grupp, reservanterna, ljusets rid-darvakt, som står här och strider på frihetens barrikader. Men, herr talman, så är det inte alls.

Utskottsmajoriteten har gått till sin uppgift med precis samma allvar som minoriteten, och vi ha känt oss i precis samma samvetsnöd som den. Vi förstå mycket väl, att det här är två vitala intressen, som stå mot varandra. Det ena är statsens oavvisliga plikt och rätt att skydda sin egen säkerhet, och det andra är den enskilda människans rätt till frihet. Vi äro fullt ense med dem av reservanterna, som säga, att även den enskildes rätt till frihet djupare sett är ett starkt och betydande statsintresse. Vad vi ha haft att göra och vad som varit mycket svårt för utskottet är att försöka få fram en skälig och rimlig avvägning mellan de båda intressena, en avvägning, där man inte gynnar det ena intresset på det andras bekostnad.

Vi skola ha fullt klart för oss att inte

alla de personer, som det här gäller, äro svåra brottslingar, inte spioner, vilkas arbete riktar sig mot vårt eget land, utan det gäller även många gånger ganska hyggligt folk. Under kriget exempelvis var det en mängd norrmän här, som bedrevo olovlig underrättelseverksamhet för de allierades räkning. Det var personer, vilkas moraliska halt man inte hade någon anmärkning mot. Det var patrioter, som handlade eller ansågo sig handla i sitt eget lands intresse.

Vi skola också komma ihåg att alla de, som bli anhållna, inte äro skyldiga. Det har framförts från reservanternas sida många gånger att man under kriget fick sätta 75 procent av dem, som blevo anhållna, på fri fot, utan att det riktades åtal mot dem. Det betydde givetvis inte att alla dessa 75 procent voro oskyldiga, men det var ofta så att man inte hade tillräckliga bevis mot dem.

Vad vi här skola bedöma är hur man skall handla i en given högst obehaglig situation. Skall man ställa polisen inför det alternativet, att om den inte inom den begränsade tid av trettio dagar, som står till dess föfogande, kan skaffa fram tillräckligt material mot en typ av låt mig säga Hilding Anderssons kaliber, så skall den vara skyldig att släppa honom med de stora risker för samhällets bestånd som därmed följa. Å andra sidan måste vi göra klart för oss, att vi kunna bli tvungna att hålla en oskyldig person anhållen många dagar längre än vi skulle önska.

Jag är fullt överens med herr Branting, när han talar om de svåra förhållandena på Bergsgatan. Det är en stor skamfläck för vårt samhälle och vårt rättsliv, att vi ha sådana arrestlokaler. Men därav måste vi dra den slutsatsen, att vi böra förbättra arrestlokalerna och inte i stället göra det omöjligt för polisen att arbeta.

Vi ha nu först och främst ställts inför frågan, om läget är sådant, att vi måste återgå till förhållandena sådana de voro under kriget. Äro riskerna så pass stora för oss? För den enskilde ledamoten i riksdagen är den frågan naturligtvis ganska svår att bedöma. Vi se dock vad

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

som händer med de mycket oroande spionerifall, som gång efter annan bli avslöjade. Vi måste dock här — jag säger det trots att jag befinner mig i oppositionsställning — lita på regeringens bedömning. Regeringen sitter inne, helt naturligt, med helt andra kunskaper på detta område än vad vi andra kunna göra. Jag har för min del ansett, att om regeringen prövat att en sådan här åtgärd är nödvändig och föreslagit den, och säkert gjort det mot sin egen innersta önskan, så godtager jag den bedömningen och utgår från att det är nödvändigt att vidtaga åtgärden.

Nu har det sagts från herr Brantings och herr Göransson's sida att man i England inte gjort någonting för närvarande. Det är möjligt. Vi ha inte fått alldeles klart för oss inom utskottet hur det ligger till på den punkten. Men det har också sagts att man inte där gjorde någon ändring under kriget. Det är en missuppfattning. Habeas Corpus-akten var under kriget satt ur kraft. Jag har i min hand en norsk utredning, som redogör för förhållandena på detta område i olika länder, och därav framgår uttryckligen att undantag ha gjorts från Habeas Corpus-reglerna under båda världskriegen. Det stadgades, att om departementet fann rimlig grund att tro att någon person var av fientlig härkomst eller hade förbindelse med fienden eller hade befattning med verksamhet, som är farlig för allmän säkerhet eller rikets försvar, skall departementet ha rätt att låta ta vederbörande i lämpligt förvar. Därmed var alltså Habeas Corpus-akten satt ur kraft under kriget.

Om jag alltså finner att vi behöva en lagstiftning av det här slaget, frågar man sig hur vi skola göra avvägningen på ett så riktigt sätt som möjligt, så att stadgandet resulterar i att vi inte hålla en person anhållen för länge, men samtidigt inte försvara polisens arbete alltför mycket. Där kan man inte säga att den ena lösningen är absolut riktig och den andra absolut felaktig. Det finns inte ett rätt dagatal.

Det har inom utskottet förelegat en hel rad dagatal att välja mellan. Depar-

tementschefen har föreslagit trettio dagar, och det har chefen för säkerhetspolisen ansett sig behöva. Förste stadsfiskalen i Göteborg säger, att han tror att det skulle räcka med tolv dagar. När vi närmare diskuterade denna sak med honom i utskottet och frågade, varför han förordade just tolv dagar, svarade han att han hade »en känsla av» att det var tillräckligt i de flesta fall. Det var hans uppfattning. Lagrådet säger, att det har på känn att det skulle gå bra med femton dagar. Men lagrådet kan naturligtvis inte heller bevisa det. Herr Göransson säger, att utskottsminoriteten tycker att femton dagar räcker. Vi inom utskottsmajoriteten säga, att femton dagar kunna nog räcka för normalfallen, när det gäller sådana här brott. För dem tro vi att det i de flesta fall är tillräckligt med femton dagar. Men samtidigt säga vi oss att det kan inträffa ett eller annat mycket svårt fall, där utredningen icke kan bli färdig inom den tiden. Det kan vara så att polisen får vänta på dechiffreningen av en hemlig skrift, det kan vara så att man skall översätta svåra österländska eller andra språk, som ingen människa begriper.

Vi säga att i dessa undantagsfall, där det befinnes oundgängligen nödvändigt, skall man kunna utsträcka tiden ytterligare femton dagar. Vi tro att man på det sättet har funnit en lämplig avvägning mellan det allmännas och de enskildas intressen, och vi anse oss ha funnit ett lämpligt kontrollorgan i justitiekanslern. Vi ha tänkt oss saken på det sättet, att polismyndigheterna — det gäller i det här fallet landsfogdarna i de olika länen och förste stadsfiskalen i Stockholm — kunna hålla den misstänkte anhållen i fem dagar, men innan femdagarsperioden utgått skola de om de vilja hålla honom längre, göra en framställning till justitiekanslern om att få hålla honom ytterligare tio dagar. Då tar justitiekanslern del av materialet. Han kan naturligtvis inte göra någon grundligare undersökning, men han ser på materialet vad det är fråga om och kan besluta att vederbörande skall kvarhållas till och med den femtonde dagen.

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

Sedan räcker det emellertid inte med en mindre ingående prövning, utan det skall finnas vara oundgängligen nödvändigt att hålla honom ytterligare femton dagar. Det är inte vilken myndighet som helst som får pröva detta, utan det är justitiekanslern. Man har åberopat England som mönster. Jag vill då meddela, att där skall vederbörande ställas inför sin domare, som det heter, men denne domare är en fredsdomare, som saknar juridisk kompetens. I vårt land utövas kontrollen av justitiekanslern, och jag är övertygad om att om konventionen om de mänskliga rättigheterna skall tillämpas, kommer justitiekanslern uppenbarligen att kunna tillerkännas samma befogenhet som en engelsk fredsdomare.

Det har för oss inom utskottet varit rätt komplicerat och svårt att göra klart för oss, hur vi ville ha kontrollen över polismaktens anhållanden ordnad. Departementchefen har ju föreslagit att kontrollen skulle ligga hos domstolarna, men däremot ha anförts många skäl. Vi ha efter att ha funderat hit och dit stannat vid att det är bättre att inte låta domstolarna komma in redan på det tidigare stadiet. Vårt viktigaste skäl härför är att vi vilja, att domarna och domstolen, när de skola gå att döma i målet, skola vara alldeles fria i förhållande till polisens uppfattning. Det få inte vara på det sättet, att domaren genom tidigare förhandlingar med åklagaren och förhørsledaren omedvetet glider in i dessas tankegångar, utan han skall stå fullständigt fri, när målet lägges inför honom. Det är ett av skälen, varför vi vilja ha domaren befriad från denna tidigare prövning. Och vi äro särskilt angelägna om detta därför att domstolens prövning på detta tidiga stadium inte blir en vanlig domstolsprövning. Dels är det av naturliga skäl omöjligt att koppla in nämnden, utan domaren måste sitta ensam, och dels blir det ju i allmänhet så att domstolen inte har möjlighet att höra den anklagade eller hans advokat. Det blir alltså inte en vanlig process, utan det blir bara så att domaren får ta ställning till de skäl, som åklagaren har förebragt.

Jag tror, herr talman, att vi inom utskottsmajoriteten lyckats komma fram till en ganska riktig avvägning i detta mycket svåra spörsmål. Vi vilja inte alls påstå att detta är enda sättet att lösa problemen eller att vi kunna bevisa att de tider, vi ha stannat för, äro de enda riktiga. Men vi ha gått till verket med all den omsorg vi varit mäktiga, och jag tror som sagt att vi kommit till ett ganska väl motiverat och riktigt resultat.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORLING: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Som framgår av handlingarna har i andra kammaren väckts en motion nr 481 av herr Johansson m. fl. Yrkandet i denna motion innebär avslag på den kungl. propositionen, och jag ber att få hemställa om bifall till motionen.

I övrigt vill jag instämma i det tal herr Branting höll, när han öppnade debatten i denna fråga, och jag yrkar i anslutning därtill i andra hand bifall till reservationen nr 3 av herr Branting.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Jag har väckt en motion i fråga om tvångsmedelslagen och skall tillåta mig att med några ord motivera min syn på förhållandena; jag skall söka göra detta på så kort tid som det över huvud taget är möjligt.

För mig står det fullständigt klart — och såvitt jag kan erinra mig har ingen av de föregående talarna givit uttryck åt annan mening — att vid fall av spioneri hänsynen till rikets säkerhet måste gå före allt annat. Vi måste alltså ha effektiva medel mot spioneri. Den spioneriverksamhet, som ägt rum här i Sverige från rysk sida, har givit fullt övertygande bevis för denna uppfattning.

Spörsmålet är emellertid: Hur stora ingripanden i den enskilda rättssäkerheten behövs det verkligen för en effektiv undersökning av spioneriet? Det är, tror jag, bara den frågan som på allvar kan komma under debatt här. Behövs

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

det beträffande anhållandetidens längd — som är den viktigaste frågan — verkligen ett så kraftigt ingrepp som regeringen begärt? Vilka äro de skäl regeringen anfört på denna punkt i sin proposition? Det är dock så att förkortningen av de tider, under vilka en misstänkt person kan tvingas sitta anhållen innan han ställes inför sina domare, har räknats som ett av de förnämsta framstegen vi under det senaste århundradet vunnit i rättsligt hänseende i vårt land liksom också i andra delar av världen. Nu måste man ta ett steg tillbaka. Det är självklart att i rättssäkerhetens intresse detta steg bör vara så litet som möjligt. Av propositionen framgår enligt min mening, att regeringen inte givit några verkliga bevis för att den begärda långa anhållandetiden skulle vara erforderlig.

För att få en på ett säkert material grundad uppfattning i fråga gick jag tillbaka till förhållandena sådana de voro under andra världskriget, då vi ju hade en tvångsmedelslag av samma natur som den nu föreslagna. Kammarrens ledamöter ha hört en hel del siffror nämnas i debatten — 30 dagar, 15 dagar o. s. v. Jag bör kanske säga direkt, att siffrorna inte äro alldeles jämförbara; jag tror att man klarast framställer saken genom att säga att regeringen föreslår en tid av högst 39 dagar — i visst fall 42 dagar — från det att en person blir anhållen till dess beslut måste fattas om att han skall häktas. Det är den tiden man måste lägga till grund för diskussionen. Jag fann vid mina studier av förhållandena på detta område, att den dåvarande justitieministern Bergquist i en kungl. proposition år 1944, i vilken han föreslog en sänkning av motsvarande tid enligt den gamla tvångsmedelslagen, lämnade den upplysningen att under två år icke någon behövt vara anhållen längre tid än 30 dagar för ett brott av denna art — alltså väsentligt mindre än vad regeringen nu föreslår.

Vilka förhållanden rådde då i vårt land under de båda år den nämnda uppgiften gällde? Det rådde som bekant världskrig, och vårt läge var synnerligen utsatt. Spioneri förekom naturligtvis,

skulle jag tänka mig, från båda de krigförande gruppernas sida i mycket stor utsträckning här i landet. Och ändå behöfde man under de nämnda båda åren bara i ett enda fall en längre anhållandetid.

Jag gick vidare till nästa källa. Den parlamentariska undersökningskommissionen har lämnat en redogörelse för hur förhållandena beträffande anhållningstiden i realiteten gestaltade sig under det andra världskriget. Det framgår av den statistik kommissionen anfört såvitt jag förstår att en faktisk anhållandetid av mer än 30 dagar är onödig.

Vidare fann jag i den i år avgivna propositionen att lagrådet — som ju är vår förnämsta juridiska auktoritet då det gäller lagstiftningsfrågor — har sagt ifrån att regeringen enligt dess mening gått för långt. Lagrådet anser också att en tid av 27 respektive 30 dagar skulle vara tillräcklig. Det är tre ledamöter av lagrådet som yttrat detta. En ledamot säger, att han instämmer i de övrigas allmänna synpunkter men att han dock på grund av förhållandena anser sig böra tillstyrka det förslag, som nu finns i propositionen.

Det var på grundval av detta material — justitieminister Bergquists yttrande, den parlamentariska undersökningskommissionens statistik och lagrådets uttalande — som jag utarbetade min motion. Den går ut på att den faktiska anhållandetiden borde vara högst 27 respektive 30 dagar för de två olika fall som kunna inträffa. Vid utarbetandet av denna motion hade jag naturligtvis — jag anser mig böra säga det på grund av vad någon tidigare talare yttrat i debatten — fullständigt klart för mig att endast ett fåtal personer kunde tänkas komma i åtnjutande av den nedsättning i anhållandetiden som jag tillät mig föreslå. Men det väsentliga är inte detta utan någonting helt annat: så nervöst som läget för närvarande är, måste man utgå från att inte endast en del personer, som sedermera dömas för spioneri, komma att anhållas, utan att förmodligen ett betydligt större antal personer komma att anhållas, som sedermera släppas fria såsom

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

oskyldiga eller i brist på bevis. Och det är för dessa personer den föreslagna maximtiden har betydelse. De komma nämligen att från början ha klart för sig, att det inte kan bli fråga om en längre anhållningstid än den jag angivit. Det är således inte alls ur spionernas synpunkt — de kunna gärna sitta anhållna en längre tid — utan i de oskyldigt misstänkta intresse som man bör gripa in för att reducera det dagantal, regeringen föreslagit. Jag måste säga, att jag fortfarande tror mera på den auktoritet som ligger till grund för min motion och som jag nu tillåtit mig att redovisa än på propositionen.

Utskottet har — såsom också herr Casel med mycket stor uppriktighet yttrade — inte kunnat framlägga några bevis för sin uppfattning. Men i de siffror jag å min sida angivit ligga objektiva skäl. Bevisen finnas alltså inte på utskotts-majoritetens sida utan på vår sida.

Utskottets huvudargument är, att det dock kan tänkas något fall då en längre tid är nödvändig än den som motionärerna i nära anslutning till lagrådet förordat, och att man för sådana undantagsfall bör ha den längre tiden.

Jag tror att det skälet är värdelöst. Och varför? Jo, det kan mycket väl tänkas att om en person förklaras häktad efter låt mig säga 30 dagar man sedermera inhämtar den ytterligare bevisning som erfordras för att han skall dömas. Den möjligheten förutsätter ju rättegångsbalken. Även lagrådet har anfört den. Motionärerna förhindra alltså icke att någon bevisning förebringas mot den anklagade.

Men skillnaden blir, om motionsyrkandet bifalles, att efter 27 respektive 30 dagar en ingående prövning från rättens sida verkligen göres av den bevisning som polismyndigheterna dittills lyckats förebringa.

Det skall bli mycket intressant att se hur utvecklingen kommer att gestalta sig. Jag tror att riksdagen går för långt, om den bifaller Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag — vilket senare förslag jag för min del finner i och för sig bättre än Kungl. Maj:ts. Man kommer, tror jag,

att gå för långt på alldeles samma sätt som man gjorde vid antagandet av tvångsmedelslagen under det andra världskriget. Att man då gått för långt visade sig i att man år 1944 måste minska dagantalet. Det blev sedermera som vi minnas mycken diskussion om hur polisen handhaft sina vidsträckta befogenheter. Den saken ansåg man sig vara tvungen att undersöka, och för det ändamålet tillsattes som bekant den parlamentariska undersökningskommissionen, som gjorde mycket vidlyftiga utredningar. Kanske blir resultatet nu precis det samma. Utvecklingen brukar gå i vågor, och snart kanske man kommer att fråga sig om inte de befogenheter, som nu komma att meddelas, blivit för stora — och så få vi kanske en ny parlamentarisk undersökningskommission med uppgift att utreda, hur befogenheterna i verkligheten ha använts.

Herr talman! Min motion har ju inte vunnit understöd i utskottet, och jag tillåter mig därför att yrka bifall till den av fru Sjöström-Bengtsson m. fl. avgivna reservationen, som ligger mycket nära den motion jag väckt.

Herr SANDLER: Herr talman! Någon juridisk sakkunskap kan jag inte redovisa, och jag vill för övrigt bekänna, att jag beträffande vissa detaljer i det föreliggande lagprojektet inte känner mig kompetent att avge ett omdöme. Mitt yttrande gäller uteslutande frågan om anhållningstidens längd.

Att jag över huvud taget yttrar mig beror på att jag under ett par år hade skyldigheten, på Kungl. Maj:ts uppdrag, att studera tillämpningen av 1940 års tvångsmedelslag. Och då nu herr Holmbäck låtit framskymta möjligheten av en återupprepning, begagnar jag tillfället att uttala förhoppningen att jag måtte undgå uppgiften att leda en sådan ny parlamentarisk undersökningskommissions arbete.

Jag har inte för avsikt att polemisera, utan mitt anförande är endast avsett som en förklaring till den röstning jag kommer att göra.

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

Att säkerhetstjänstens målsmän begära sådana arbetsförhållanden, som vi bedöma såsom behövliga för att täcka även marginalfall, är en sak som jag finner mycket förståelig och även legitim ur säkerhetstjänstens egen synpunkt. Vad jag däremot inte kan förstå är att någon kan tilltro sig att kunna beräkna maximitiden för varje tänkbart fall, när det gäller undersökningstidens längd. Det är ju tänkbart att det varken räcker med de trettio dagarna eller med de sextio dagar, som vi hade under krigstiden, utan att det kan behövas ännu mycket längre tid i ett särskilt svårt fall. Det kan ju helt enkelt inte bli fråga om annat än en skönsmässig bedömning, såsom redan har frambållits. Det är en sådan bedömning som säkerhetstjänsten gjort och som jag från dess utgångspunkt tycker är förståelig och legitim. Men detta kan inte vara tillräckligt för riksdagen för att acceptera denna bedömning, utan man måste göra klart för sig vilka konsekvenser det kan bli i fråga om rättsverkningarna för enskilda svenska medborgare, och det är vid den avvägningen som man mycket väl kan komma till en annan uppfattning än den som säkerhetstjänsten har gjort gällande. Det kan ju inskjutas, att i denna ekvation få insättas även sådana faktorer som personalstyrka och kvalifikationer hos säkerhetstjänsten, vilket självfallet också inverkar på den tid, som kan vara erforderlig för att uppnå ett visst undersökningsresultat.

Om jag alltså finner det förståeligt och legitimt att säkerhetstjänsten begär en viss anhållningstid, kan jag å andra sidan icke finna det vara rimligt, om jag nu ser på utskottsförslaget, att man begär att få tillämpa samma anhållningstid beträffande dessa brottsfall som gällde under de sista krigsåren. Åren 1944 och 1945 gällde nämligen just den period för anhållningstidens längd, som utskottet nu föreslår, alltså först femton dagar och sedan en ytterligare ökning med femton dagar. Att jämföra det nuvarande tidsläget med läget under de sista krigsåren finner jag vara en ganska betänklig överdrift, ehuru jag

inte hör till dem som bruka måla det kalla krigets läge i några optimistiska tonfall. Jag har emellertid frågat mig, om det kan vara till nytta för oss — och jag låter den frågan gå vidare till kammarens ledamöter — att med en lagstiftningsakt deklarera, att vi anse det nuvarande läget vara ur farosynpunkt likvärdigt med den tid, då världskriget ännu blossade med full låga. Om jag, såsom jag har sagt, finner säkerhetstjänstens begäran förståelig och legitim, finner jag det å andra sidan också ganska naturligt att arbetstempo och arbetsmetoder automatiskt inrätta sig efter det tidsutrymme, som lagstiftningen medgiver eller ställer i utsikt. Det är de konsekvenser, som därav kunna komma, som jag för min del är rädd för.

I diskussionen har det också varit tal om konventionen om de mänskliga rättigheterna, vilken Sverige ratificerat. Då utrikesutskottet behandlade denna konvention var det egentligen en punkt, som man satte fingret på inom utskottet, och det var frågan om det frihetsberövande, som på olika sätt förekommer i vårt land utan domstolshandläggning och som vi måste medgiva formellt icke står i god överensstämmelse med konventionens ordalag. Vi funno emellertid inom utrikesutskottet, att vad som i det hänseendet förekommer i vårt land gott tål jämförelse med realiteterna i andra länder, som undertecknat denna konvention, och vi funno oss följaktligen också kunna tillstyrka. Jag måste emellertid säga att om vi då hade haft denna lagstiftning, hade vi ju haft anledning att ta oss en mycket mera allvarlig begrundan, huruvida vi hade kunnat tillstyrka en svensk ratifikation, ty det är självfallet att det är en skillnad — visserligen kvantitativ, men i detta fall gäller nog att kvantitet och kvalitet sammanfalla — mellan fem dagar, som vi nu ha, femton dagar, som föreslås i fru Sjöström-Bengtssons reservation, och trettio dagar, som utskottet föreslår. Hur utrikesutskottet skulle ha ställt sig kan naturligtvis i efterhand icke bedömas, men nog föreställer jag mig — eftersom jag vill erinra mig att redan nuvarande

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

bestämmelser framkallade frågor i utrikesutskottet — att för den händelse vi hade haft den nu föreslagna lagstiftningen hade tveksamheten blivit betydligt större.

Jag vill gärna giva mitt erkännande åt den modifikation, som utskottet har gjort i Kungl. Maj:ts förslag, men jag måste dock säga att med hänsyn till de erfarenheter jag har från den parlamentariska undersökningskommissionens arbete — kommissionen uttrycker sig med stor försiktighet och återhållsamhet i sina allmänna omdömen — och särskilt erinrande om den höga procenten av anhållanden, som icke åtföljts av något som helst åtal, kan jag icke med min röst medverka till någon större utsträckning i detta läge av anhållningstidens längd än den som föreslås i fru Sjöström-Bengtssons reservation.

Herr LODENIUS: Herr talman! Jag tillhör ju det utskott, som behandlat detta ärende, och jag vill redan från början säga att det sannerligen inte har varit någon lätt uppgift för en lekman på området att ta ställning i denna fråga, där vi väl alla helst skulle ha sett, att man inte behövt tillgripa så kraftiga åtgärder som här föreslagits. Det har för mig i detta fall varit nödvändigt att bygga min uppfattning på vad som står i propositionen och vad de remissmyndigheter, som där äro redovisade, ha yttrat i frågan. Dessutom har jag självfallet, och jag tror att utskottet i stor utsträckning gjort detsamma, tagit ett ganska starkt intryck av de uttalanden, som gjorts av de på detta område speciellt sakkunniga personer, vilka vi haft tillfälle att höra i utskottet.

Frågan gäller ju närmast, huruvida det är tillräckligt, såsom reservanterna föreslagit, med en anhållningstid av högst femton dagar, eller om man skall gå därutöver. Jag tror att det härvidlag är ett skäl som inte blivit nämnt förut i dag, som jag nu vill anföra och som även framhållits just av en av de på detta område speciellt sakkunniga, nämligen det skälet att det inte är detsamma

att få ett uppskov med själva häktningsförhandlingarna sedan man gjort en häktningsframställning. Vid häktningsframställningen måste alla skäl anföras, som man då har att komma med för en begäran om häktning, och på det sättet blir det mycket svårare att fortsätta en utredning, särskilt i sådana fall då det är en stor spionliga man har att göra med. Det är därför till fördel, har man sagt, om man kan få uppskov med häktningsframställningen i sådana fall. Jag kan ju inte bedöma den saken, men det förefaller mig vara ganska naturligt, att det förhåller sig på det sättet. Praktiskt taget alla remissmyndigheter med något undantag ha ju också framhållit, att de äro på det klara med nödvändigheten av en sådan förlängning, och de flesta remissmyndigheterna ha också, såvitt jag har kunnat finna, uttalat sig för trettio dagar. Det är klart att den saken kan diskuteras, men för egen del måste jag säga att när det gäller just spioneribrott får man väl ändå se till att polis- och åklagarmyndigheterna få tillräcklig tid på sig för att göra de undersökningar som behövas för att uppsåra brottslingarna. Det har framhållits att i ett eller kanske två fall hade man haft betydligt större utsikter att få fast vederbörande, om man hade haft en längre anhållningstid. Det gällde ju nu för all del bara fem dagar, men även femton dagar anser man vara en alltför kort tid i vissa enstaka, kanske få fall.

Herr Ahlqvist har mycket klart redogjort för skillnaden mellan utskottets och reservanternas förslag och för motiven för utskottsmajoritetens ställningstagande. Jag behöver därför inte gå närmare in på dessa saker. Jag vill för egen del endast deklarerera, att jag kommit till den uppfattningen — och den debatt, som förts här i kammaren, har inte ändrat denna min uppfattning — att den längre tiden är erforderlig. Då är frågan i vad mån kontrollen har någon effekt. Det har framhållits, också från mycket sakkunnigt håll, att det egentligen inte är anhållningstidens längd som är avgörande i detta fall, utan att det är frågan om hur effektiv kontroll man kan sätta

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

in. Jag vågar inte säkert bedöma, hur effektiv kontrollen kommer att bli. Jag förmodar emellertid att den kontrollmyndighet det här är fråga om — enligt utskottets förslag blir det ju justitiekanslern — sedan den haft tillfälle att följa ärendet redan från femte dagen, alltså under de första tio dagarna av förlängningstiden, innan man ger tillstånd till ytterligare förlängning av anhållningstiden, prövar ärendet ganska ingående. Jag har svårt att föreställa mig att inte detta kommer att ha sin stora betydelse. Man kommer säkert inte att utan bärande skäl medge längre anhållningstid än de första 15 dagarna.

Jag har som sagt, herr talman, kommit till det resultatet att man bör just vid dessa speciella brott medge en förlängd anhållningstid. Jag har icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **BRANTING**: Herr talman! Jag skulle säkerligen från den debatt som har förts kunnat hämta åtskilliga argument för den ståndpunkt som jag i första hand har företrätt, nämligen att detta ärende icke befinner sig i det skick att det kan vara tillrådligt att nu anta en lag som omedelbart träder i kraft. Jag skall emellertid avstå från detta och vill bara på ett rent sakligt område fästa kammarens uppmärksamhet på ett visst förhållande.

I denna debatt angående kortare eller längre anhållningstid har från herr Casseles sida och nu senast även av herr Lodenius åberopats ett argument som lyder ungefär så: Man skall ge polisen tillräcklig tid för att kunna framlägga utredning i svåra spioneribrott, så att häktning kan komma till stånd.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att anhållningstiden visserligen börjar med själva anhållandet, men anhållandet, mina damer och herrar, får inte gå till på det sättet att polismyndigheten går ut på gatorna och anhåller en person och först därefter börjar på med en utredning. Nej, före anhållandet skall ha försiggått en utredning. Anhållandet

får nämligen inte komma till stånd, om det inte föreligger skäl till misstanke mot vederbörande. En god del av utredningen skall alltså redan vara undangjord, när man går så långt som till ett anhållande. Detta får man ha i minnet, då man bedömer den tid som står till polismyndigheternas förfogande före häktningsframställningen.

Jag har endast velat framhålla denna synpunkt och vidhåller mitt tidigare framförda yrkande.

Herr statsrådet **ZETTERBERG**: Herr talman! Utskottets ärade talesman herr Ahlqvist har utförligt redogjort för de problem, som här äro aktuella, och han har gjort det på ett sådant sätt att jag i allt väsentligt kan instämma med honom. Jag har därför till en början knappast tänkt att jag skulle uppträda i diskussionen. När jag ändå i slutet av den vill säga ett par ord, behöver jag inte uppehålla mig vid mera än ett par punkter.

Först skulle jag gärna vilja göra en allmän, litet mera personlig deklaration i anledning av detta lika viktiga som allvarliga och svårbedömda ärende. Det är nära ett år sedan vi i justitiedepartementet började arbetet med denna fråga, och under hela den tid som arbetet sedan har pågått har för oss samma frågeställning stått klar, som här har gått genom hela debatten, nämligen hur man skall avväga å ena sidan rikets behov av skydd mot ytterligt allvarliga angrepp och å andra sidan medborgarens oförytterliga rättigheter, när det gäller hans personliga frihet och rättssäkerhet. Det är naturligtvis något av en samvetskonflikt för oss alla att behöva ta ställning till den saken, och det har också gång på gång framgått att samma vända, som vi ha känt i departementet, har gått igenom först utskottet och senast nu kammaren.

Svårigheterna äro så mycket större som man ju på flera avgörande punkter inte på något sätt kan förebringa bevis för att en viss ståndpunkt, en viss tidsperiod eller valet av en viss myndighet, innefattar det riktiga avgörandet. Man är

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

tvungen att till slut bestämma sig för det ena eller det andra. Så är fallet i båda de hänseenden som jag nu tänker nämna ett par ord om.

Det första rör frågan om vilken myndighet som skall vara kontrollorgan. I propositionen har föreslagits, att det skulle vara rätten — alltså en vanlig domstol — varemot både utskottets majoritet och dess reservanter ha förordat en kontroll genom justitiekanslern. Den frågan diskuterades under våra överväganden i departementet, både innan vi utskickade vår promemoria på remiss och efter det vi fått in yttrandena över den. Det är klart att det kan anföras rätt tungt vägande skäl för bägge ståndpunkterna. För att problemet skall bli allsidigt belyst skall jag bara nämna några ord såsom motiv för den ståndpunkt vi ha intagit.

Vi kunde väl förstå att det skulle kunna te sig praktiskt att såsom kontrollmyndighet anlita justitiekanslern, som ju är en administrativ myndighet av hög juridisk valör. Det är dock fråga om en administrativ myndighet, och när det gäller sådana ting som att beröva en människa friheten under så lång tid som en månad ansågo vi i departementet att det var ett så allvarligt ingrepp i en demokratisk medborgares fundamentala rättigheter, att vi ville för kontrollen anlita den bästa resurs som står till ett rättssamhälles förfogande, nämligen dess domstolsorganisation.

Vi voro väl medvetna om de erinringar som kunde göras däremot. Här kunde inte såsom i allmänhet inför domstol bli en förhandling mellan olika parter, åtminstone inte i många fall. Vidare var det klart att den uppgift, som man tänkte lägga på domstolen, i viss mån avvek från vad man eljest begär av en domare. Han skulle här få inskrida på ett tidigare stadium än förut, och det argumentet har även under debatten anförts mot denna linje. Man vill inte att domaren, som till slut skall träffa avgörande i målet, skall på ett tidigare stadium, innan ännu fullständig bevisning förebragts, bli bunden; han kan redan då bli engagerad på åklagarsidan.

Den anmärkningen kanske ändå inte har så stor principiell betydelse som man till en början kan tänka sig. Det är ju nämligen så att enligt den nya rättegångsbalken har man lagt häktningsbefogenheten hos domaren. Även där är det således på det sättet att domaren får ta ställning till målet på ett så att säga för tidigt stadium. I det fall som det nu är fråga om går man visserligen ännu längre och vill att domaren skall engagera sig redan på anhållningsstadiet. Det ökar givetvis betänkligheterna, men det är alltså inte en sådan principiell nyhet som man har velat göra gällande. Att man genom tillkomsten av nya rättegångsbalken lade avgörandet av häktningsfrågan i domarens händer, under det att förut åklagaren var häktningsmyndighet, betraktades enligt min uppfattning med rätta som ett stort framsteg ur rättssäkerhetssynpunkt, trots att man så att säga engagerade domaren för tidigt. Av samma skäl hade vi också övervunnit de betänkligheter som naturligtvis finnas mot att låta domaren pröva anhållningsfrågan. Vi menade i departementet och sedan i regeringen, att just emedan det var fråga om ett så allvarligt ingrepp i medborgarnas rättssäkerhet ville man tillgripa den bästa rättssäkerhetsgaranti som står samhället till buds. Eftersom herr Sandler nämnde konventionen om de mänskliga rättigheterna kan man väl säga att just i linje med den står propositionen men inte utskottets ställningstagande på denna punkt, ty det förutsattes i konventionen att den som blir berövad friheten skall få sin sak prövad just av domare.

Den andra fråga, som jag vill beröra, har här upptagit huvuddelen av debatten, nämligen frågan om hur lång tid man skall så att säga ställa till polismyndighetens förfogande efter anhållandet. I propositionen har föreslagits en förlängning av anhållningstiden upp till trettio dagar, och utskottet har likaledes funnit att en utsträckning av anhållningstiden ända upp till trettio dagar i vissa fall kan bli erforderlig. Jag skall inte gå in på spørsmålet huruvida

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

man skall sätta in en kontroll för att få utsträcka anhållningstiden utöver tio dagar eller femton dagar o. s. v. — det är rena smaksaker — utan frågan är om det verkligen behövs så lång tid som trettio dagar eller om det är möjligt att nöja sig med mindre, till exempel femton dagar. Det är klart att man inte här kan förelägga någon verklig bevisning. Men om vi läsa utskottets utlåtande, finna vi onekligen kanske starka skäl förebragta för den längre tiden. Utskottet har ju skrivit, att det beträffande spioneribrott med hänsyn till deras speciella karaktär i allmänhet och med hänsyn till att det ofta är fråga om omfattande underjordiska ligabildningar är nödvändigt att det står mycket längre tid till förfogande för att förelägga ordentlig utredning än eljest. Detta måste också på något sätt åtminstone vissa reservanter ha haft på känn, ty när de föreslagit att man bara skall nöja sig med femton dagar, ha de velat utöver den förslagna anhållningstiden på femton dagar ställa ytterligare några dagar till polis- och åklagarmyndigheternas förfogande. Man har här velat begagna sig av den möjlighet, som redan nu finnes att begära uppskov med förhandling om häktning. Det stadgas i rättegångsbalken, att åklagaren först skall lämna in en begäran om häktning, varvid han skall ha förebringat sannolika skäl för att den misstänkte har begått brottet. Sedan kan han, om det behövs, få fyra dagars uppskov med den förhandling, som skall äga rum inför domstolen om häktning, och det är den tiden, som dessa reservanter ha velat tänja ut till tio dagar, tydligen i känsla av att trots allt de femton dagarna voro otillräckliga. Men jag vill härpå svara att detta är en bra besynnerlig utväg, ty denna möjlighet för åklagaren att erhålla uppskov med häktningförhandlingar är tänkt för helt andra syften. Den är avsedd, som redan framhållits här nyligen, för sådana fall, då det kommer in något nytt moment; det kan vara fråga om något nytt bevis eller sådant som närmare behöver utredas. Det är alltså en ny situation, som inte fanns

då åklagaren lämnade in sin häktningframställning. Han säger, att det nu har kommit till nya saker och att han därför behöver ytterligare ett par dagar för att reda ut det hela. För detta ändamål finns således denna tid på fyra dagar.

Reservanterna ha nu uppenbarligen tänkt sig att då det redan från början framstår som klart att en anhållningstid på femton dagar inte är tillräcklig, skall denna uppskovstid på fyra dagar kunna förlängas till tio dagar. Jag anser att detta är ett alldeles oriktigt bruk av rättsinstitutet. När åklagaren kommer med sin begäran om häktning, skall utredningen i det då föreliggande läget vara klar. Redan före häktningen kommer anhållningsmomentet, och finner man att femton dagar inte är tillräckligt såsom anhållningstid, bör man förlänga den. Vi ha i propositionen liksom utskottsmajoriteten ansett, att trettio dagar bör vara den längsta tid man stundom kan behöva, men jag har redan sagt att man naturligtvis aldrig kan bevisa att en sådan siffra är riktig.

Utöver vad jag förut sagt, nämligen att jag på denna punkt får hänvisa till den utförliga argumentation som utskottet anfört, vill jag tillägga att jag för min del tagit större intryck än herr Sandler av statspolisintendentens ståndpunkt i frågan. Man kan visserligen i likhet med herr Sandler säga, att det så att säga ligger i hans yrke att begära en tillräcklig anhållningstid, men han är dock såsom chef för statspolisen närmast ansvarig för landets säkerhet, och jag gör mig nog inte skyldig till någon indiskretion, om jag nämner att vid de överläggningar vi haft med honom i regeringen har detta varit den viktigaste punkten för statspolisintendentens vidkommande — han har velat diskutera de olika synpunkter, som framförts på andra områden, men han har enträget begärt att få en anhållningstid av trettio dagar för svåra fall. Uppenbarligen har han ansett detta vara nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet, och jag har inte kunnat ta på mitt ansvar att intaga en annan ståndpunkt och säga att det är tillräckligt med en kortare tid.

Lagförslag ang. tvångsmedel i vissa brottmål.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Endast ett par ord såsom svar på justitieministerns anförande. Han gick in på 24 kap. 15 § första stycket rättegångsbalken och säger att det för dess tillämpning erfordras att något nytt moment kommer till, några nya skäl eller dylikt. Detta framgår inte alls av lagparagrafen; det står bara att uppskov ej må äga rum, med mindre synnerliga skäl äro därtill.

Reservanternas förslag innebär, att en person kan sitta anhållen bortåt trettio dagar, det vill säga tjugusju till trettio dagar, från det att rätten fattar beslut om han skall häktas eller inte. Häktningsbeslutet skall fattas, om det finns sannolika skäl för att han begått brottet. Tror verkligen justitieministern att någon kan dömas för spioneri, om inte polismyndigheterna inom denna långa tidrymd, som även enligt reservanternas förslag skall kunna förflyta, kunna förebbringa sannolika skäl för att han begått brottet? Det förefaller mig otroligt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats 1:o) att den under behandling varande paragrafen skulle godkännas; 2:o) av herr *Branting*, att kammaren skulle godkänna 1 och 2 §§ i det av honom reservationsvis framlagda förslaget till lag i ämnet; samt 3:o) att paragrafen skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Branting* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 § i det av första lagutskottet i utlåtande nr 6 punkten A framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännas 1 och 2 §§ i det av herr *Branting* reservationsvis framlagda förslaget till lag i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

2 §.

Fru **SJÖSTRÖM-BENGTSSON**: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande med 2) betecknade reservationen, i vad den avser 2 § i föreliggande lagförslag.

Herr **AHLKVIST**: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Sjöström-Bengtsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 2 § i det av första lagutskottet i utlåtande nr 6 punkten A framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den lydelse, som förordats i den av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Om höjning av de allmänna barnbidragen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Sjöström-Bengtsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;
Nej — 39.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Återstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i avseende å lagförslaget.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Om höjning av de allmänna barnbidragen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om höjning av de allmänna barnbidragen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 260, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade fru *Nilsson* och herr *Dahlgren* hemställt, att riksdagen måtte besluta, att de allmänna barnbidragen, som i år utginge med 290 kronor, skulle höjas med 30 % eller i avrundat tal till 380 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion, II:260, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr PERSSON, OLA: Herr talman! Från och med den 1 januari 1952 skall

de allmänna barnbidragen utgå med ett belopp av 290 kronor per år. År 1950 beslutades att bidragen skulle höjas med 30 kronor såsom kompensation för barnavdragens borttagande vid den kommunala beskattningen.

Dessa barnbidrag är av den allra största betydelse och innebär i barnfamiljer med lägre inkomster ett betydelsefullt tillskott för att täcka kostnaderna för barnen. Men att låta dessa barnbidrag kvarbli vid sitt ursprungliga belopp utan att höjas i relation till levnadskostnadernas ökning är att medvetet låta denna sociala förmån försämras, allteftersom prisstegringar och levnadskostnader öka. Av denna anledning har fru *Nilsson* och herr *Dahlgren* i motion nr 260 i andra kammaren hemställt, att riksdagen måtte besluta att de allmänna barnbidragen, som i år utgår med 290 kronor, höjas med 30 % eller i avrundat tal till 380 kronor. Utskottet hänvisar till det ekonomiska läget och avstyrker motionen och talar vidare om att den år 1950 skedda förhöjningen av barnbidragen endast avsåg att utgöra kompensation för de samtidigt slopade barnavdragen vid kommunalbeskattningen.

Jag gör mig den frågan: Skulle vid 1950 års kommunala ortsavdragsreform barnavdragen ha bibehållits i samma storleksordning som de gamla kommunala barnavdragen, därest icke barnbidragen varit införda? Med största sannolikhet skulle dessa blivit höjda. Under sådana förhållanden tycker jag att det är en otillräcklig tröst att man bara har kompenserat de slopade barnavdragen.

Ortsavdragskommittén lät 1949 års skatteutredning uttala sig om de då föreslagna 30 kronorna i kompensation för de slopade kommunala barnavdragen, och denna skatteutredning ansåg att barnbidragen borde höjas med hänsyn till de förskjutningar i levnadskostnaderna som inträtt efter år 1947.

Såvitt jag har fattat utskottets skrivning rätt, är utskottets synpunkter på frågan desamma som motionärernas, bortsett från att utskottet anser att kompensationen icke skulle kunna ske nu på grund av det statsfinansiella läget. Ut-

Om inrättande av en socialförsäkringsdomstol.

skottet skriver: »Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t i ett läge som det nuvarande, då levnadskostnaderna äro under ständig förändring, med uppmärksamhet följer utvecklingens inverkan på de sociala förmånernas faktiska värde, och att Kungl. Maj:t — med beaktande av det statsfinansiella läget — för riksdagen framlägger de förslag, som betingas av nämnda förändringar.»

Jag anser det fullt berättigat att redan nu ställa kravet om dyrtidskompensation å dessa allmänna barnbidrag och yrkar därför, herr talman, bifall till motion nr 260 i andra kammaren.

Herr NORMAN: Herr talman! Herr Persson har tolkat utskottets mening alldeles riktigt; vi äro nog överens om att det är i hög grad önskvärt, att de allmänna barnbidragens realvärde kan återställas till vad det var när barnbidragen beslutades. Men utskottets mening är, att denna fråga måste prövas i ett större sammanhang. Det är även andra utgifter för social omvårdnad som måste beaktas och tas med i räkningen, när man skall bedöma ett spörsmål som detta. Och från den synpunkten sett har utskottet inte kunnat komma till något annat resultat än att nu avstyrka motionen.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekommna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om inrättande av en socialförsäkringsdomstol.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om inrättande av en socialförsäkringsdomstol.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 18 i första kammaren av herrar *Hedenby* och *Uhlén* samt nr 13 i andra kammaren av herr *Lindberg* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning rörande frågan om inrättandet av en socialförsäkringsdomstol samt att utredningens resultat måtte föreläggas riksdagen för prövning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 18 och II: 13, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herr *Uhlén*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr UHLÉN: Herr talman! Visserligen saknas det inte anledning att kritisera utskottets utlåtande — särskilt ur den synpunkten att det kunde ha varit mera positivt i sak, även om utskottet på anförda skäl avstyrkt bifall till motionärernas yrkande. Men det är inte för att påyrka någon förändring jag anmält min reservation och nu tagit till orda. Jag nöjer mig med att till den kraft och verkan det hava kan understryka att det är av vikt — till och med av utomordentlig vikt — att frågan om inrättande av en socialdomstol får sin lösning.

Åtskilliga av riksdagens ledamöter ha under årens lopp haft anledning medverka till försök att vinna rättelse i socialförsäkringsfall, där myndigheternas utslag på goda grunder kunna kritiseras och underkännas. Alla ha fått inkasera den erfarenheten, att det oftast varit mycket svårt och undantagslöst oerhört tidsödande att fullfölja besvär — i det fall det över huvud taget varit möjligt att göra det. Ofta har det till och med befunnits omöjligt, därför att redan första ansatsen övertygat den rättssökande om att han inte haft vare sig tid eller tillräckliga ekonomiska resurser att offra på en uppgift som telt sig hopp-

Om samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.

lös, hur goda skäl han än må ha haft för ett fullföljande av besvären. Rättsväsendet på detta område är nämligen inte så ordnat att man har utsikter att uppnå vare sig ett positivt eller ett negativt resultat genom uppoffrande av rimlig tid, rimliga kostnader och ett rimligt mått av arbetskraft.

Alla som haft anledning befatta sig med olikartade fall och med ett par eller flera olika institutioner som motparter, ha fått inkassera sådana erfarenheter. De äro därför eniga om att rättsordningen på detta område inte är tillfredsställande. Det är alltså på goda grunder man anser det av vikt att en mera tillfredsställande ordning åstadkommes.

Jag har, herr talman, velat understryka detta. Och jag begagnar tillfället att på denna omväg — eftersom jag inte fick tillfälle att göra det genom utskottets utlåtande — hemställa till socialministern och den kommitté, som utskottet förutsätter kommer att syssla med frågan, att ägna denna så stor uppmärksamhet att ett förslag till lösning kan motes inom rimlig tid — ju förr desto hellre.

Herr NORMAN: Herr talman! Herr Uhlén tyckte att utskottet borde ha varit litet mera positivt i sin motivering fastän klämman blivit negativ, och i varje fall litet vänligare. Jag vill då erinra om att den riksdagskrivelse, som utskottet hänvisade till, tillkom på förslag av andra lagutskottet och att vi inte känt något behov att upprepa de positiva synpunkter på detta spörsmål, som utskottet i sitt utlåtande vid det tillfället gav uttryck åt. Utskottet har endast haft att konstatera, att man har att förvänta den av riksdagen begärda utredningen, och därmed har frågan kommit i det läge den nu har.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536), bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion om samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 418, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Wedén* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta

att uttala önskvärdheten av att den nya sjuk- och olycksfallsförsäkringsutredningen i första hand undersökte möjligheterna att verkställa en samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna enligt de riktlinjer i överensstämmelse med utredningens direktiv, som i motionen åberopats, samt

att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att pensionsutredningen och nyssnämnda utredning erhöle kompletterande uppdrag att gemensamt utreda möjligheterna av en samtidig avgiftsbetalning för båda försäkringssystemen i form av en socialförsäkringsavgift samt förutsättningarna för ett successivt och samtidigt införande av en obligatorisk pensionsförsäkring och sjukförsäkring.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion, II: 418, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr *Sunne*, fröken *Höjer* och fru *Sjöstrand*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort erhålla följande lydelse:

»Utskottet är ense med motionärerna därom, att bestämmelserna om sjukpenningen i den tidigare av riksdagen antagna men uppskjutna lagen om allmän sjukförsäkring i varje fall icke numera

Om samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.

komma att medföra någon egentlig inkomsttrygghet under sjukdom. Utskottet kan även såtillvida ansluta sig till motionärernas mening, att starka skäl tala för att sjukpenningförsäkringen principiellt bör konstrueras så, att de vid sjukdom utfallande försäkringsbeloppen stå i relation till det inkomstbortfall, som sjukdomen medför. I den av riksdagen år 1946 beslutade lagen har emellertid en annan principiell linje följts. Med anledning härav anser utskottet det påkallat, att riksdagen i denna fråga uttalar, att riksdagen för sin del är beredd att frångå sin tidigare intagna principiella ståndpunkt, att sjukpenningen bör vara enhetlig. Ett sjukpenningbelopp fastställt i förhållande till den genom sjukdomen förlorade arbetsinkomstens storlek bör i stället prövas.

Önskemålet att låta medborgarnas bidrag till socialförsäkringarna utgå i form av en socialförsäkringsavgift har tidigare framförts. Möjligheterna att genomföra en sådan samordning bliva uppenbarligen beroende av de olika försäkringarnas konstruktion. Detta gäller givetvis även formerna för den allmänna pensionsförsäkring, som är under utredning. Utskottet kan därför ansluta sig till motionärernas mening, att socialförsäkringsutredningen och de särskilda sakkunniga, som tillkallats för utarbetande av slutligt förslag till allmän pensionsförsäkring, böra pröva möjligheterna av att i de förslag, som de komma att avlämna, taga hänsyn till att en dylik samordning, även innefattande avgifterna för en allmän pensionsförsäkring, kan komma att visa sig lämplig.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 418, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet ovan anför;

B. att motionen II: 418, i den mån den icke besvarats genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Herr SUNNE: Herr talman! I motion nr 418 i andra kammaren framhålles bland annat, att den av riksdagen tidigare antagna men tills vidare uppskjutna sjukförsäkringsreformen inte skulle komma att medföra någon egentlig inkomsttrygghet under sjukdom.

Vid 1946 års riksdag, då lagen antogs, rådde delade meningar angående sjukpenningförsäkringens konstruktion. Av riksdagens protokoll framgår, att diskussionen i kamrarna var mycket livlig, och att redan då fanns en inte föraktlig minoritet för önskemålet om en differentierad sjukpenning. Majoriteten anslöt sig dock till Kungl. Maj:ts förslag om ett enhetligt sjukpenningbelopp av kr. 3:50 — den s. k. »epapenningen». Jag vill erinra om att i denna kammare några särskilt sjukkassesakkunniga, herrar Erik Gustaf Andersson och Sundvik liksom för övrigt även en del andra ledamöter, redan då uttalade sig för en differentierad sjukpenning. Och jag är ganska övertygad om att det i dag är betydligt flera än år 1946, som i likhet med motionärerna anse, att starka skäl tala för att sjukförsäkringen principiellt bör vara en sjuklöneförsäkring, varmed i detta sammanhang förstås, att de vid sjukdom utfallande försäkringsbeloppen böra stå i relation till den försäkrades inkomst.

Med anledning härav anse reservanterna, att riksdagen i denna fråga borde förklara sig beredd att frångå sin tidigare intagna principiella ståndpunkt, att sjukpenningen bör vara enhetlig. Ett sjukpenningbelopp fastställt i förhållande till den genom sjukdomen förlorade arbetsinkomstens storlek bör i stället prövas. Vidare torde det vara ett tämligen allmänt önskemål, att en samordning sker mellan de olika socialförsäkringarna och att avgifterna uttagas i form av en socialförsäkringsavgift.

Nu säger visserligen utskottet att hela problemkomplexet om en samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringen samt om sjukförsäkringens konstruktion för närvarande är under omprövning. Men det är ju inte här fråga om att före-

Om samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.

gripa de ståndpunkter, som de nu pågående utredningarna kunna komma att intaga, utan vad det nu gäller är endast att ge uttryck för vissa önskemål, som aktualiserats genom den förut omnämnda motionen. Flera talare i denna kammare ansågo, då frågan om uppskov med sjukförsäkringen år 1950 sist diskuterades, att det var mycket angeläget att man från riksdagens sida sade ifrån vad som kan vara önskligt och vad man i första hand vill ha genomfört.

Med hänvisning till vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att på grund av utskottets inställning till motionen få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr NORMAN: Herr talman! Det händer inte så sällan att andra lagutskottet har att förberedande handlägga motioner som innehålla mycket behjärtansvärda synpunkter och önskvärda reformer men där vi i alla fall kommit fram till ett avstyrkande. Den motion rörande de allmänna barnbidragen som vi nyss diskuterade litet grand hör till det slaget av motioner. Men det händer också ibland, och kanske inte så sällan, att vi få motioner som äro ganska onödiga, för att inte säga helt och hållet onödiga. Till den senare kategorien räknar jag den här motionen. Det är inte så att det är några obetydliga frågor som det här gäller, utan tvärtom, det är ju livsfrågor på den sociala omvårdnadens område det är fråga om — hur man skall kunna ordna det så, att medborgarna skola kunna känna en relativ trygghet vid inkomstens bortfallande på grund av sjukdom eller olycksfall, hur åldringar skola kunna känna trygghet vid det inkomstbortfall som följer när de inte längre äro arbetsföra. Men även om det är så, tror jag inte att det finns någon anledning att nu diskutera dessa livsfrågor.

Motionärerna ha anknutit till ett par utredningar som äro mycket färska, den ena från november förra året och den andra från slutet av december. Och vad önska motionärerna? Här har Kungl.

Maj:t utfärdat vissa direktiv för dessa utredningar, och den sista, av den 28 december, har ju tillkommit bland annat på begäran av riksdagen i en skrivelse, där också en del synpunkter framhöllos vilka nu återfinnas i motiveringen. Det är meningen att det skall bli en snabbutredning. Socialförsäkringsutredningen arbetar med ett rätt stort kansli och är inriktad på att så snart som möjligt komma fram till ett resultat. Vad säga nu motionärerna? Jo, de vilja att om de direktiv, som Kungl. Maj:t har utfärdat och som överensstämma med vad riksdagen uttalade för ett par år sedan, 1950, skulle riksdagen säga att dem skall man inte bry sig om annat än till en viss del. Motionärerna begära att riksdagen skall uttala sig för att ett litet avsnitt ur direktiven skall i första hand övervägas av utredningskommittén.

Jag minns från mina kampglada ungdomsdagar en paroll som vi unga tyckte var bra. Det hette: »Håll tummen på ögat på ledarna», och det är en bra paroll. Med ledarna böra vi väl mena inte bara partiledarna utan även den högsta ledningen här i landet. Vi kunna alltså gärna hålla tummen på ögat på Kungl. Maj:t, på regeringen. Men så långt skola vi väl ändå inte gå, att vi här ge direktiv beträffande begränsning av en utredning, som det bör vara allas vår önskan att få gjord så allsidig som möjligt. Jag skulle nästan vilja säga att man skall inte bara hålla tummen på ögat på ledarna, utan ledarna skola hålla tummen på ögat på sina medlemmar också.

Beträffande det andra yrkandet i motionen måste jag säga att det inte är någonting nytt som kommit fram där heller. Frågan om hur medborgarna själva skola hjälpa till att finansiera omvårdnaden har så grundligt diskuterats här, den har övervägts och den kommer att övervägas, och utredningarna måste till övervägande upptaga frågan om socialförsäkringsavgifterna. Även i det fallet är det således fullkomligt onödigt att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och uttalar en önskan därom.

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

Nu ha ju icke reservanterna tillstyrkt motionen utan nöjt sig med att vara litet vänliga mot motionärerna. Det är väl ett utslag av en långt gången partilojalitet, kan jag tro. Partilojalitet är bra, och jag håller mycket styvt på densamma, men den bör ju inte föra hur långt som helst. Visst kunna reservanterna få skriva litet vänligt, men att be riksdagen framföra denna vänlighet till Kungl. Maj:t, det finner jag fullkomligt onödigt.

Motionen är enligt min uppfattning onödig, och reservationen är onödig. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt, samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om häradsallmänningar, m. m., dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen eller röra i propositionen behandlad lagstiftning.

Genom en den 14 december 1951 dagtecknad proposition, nr 7, vilken hän-

visats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.,

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., samt

3) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 28 maj 1948 (nr 245) med vissa bestämmelser om hyresrätt vid hemskillnad eller äktenskapskillnad m. m.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, att berörda tre lagar, vilka gällde till och med den 30 september 1952, skulle erhålla fortsatt giltighet till och med den 30 september 1953.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna inom första kammaren nr 108 av fröken *Andersson* m. fl. och nr 355 av herr *Eliasson* samt motionerna inom andra kammaren nr 147 av herr *Birke* och nr 466 av herr *Pettersson* i Dahl.

I motionerna I: 108 och II: 147, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen med anledning av propositionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att till direktiven för hyresregleringskommittén måtte fogas ett tilllägg, innebärande att kommittén som främsta utredningsuppgift skulle snarast möjligt upprätta förslag till plan för en avveckling av hyresregleringen.

I motionerna I: 355 och II: 466, vilka också voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen för sin del måtte antaga

dels ett tilllägg till 1 § hyresregleringslagen av följande innehåll:

»Förordnar Konungen om införlivning med kommun, för vilken bestämmelserna om hyresreglering helt eller delvis gälla, av område från annan kommun, för vilken sagda reglering ej gäl-

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

ler, ankommer det på Konungen att pröva, i vilken utsträckning bestämmelserna i hyresregleringslagen skola äga tillämpning inom det sålunda införlivade området.»

dels för sagda tilläggskraftträdande avsedda övergångsbestämmelser av innebörd att ifrågavarande tillägg även skulle äga tillämpning å indelningsförändringar, vilka trätt i kraft under tiden från och med den 1 januari 1952.

Tillika hade utskottet i anslutning till propositionen behandlat ytterligare två motioner, nämligen motionen inom första kammaren nr 109 av herr *Norling* och herr *Persson, Ola*, om viss ändring i hyresregleringslagen samt motionen inom andra kammaren nr 295 av herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Rubbestad* angående översyn av lagstiftningen om hyresreglering.

I motionen I: 109 hade föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring av hyresregleringslagen eller, därest detta kunde vara till fyllest, åtgärder för vidtagande av sådan ändring av hyresrådets tillämpningsbestämmelser för den ifrågavarande lagen, att sådana anställda, som bodde i tjänstebostäder, icke bleve skyldiga att vid slutad anställning flytta från bostaden.

I motionen II: 295 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en översyn måtte vidtagas angående lagstiftningen på hyresregleringens område, som på ett bättre sätt än det nuvarande reglerade förhållandet mellan fastighetsägare och hyresgäster.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;

B. att motionerna I: 355 och II: 466 måtte anses besvarade genom vad utskottet uttalat i sin motivering;

C. att motionen I: 109 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionen II: 295 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

E. att motionerna I: 108 och II: 147 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet beträffande de likalydande motionerna I: 355 av herr *Eliasson* och II: 466 av herr *Petersson* i Dahl anført bland annat:

»Motionärernas hemställan om modifierande föreskrifter i fråga om hyresregleringens tillämplighet beträffande orter, som införlivats med stad eller köping, synes alltså välgrundad. Att utforma sådana föreskrifter är emellertid komplicerat. Utskottet har under hand inhämtat, att hyresregleringskommittén redan uppmärksammat förevarande spörsmål och i sinom tid kommer att avgiva förslag till en lösning av spörsmålet. Detta förslag bör enligt utskottets mening icke föregripas, och utskottet vill därför icke nu föreslå ändrad lydelse av 1 § hyresregleringslagen. Utskottet vill dock betona frågans betydelse och framhålla det angelägna i att proposition i ämnet snarast förelägges riksdagen.»

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

1) herrar *Holmbäck, Stjärne* och *Åhman*, vilka ansett, att utskottets motivering, i vad den avsåg motionen II: 295 samt de likalydande motionerna I: 108 och II: 147, bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade;

2) av herrar *Eskilsson* och *Larsson* i Karlstad, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa,

A. att — — — (lika med utskottet) — — — proposition;

B. att riksdagen i anledning av motionerna I: 355 och II: 466 måtte hemställa, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt hyresregleringskommittén att skyndsamt avgiva förslag till åtgärder i motionernas syfte;

C. att — — — (lika med utskottet) — — — åtgärd;

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

D. att motionen II: 295 måtte anses besvarad med vad utskottet i sin motivering i denna del anfört;

E. att riksdagen i anledning av motionerna I: 108 och II: 147 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att till direktiven för hyresregleringskommittén måtte fogas ett tillägg, att de sakkunniga som främsta uppgift skulle snarast möjligt upprätta plan för en avveckling av hyresregleringen.

I den av herrar *Eskilsson* och *Larsson* i Karlstad avgivna reservationen hade beträffande motionen II: 295 anförts bland annat, att utskottet förutsatte, att kommittén komme att allsidigt granska de problem, som sammanhänge med att hyresregleringen beskurit fastighetsägarnas frihet att förfoga över sin egendom, och snarast framlägga förslag till deras lösning. En uppmjukning av vederbörande bestämmelser vore särskilt angelägen som ett steg vid den avveckling av hyresregleringslagstiftningen, som enligt reservanternas mening omedelbart borde planläggas.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Ledamöterna av tredje lagutskottet ha så till vida varit ense i sin behandling av den kungl. propositionen om fortsatt giltighet av hyresregleringslagen att de tillstyrka lagens förlängning. Ingen av utskottets ledamöter har velat ta på sitt ansvar att tillstyrka att hyresregleringslagen omedelbart upphör. Utskottets ledamöter skilja sig emellertid i fråga om sin syn på hur den fortsatta utvecklingen bör gestalta sig på hyresområdet.

Högerns utskottsrepresentanter säga att läget på bostadsmarknaden synes ha undergått en successiv försämring och att i propositionen anförts att det förvärrats under det senaste året. Den förda bostadspolitiken har icke åstadkommit någon lösning av bostadsfrågan, och en övergång till friare marknad är därför i hög grad påkallad. Den kommitté för undersökningar på hyresmarknadsområdet, som tillsattes i fjol, hyresregleringskommittén, bör därför som sin

främsta uppgift få att utarbeta en plan för hyresregleringens avskaffande.

Folkpartiets representanter i utskottet konstatera, att enighet synes råda om att hyresregleringen tillhör de krisbetonade inslagen av vår ekonomiska politik och att hyresregleringen steg för steg bör avecklas, så snart förutsättningarna därför äro för handen. Bakom detta uttalande ligger bl. a. den omständigheten att hyresregleringskommittén fått till en av sina uppgifter att utarbeta en plan för hyresregleringens avveckling. Folkpartiets representanter anse emellertid att frågan om hyresregleringens avveckling icke äger sådan aktualitet att avvecklingen bör bli kommitténs främsta uppgift. Folkpartiets representanter ha därför på denna punkt nöjt sig med att säga, att man utgår ifrån att kommittén utan dröjsmål upptar även frågan om utarbetandet av en plan för hyresregleringens successiva avveckling.

Socialdemokraterna slutligen ha nöjt sig med att i huvudsak hänvisa till det uttalande, som utskottet gjorde i fjol, och som går ut på att frågan om hyresregleringens avveckling icke för närvarande äger aktualitet.

Det torde nog stå utom diskussion att en hyresreglering är av betydande värde under ett krig och i en krisartad situation, d. v. s. vid en betydande kastning i penningvärdet. Jag tror icke att vi skulle ha kunnat reda oss under kriget utan hyresregleringen. Att hyresregleringen icke kan avskaffas nu ligger delvis i den inflation som vi haft under det sista året, även om naturligtvis också andra omständigheter inverkat. Det är möjligt att hyresregleringen bör avskaffas först sedan vi fått ett fast penningvärde. Vi folkpartirepresentanter anse det över huvud taget uppenbart, att hyresregleringens avveckling icke är den mest angelägna uppgiften för kommittén. Jag tror för min del att om kommittén ägnar sig åt denna uppgift, den skulle utföra ett arbete som icke skulle leda till något resultat i praktiken under den närmaste tiden och

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

som sedan skulle bli föråldrat. Det brukar bli fallet med planer som först efter avsevärd tid kunna sättas i verket.

Jag är för övrigt icke övertygad om att det en gång, när tiden är mogen för avskaffande av hyresregleringslagen, kommer att visa sig att det föreligger behov för några mera utförliga bestämmelser. När hyresregleringslagstiftningen avskaffades förra gången, efter första världskriget, begagnade man en lagstiftning som var mycket litet invecklad. Man tillät hyreshöjningar under en viss övergångsperiod upp till en viss procentsats av tidigare utgående hyror, och därefter upphävde man regleringen i två repriser. Först förde man andra lokaler än bostäder utanför hyresregleringen. Detta skedde från den 1 oktober 1921. Så upphävde man hyresregleringen även för bostäder två år senare, alltså från den 1 oktober 1923. Det är mycket möjligt att man även denna gång skulle kunna använda något dylikt enkelt system.

Ju längre en hyresreglering varar desto mera visa sig emellertid dess avgissidor. Det är mycket intressant att iakttaga att den kritik av hyresregleringen som nu skyntar gjorde sig gällande även i slutet av första världskriget mot den hyresreglering som vi då hade. De uttalanden, som då gjordes, skulle nästan ordagrant kunna användas i dagens situation. Dessa avgissidor torde ligga i varje hyresreglerings natur, och redan detta förhållande utgör ett starkt motiv för att man bör söka komma in på en fri hyresmarknad så snart förhållandena medge. Det sista årets inflation är visserligen en av orsakerna till att vi inte kunna avveckla hyresregleringen så snabbt. Men den visar å andra sidan mycket skarpt hyresregleringens olägenheter. När hyresregleringen medför sådana olägenheter bör man enligt vår uppfattning i varje fall icke söka skärpa den. I stället bör man inrikta det närmaste arbetet på att söka avhjälpa de missförhållanden som uppstått på grund av att den i vissa punkter är för sträng.

Ett missförhållande är att hyresregle-

ringslagen genom kommunindelningens omändring kommit att utsträckas till områden, där den icke behövs och där den endast gör skada. På denna punkt är hela utskottet enigt. Skillnaderna mellan de olika partiernas representanter ligger, vad jag kan finna, på den punkten blott i skrivsättet. Andra frågor finnas berörda i direktiven för hyresregleringskommittén. Dit hör frågan om hur man skall lösa spörsmålet om reparationer å fastigheterna. Hittills ha ju de inre reparationerna till stor del skötts av hyresgästerna, men de yttre reparationerna ha på grund av hyresregleringslagen fått stå efter. Dit hör också frågan om förlängning av hyresförhållanden som ha mer eller mindre nära anslutning till ett arbetsförhållande. En viss punkt av detta problem beröres i en av de väckta motionerna. Dit hör också frågan om dödsbostad rätt till lägenhet som den döde förhyrt. Här ha vi fullständigt påtagliga missförhållanden som borde undanröjas. Dit hör också önskemålet att få utnyttjade lägenheter, kanske särskilt utnyttjade enkelrum, i marknaden. Det kunde tänkas att man från en viss tid lät enkelrum, som uthyrdes över huvud taget falla utanför hyresregleringslagen. Dit hör också frågan om reformer i själva arbetssättet hos regleringsmyndigheterna. De arbeta för tungrott.

Det finns emellertid andra dylika problem som icke äro berörda i direktiven för hyresregleringskommittén och som jag skall ägna några få ord.

Ett av dessa är berört i folktoppartireservationen inom utskottet. Det gäller fastighetsägarens möjlighet att själv få bostad i sin fastighet. Det ter sig för oss naturligt att en fastighetsägare, som önskar få bostad i sin egen fastighet, skall ha möjlighet därtill, om han kan anvisa åt hyresgäst, som nu innehar bostaden, annan bostad med vilken denne skäligen kan nöjas. Samma förhållande bör enligt vår uppfattning råda, om hyresgästen underlåter att visa tillbörligt intresse för utnyttjandet av möjligheterna att erhålla annan bostad. Vi ha hört klagomål på dessa punkter.

Jag kan nämna att detta problem om

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

fastighetsägarens möjligheter att få bostad i sin egen fastighet har varit uppe och fått sin lösning både i den danska och den franska hyresregleringslagstiftningen, sannolikt också i andra hyresregleringar. Jag har inte haft tillfälle att studera mer än just dessa två.

Båda dessa rättssystem fordra att fastighetsägaren viss tid, som icke är alltför knapp, skall ha innehaft fastigheten, detta för att undgå att folk köper fastigheter för att sedermera med användande av reglerna om fastighetsägarens rätt till sin fastighet, tvinga hyresgästen att flytta över till en lägenhet i en annan fastighet. Den franska lagen har en ganska lång tid, den danska lagen fordrar ett par år, sedan lagfart beviljats för vederbörande. En dylik tid måste man nog fordra också här hemma.

Med särskild styrka gör sig fastighetsägarens intresse gällande då det är fråga om andra lokaler än bostäder, alltså särskilt butiker. Det ter sig oriktigt att en fastighetsägare icke skall få disponera en affärslokal i sin egen fastighet, trots att han kan anvisa den, som nu har lokalen, annan likvärdig lokal. Är det fråga om en lokal som för dess innehavare har ett speciellt värde, t. ex. på grund av dess läge, då bör den frågan ordnas genom ett särskilt kontrakt med längre uppsägningstid och genom in-teckning av kontraktet enligt vanliga civilrättsliga regler. Den bör icke ordnas genom hyreslagstiftningen. Det är på denna punkt — beträffande fastighetsägarens möjligheter att disponera sin fastighet — som folkpartireservationen skiljer sig från den socialdemokratiska linjen, alltså utskottsutlåtandet — om man undantager den punkt som jag inledningsvis var inne på.

Ett annat missförhållande är det stora gap som för närvarande finnes mellan hyror i gamla och nya fastigheter. Lägenheterna i de nya fastigheterna kunna ibland vara rätt svåra att hyra ut. Jag skulle kunna ge kammaren vissa uppgifter härom från Stockholm. Hyror i de nya fastigheterna äro nämligen stundom för höga, så att allmänheten icke har råd att betala dem.

Jag tror också att hyreslagstiftningen

skulle behöva överses i fråga om uthyrningen i andra hand av lägenheter i bostadsrättsföreningar och i fråga om uthyrning av möblerade rum.

Må det tillåtas mig att säga, herr talman, att kommittén enligt min uppfattning skulle ha nått ett bättre resultat, om den från början tagit itu med uppgifter av den typ, som jag nu skisserat, i stället för att ägna hela första året av sin verksamhet åt frågan om införande av en behovsprövning på hyresmarknadens område. En dylik behovsprövning innebär en skärpning av regleringssystemet och går alltså i helt annan riktning än vad vi skulle önska.

Nu har emellertid hyresregleringskommittén efter vad som angivits i berättelsen om vad som tilldragit sig i rikets styrelse snart slutfört sitt arbete i frågan om behovsprövning. Vi hoppas att kommittén med energi tar itu även med de andra intressanta problem som erbjuda sig. När detta arbete är slutfört, böra vi bl. a. få bättre siffermaterial för bedömandet av läget på bostadsmarknaden än vi nu ha. Vi äga nu ett omfattande siffermaterial, men det behöver bearbetas för att man skall få en verklig klar uppfattning av läget.

Jag betraktar över huvud taget, herr talman, icke den debatt, som vi nu föra här i kammaren på grundval av tredje lagutskottets just nu förevarande förslag, som definitiv. En större, mera ingående debatt få vi först sedan vi kunnat lägga kommitténs förslag till underlag.

Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets kläm och att beträffande motiveringen yrka bifall till den av mig jämte herrar Stjärne och Ahman avgivna reservationen.

Herr ESKILSSON: Herr talman! Varje gång under de senaste åren när vi ha diskuterat hyresregleringslagen här i riksdagen ha vi haft samma situation som i dag. Meningarna ha brutit sig inom utskottet under den förberedande behandlingen, och de ha brutit sig här i kammaren på samma sätt som jag tar för givet att de komma att göra även i dag. Som utskottets ärade ordförande

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

nyss anförde ha inte de olika meningarna gällt den vid varje tillfälle aktuella förlängningen av själva lagstiftningen men väl frågan huruvida lagstiftningen inte kunde mildras för att så småningom helt slopas. Man har från socialdemokraternas sida inte varit villig till några uppmjukningar i lagstiftningen, under det att vi från borgerligt håll ha velat komplettera besluten om en förlängning med reservationer och modifikationer i olika avseenden. Man har från de borgerliga partiernas sida inte velat släppa tanken på att hyresregleringen är en kristidsåtgärd, vidtagen under exceptionella förhållanden, och att den inte borde få bli en permanent företeelse. Men trots våra invändningar ha år gått efter år utan någon ändring, och när vi komma fram till den 19 juni i år, fyller lagen tio år.

När vi i dag behandla frågan om hyresregleringslagens förlängning är situationen åtminstone i ett avseende förändrad gentemot i fjol. Med undantag av den blanka reservation, som herr Andersson i Dunker har fogat till utskottsutlåtandet, saknas utskottets bondeförbundsrepresentanter bland opponenterna, detta till skillnad mot tidigare år. Man har från bondeförbundets sida helt slutit upp på samma linje som den socialdemokratiske delen av utskottet, när det gäller utformningen av lagstiftningen i fortsättningen.

Av de uppgifter att döma, som ha lämnats i propositionen, förefaller läget på bostadsmarknaden snarare att ha förvärrats än förbättrats under det gångna året. Man har inte kunnat realisera det uppställda byggnadsprogrammet. Det är uppenbart att efterfrågan på bostäder ökat i snabbare takt än tillgången. Mäniskornas inkomster ha växt betydligt fortare än hyreskostnaderna. Nya grupper, som tidigare inte haft egen bostad, ha skaffat sig sådan, och andra ha skaffat sig bättre och större bostäder. Det förefaller t. ex. som om uthyrningen av möblerade rum hade minskats för varje år, därför att man i allt mindre utsträckning behöver hyra ut av ekonomiska skäl. Många lediga lägenheter,

som skulle kunna hyras ut för kortare tid, stå outhyrda därför att hyresvärden inte vill riskera att få lägenheten bunden. Man ser ofta i pressen hur svårt det kan vara att bli av med en hyresgäst som vill sätta sig på tvären.

Det är i och för sig glädjande att hyrans andel av en familjs inkomster har minskats och att bostadsstandarden har höjts. Men denna förbättring har dessvärre måst ske på bekostnad av många bostadslösa, däribland även familjer med barn. Rörligheten på bostadsmarknaden har minskats och ett fritt val av bostad efter storlek och läge finns inte längre. En eljest naturlig omflyttning från en ort till en annan kan göras omöjlig på grund av bostadsförhållandena. Det förekommer ju andra avigsidor i samband med denna reglering vilka utskottets ordförande nyss har berört i sitt anförande och som jag därför inte vill gå in på närmare.

Det är emellertid uppenbart att man inte kan bygga i fatt bostadsbristen, och då måste man enligt vårt förmenande söka sig fram efter andra vägar för att minska densamma. Vi tro inom högern att en övergång till friare marknadsförhållanden skulle vara ägnad att åstadkomma en lättnad. Man kommer inte närmare en lösning genom att bygga på regleringen med nya detaljbestämmelser som bara komma att konservera det redan besvärliga läget.

Vi äro emellertid mycket väl medvetna om att man inte kan slopa hyresregleringen på en gång. Läget har blivit alltför komplicerat under den långa tid lagen redan har varit gällande, och även en utredning kommer i och för sig att ta lång tid. Vi vilja emellertid att man mera på allvar skall planera för en avveckling inom den kommitté som redan sysslar med dessa ting. 1950-talet borde vara särskilt lämpligt för hyresregleringens slopande, eftersom giftermålsfrekvensen nu kommer att sjunka, när 1930-talets små årskullar komma in i giftavuxen ålder. En gång i tiden ansågs ju 1950-talet av den nya bostadspolitikens danare som det årtionde då bostadsbristen definitivt skulle vara avhjälp.

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

Visserligen har, som redan sagts, hyresregleringskommittén på sitt arbetsprogram även uppgiften att planera för övergången till friare förhållanden, men hittills har kommittén uteslutande sysslat med förarbeten som komma att leda till en skärpning av lagstiftningen i stället för en uppmjukning. Frågan om en avveckling förefaller att stå långt ned på dagordningen. Vi våga därför i år lika väl som i fjol föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att hyresregleringskommittén måtte få som främsta uppgift att upprätta en plan för avveckling av hyreslagstiftningen.

Även i ett annat avseende är vår reservation mera bestämt formulerad än utskottets utlåtande. Det gäller frågan om hyresregleringslagens utsträckning till nya områden i samband med den nya kommunindelningen. Genom kommunreformen har nämligen lagen från nyåret kommit att gälla inom stora områden av ren landsbygdskaraktär utan någon egentlig hyresmarknad. Där föreligger intet behov av en hyresreglering, men lagen blir ett onödigt och betungande ingrepp i den enskildes rörelsefrihet och kan därför försvåra uthyrning av lediga lägenheter. På samma gång möjliggör den för personer att behålla en förhyrd bostad ute på landet även sedan något faktiskt behov inte längre föreligger. Det finns exempel från olika delar av landet på att folk på grund av bostadsbristen inne i städer eller andra tätorter har tvingats ut på landsbygden för att skaffa sig tillfälliga bostäder. När de sedan ha fått behovet tillgodosett inom tätorten och flyttat in i den nya bostaden, kunna de med hjälp av den omständigheten, att hyresregleringslagen har utsträckts att gälla hela den vidgade staden eller köpingen, behålla även den förutvarande bostaden utan att något direkt behov föreligger.

Vi yrka nu i vår reservation, att även detta spörsmål snarast måtte utredas av hyresregleringskommittén, och vi föreslå att det lämpligen kunde vara ett första steg mot hyresregleringslagens avskaffande.

Herr talman! Med detta har jag velat

motivera den till utskottets utlåtande fogade reservationen av herr Larsson i Karlstad och mig, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr LARSSON, NILS AUGUST: Herr talman! Den som har läst igenom såväl utskottets utlåtande som de båda reservationerna, tror jag har fått det bestämda intrycket, att samtliga parter äro ense. Vad gäller exempelvis innehållet i folkpartiets reservation och utskottets utlåtande är det ju faktiskt bara ordvalet som skiljer — jag medger att reservationerna måhända ha litet starkare betonat vissa saker, som även utskottet har fört fram.

Med högerns reservation förhåller det sig litet annorlunda, ty däri göras två bestämda yrkanden, nämligen dels om skrivelse angående en plan för avvecklingen av lagen och dels om skrivelse om att de nya landsbygdsområden, som genom kommunreformen ha tillförts tätorter, skulle kunna undantagas. Vad beträffar motiveringen för att själva upphävandet av hyresregleringslagen inte alls är aktuellt kan jag helt ansluta mig till vad professor Holmbäck alldeles nyss har anfört. Men när exempelvis herr Eskilsson säger, att trots de borgerligas arbete ha socialdemokraterna inte velat vara med om att uppmjuka hyresregleringslagen och eventuellt få fram en plan för dess avveckling, vill jag här inför kammaren fastslå, att så icke är fallet. I utskottets utlåtande ha socialdemokraterna liksom övriga, som följt majoriteten, understrukit, att det obehag och de svårigheter, som ha uppstått på vissa punkter, skola undanröjas, och det finns ju nu en kommitté för att göra detta. Den väsentliga skillnaden mellan herr Eskilssons reservation och utskottets utlåtande är emellertid att utskottet icke tror att det under de närmaste åren blir möjligt att komma med en plan för att avveckla hyresregleringslagen.

Vad innebär det, när herr Eskilsson säger, att vi skola övergå till en friare marknad på detta område? Han menar,

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

att den utveckling som har skett under det senaste tiotålet år — att folk velat ha och fått bättre och större bostäder och att vuxna barn ha brutit sig ut ur sina familjer och bildat nya — skall stäckas genom att man skall återgå till en fri marknad. Hyran skall få stiga, menar herr Eskilsson, så att hela denna utveckling omöjliggöres. Jag måste säga, att om inte staten vidtar betydande hjälpåtgärder inom byggnadsbranschen, kommer det med säkerhet att bli ganska svårt att få fram några nya byggnader. Det kommer också, såsom herr Holmbäck påpekar, att bli svårt att få hyresgäster som ha råd att bo i de nya bostäder som produceras. Om inte experimentet vore så farligt, skulle jag närapå önska, att herr Eskilssons resonemang finge omsättas i praktiken, ty då skulle man ju se i vilket läge man verkligen har kommit genom att upphäva hyresregleringen. För min personliga del tycker jag dock, att både hyresrådet och regeringen varit alltför njujga när det har gällt hyresnivån i de gamla fastigheter. Den som har erfarenhet av hyresfastigheter vet, att det börjar bli svårt för många, många fastighetsägare att underhålla sina fastigheter på ett riktigt sätt. Inte minst nu, sedan det kommunala skatteunderlaget blivit mindre på grund av att ortsavdragen höjts, har fastighets-skatten betydligt ökat. Beträffande de fastigheter, som jag är med om att förvalta, har jag räknat ut att fastighets-skattens ökning — skatten till landsting och kommun har stigit från 12 kronor 60 öre till 17 kronor per skattekrona — betyder en hyresökning av mellan 50 öre och 1 krona per kvadratmeter nyttig lägenhetsyta.

Jag vill understryka, att en hel del sådana problem borde undersökas ordentligt. Jag tror att vi hålla på att komma in i ett läge, då det befintliga fastighetsbeståndet på sina håll till national-ekonomisk skada inte kan hållas i fullgott skick.

När alltså läget är sådant, att det inte finns någon skönjbar utväg ur hyresregleringen för närvarande, kan det ju inte föreligga något motiv för att genom en

skrivelse komma med en pekpinne om att det skall läggas upp en plan för hyresregleringens avveckling. Jag skulle nästan tro, att om vi finge planen till nästa år, skulle samtliga partier här hesitera inför att förverkliga den, i varje fall om det gällde en snabb avveckling.

Jag vill också understryka, att vi ha samma uppfattning exempelvis om att ägare av fastighet bör ha större möjlighet att disponera över den, om han ägt den en viss tid. Jag delar också den uppfattningen, att vissa landsbygdsområden, som nu äro inkorporerade, böra kunna undantagas från hyresregleringslagen o. s. v. Det är således själva frågan om tidpunkten som egentligen är det avgörande. Därvidlag tycker jag, att vi böra hålla fast vid att, så länge den nuvarande krisen på detta område består, måste vi också tänka oss att i varje fall på något sätt hålla en viss ordning på bostadsmarknaden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till tredje lagutskottets utlåtande.

Herr NILZON, IVAR: Herr talman! Denna fråga är ju nu belyst ur olika synpunkter, och jag skall bara be att med några ord få behandla ett avsnitt av det hela.

I en motion nr 355 i första kammaren och nr 466 i andra kammaren påpekas, att hyresregleringslagen medför ganska orimliga förhållanden efter den nya kommunindelningsreformen, eftersom lagen automatiskt kommit att gälla för rena landsbygdsområden. Utskottet har ju bland annat pekat på förhållandena inom Kiruna stad. Att det skall gälla en hyresregleringslag uppe i de stora ödemarksområdena är ju ganska orimligt. Men det är möjligt att det betyder mindre med den glesa befolkningen där uppe. Det kan finnas områden på närmare håll nedåt landet, där man kan sätta i fråga, om inte utsträckandet av hyresregleringslagen genom kommunindelningsreformen kommer att åstadkomma större olägenhet.

Jag kan peka på ett exempel hemifrån mitt eget län. Där ha vi ett område som

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

räcker i det närmaste från gränsen mot Örebro län ned till gränsen mot Kalmar län tvärs över landskapet. Det börjar med Finspångs köping, som är den gamla Risinge kommun, en mycket stor landskommun med en tätort i mitten. Sedan fortsätter området med Norrköpings stad, som har fem rena landskommuner, och där gränsar det till Söderköpings stad, som nu fått två landskommuner. Sedan fortsätter det med min egen hemkommun, som är en ganska stor landskommun med ett par små tätorter. Den kom att omfattas av hyresregleringslagen på begäran av en hyresgästförening i en grannkommun, trots att kommunalfullmäktige enhälligt avstyrkte detta två gånger. Det nämnda sammanhängande området slutar med Valdemarsviks köping, som ligger på gränsen till Kalmar län. När man ser på kartan, finner man, hur godtyckligt dessa väldiga landsbydsområden här ha blivit underkastade hyresregleringslagen, under det att områdena på sidorna inte ha blivit det. Det är alldeles givet, att någon rättelse bör komma till stånd just i detta avseende. Men på vad sätt skall man nu kunna få en ändring? Det visade sig under utskottsbehandlingen, att intresse härför var till finnandes på alla håll. Inom in- tet parti har man ansett att det var bra som det var. Man har endast diskuterat på vilket sätt man skulle kunna komma till rätta med det hela. Jag är för min del verkligen intresserad av att man får en ändring till stånd, men jag anser inte att det är nödvändigt att man förden- skull går den väg som till exempel herr Eskilsson förordar, nämligen att riksdagen skulle avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t. Om man ser på vad utskottet har skrivit, så tycker jag att man kan finna det vara fullt tillräckligt. Jag tror inte att man kommer fortare fram, om man skriver till Kungl. Maj:t och begär en utredning än om man följer utskottet. Utskottet skriver ju bland annat på följande sätt: »Motionärernas hemställan om modifierade föreskrifter i fråga om hyresregleringens tillämplighet beträffande orter, som införlivats med stad eller köping, synes alltså välgrundad. Att utfor-

ma sådana föreskrifter är emellertid komplicerat. Utskottet har under hand inhämtat, att hyresregleringskommittén redan uppmärksammat förevarande spörsmål och i sinom tid kommer att av- giva förslag till en lösning av spörsmå- let. Detta förslag bör enligt utskottets mening icke föregripas och utskottet vill därför icke nu föreslå ändrad lydelse av 1 § hyresregleringslagen. Utskottet vill dock betona frågans betydelse och fram- hålla det angelägna i att proposition i ämnet snarast förelägges riksdagen.»

Jag tror att man med den motivering, som utskottet här presterat, kommer så långt som det i dagens läge är möjligt, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr Ivar Nilzons yttrande instämde herr *Eliasson*.

Herr LINDBLOM: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att något beröra frågan om kommunindelningsre- formens inverkan på hyresregleringsla- gens tillämpning. Jag vill inte bestrida att det kanske har förekommit fall, där hyresregleringslagen genom att en kom- mun inkorporerat ett samhälle har fått en vidsträcktare tillämpning än den bor- de ha haft. Men jag ber att få lämna en redogörelse för hur dessa ärenden van- ligen brukas behandlas inom statens hy- resråd.

Det har inkommit åtskilliga ärenden till hyresrådet på grund av de föränd- ringar som inträtt genom kommunindel- ningsreformen. I de fall, där jag själv har deltagit i avgörandet av dessa fram- ställningar, har man icke låtit hyresreg- leringslagen så att säga automatiskt ut- sträckas att gälla hela kommunen, utan man har genom att ange vissa gränser vidgat området för lagens tillämpning. Jag tycker nog att det förfaringsättet bör kunna tillgripas redan nu i sådana fall, där situationen genom att vissa kommuner inkorporerats har förändrats, och då kommunalfullmäktige inkommit med framställning om vissa förändringar med anledning av den nya kommunin- delningen. Kommunalfullmäktige kunna

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

Ju då själva förslå vissa begränsningar, varefter statens hyresråd och i sista hand Kungl. Maj:t bestämmer, huruvida det område det gäller skall göras större eller mindre; lagens tillämpningsområde behöver således icke utsträckas att omfatta hela kommunen.

Här har Kiruna anförts såsom exempel. Nu har kanske det fallet inte med frågan om kommunindelningen att göra — det är ju länge sedan Kiruna fick sin nuvarande utsträckning — och det är uppenbart, att om Kiruna velat ha hyresregleringslagen gällande för hela kommunen, så hade man kunnat få det så. Men den rätta vägen synes mig som sagt vara att man i en framställning anger områdets önskade utsträckning, och för det behöva vi inte avvakta hyresregleringskommitténs utlåtande, utan det kan säkerligen ske under hand. Men det sker ju ingen skada med att den framställning, som här gjorts, går till hyresregleringskommittén. Kanske behövs det nämligen en klarare formulering av första paragrafen.

Medan jag nu har ordet, herr talman, kanske jag också får tillägga ett par rekommendationer. Det gäller ett par saker som jag tror att det är nödvändigt att snarast möjligt uppmärksamma.

Den tillsatta kommittén har fått många råd om att det och det bör den beakta. Det må vara goda råd. Men det finns ett par områden, där man verkligen snarast möjligt måste genomföra en avveckling. Jag är mycket tveksam när det gäller vissa andra områden, men uppsägningskyddet för möblerade bostäder är ett område, där en avveckling nu måste ske. Det går icke i längden att fortsätta på detta sätt, ty alla de tusentals rum, som tidigare stått till förfogande, äro inte längre tillgängliga, därför att hyresvärdarna — de s. k. hyrestanterna och andra — helt enkelt inte våga hyra ut sina rum av fruktan för att den hyresgäst, de få och som de inte kunna bli av med, kan vara otrevlig.

Det är det ena. Det andra området gäller tvåfamiljshusen. Där föreligger också ett mycket svårt problem. Jag är emellertid inte beredd att tillstyrka en av-

veckling av uppsägningskyddet i det fallet, men det är nödvändigt att söka få till stånd något slags uppmjukning här, ty förhållandena äro ju inte desamma i ett stort hyreshus som i en tvåfamiljsvilla, där människorna på ett alldeles speciellt sätt nötas mot varandra. Man bör därför inte tillämpa samma stränga regler i det ena fallet som i det andra.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Jag har varit med om att väcka en motion i denna fråga, och det kanske därför kan ursäktas mig, om jag säger några ord.

Jag måste säga att jag blev litet förvånad över herr Larssons resonemang. Han framhöll att det just inte är så stor skillnad mellan utskottets och reservanternas inställning. Vidare underströk herr Larsson vad utskottet har skrivit, nämligen att det inte går att inom den närmaste tiden avveckla hyresregleringen. Ja, motionärerna ha just inte sagt någonting om tidpunkten. Vi understryka först vad herr Eskilsson förut har sagt, nämligen att vi icke begära någon omedelbar avveckling. Men vi begära en plan för en avveckling, vilket ju är en helt annan sak. Herr Larsson med flera säga att så länge läget är sådant som det nu är, går det inte att avveckla hyresregleringen. Ätminstone jag för min del har emellertid den uppfattningen att så länge hyresregleringen består, kommer läget också att bestå sådant det nu är, och det kommer till yttermera visso att förvärras.

Herr Larsson sade vidare att utvecklingen mot större bostadsmöjligheter skulle försvåras eller omöjliggöras, om reservationen ginge igenom, och han fortsatte, att om inte experimentet vore så farligt, skulle man kunna gå in för en omedelbar avveckling. Ja, det låter visserligen säga sig, men är det mindre farligt att ett allt större antal människor bli utan bostäder?

Nu vill jag kraftigt framhålla att det ingalunda är så, att högern syftar till hyreshöjning hur långt som helst. Vi ha alltid understrukit att det är av vikt att

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

hyrorna hållas på en rimlig nivå. Men jag påminner om att till och med ett så socialt organ — om man nu kan kalla det så — som bostadssociala utredningen räknar med att 20 procent av lönen bör kunna gå till hyran, och dit ha vi som bekant icke kommit. Men vi mena att om en avveckling kommer till stånd — ju förr dess hellre — kommer det att bli fler bostäder, och blir det fler bostäder, blir det också lägre hyror.

Detta är inte några slags partipolitiska spekulationer, det vill jag betona och kan här återigen citera vad bostadssociala utredningen sade anno 1939. Utredningen sade att en hyresreglering försämrar betingelserna för bostadsproduktionen. Detta erkändes alltså öppet redan då, och jag har bara att stödja mig på det uttalandet. Sanningen är ju den att hyrorna ha låsts fast praktiskt taget; vissa variationer ha ju förekommit, men inte i tillräcklig utsträckning. Hyrorna ha låsts fast i stor omfattning, medan inkomster och övriga utgifter, såsom vi alla veta, ha stigit.

Vidare kan jag stödja mig på vad byggnadsstyrelsen sade i ett yttrande över en promemoria från socialdepartementet — hösten 1950 tror jag det var — nämligen att bostadsfrågan bör lösas genom en varsam och successiv avveckling av hyresregleringen. Det är bara dit vi vilja komma.

Jag kan slutligen, herr talman, stödja mig på justitieministern, som flera gånger i samband med propositioners behandling, i interpellationsdebatter och vid liknande tillfällen har betonat att han har för avsikt att inom en nära framtid, såsom det ständigt har hetat, vidtagna åtgärder för hyresregleringens avveckling.

Jag menar således att reservanternas yrkande här ingalunda behöver framställas som något slags strävan från högerens sida att höja hyrorna. Vår strävan är att skaffa bostäder till de människor, som behöva bostäder, och att hyrorna skola hållas på en rimlig nivå, vilket — det är vår övertygelse — bäst åstadkomes genom att man inte snör in marknaden i allt fler regleringar.

Herr NORLING: Herr talman! De siffror som bostadsstyrelsen har framlagt över bostadsbehovet talar sitt tydliga språk om att hyresregleringen inte kan avvecklas som sådan. Det förekommer emellertid några siffror, avseende den stad jag representerar, som förefaller något märkvärdiga. Sålunda uppges att en minskning av antalet bostadssökande skulle ha förekommit. Uppgifter från den kommunala bostadsförmedlingen i Göteborg tyder på motsatsen. Vid årsskiftet offentliggjordes siffror på antalet bostadssökande, som visar att de bostadssökandes antal under år 1951 har ökat med 5 195 och att det fanns 20 579 ansökningar om bostäder vid årsskiftet 1951/52. Det var, herr talman, inte för att framhålla detta som jag begärde ordet, men jag har i alla fall velat påpeka att bostadsstyrelsen här tydligen har framlagt siffror som inte håller streck vid en jämförelse med uppgifterna från bostadsförmedlingen.

Anledningen till att jag begärt ordet är utskotets utlåtande över motion nr 109 i denna kammare. Denna motion behandlar de s. k. tjänstebostäderna eller industribostäderna och de förhållanden som är förknippade med dessa. I motionen föreslås att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag till sådan ändring av hyresregleringslagen att sådana anställda, som bor i tjänstebostäder, inte blir skyldiga att vid slutad anställning flytta från sin bostad.

Frågan om hyresförhållandena vid dessa tjänstebostäder har under senare år blivit högaktuell, och orsaken därtill är att hyresrådets majoritet gått med på att godkänna de hyreskontrakt som industriens bostadsorganisation utarbetat för bostäder, ägda eller förvaltade av industriföretag.

Dessa hyreskontrakt, som sammanbinder bostaden med arbetet, innebär i princip att man till industrien överför det inom jordbruket avskaffade statar-systemet. Dessa bostads- och hyreskontrakt har blivit en sorts slavkontrakt i modern form för att binda bostadsinnehavaren vid arbetsplatsen.

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

Sålunda föreskrives att lägenheten är avsedd som bostad för personer som är anställda hos bolaget, och den uthyrs sålunda till hyresgästen allenast i hans egenskap av anställd. Hyresgästen är också skyldig att avflytta, om anställningen upphör, och denna skyldighet inträder senast inom en månad efter uppsägningsdagen.

Sedan är det olika punkterna i kontraktet varierande. Bland annat finns kontrakt i vilka man bestämmer att hyresgästen i sin bostad på anfordran är skyldig att hysa ytterligare två vuxna personer och ett barn.

Det finns också kontrakt som tillförsäkrar bostadsrätten endast åt den familjemedlem som är anställd hos bolaget. Sålunda finns fall, där familjefadern, som slutat på företaget, blivit ålagd att flytta från bostaden, medan hans fru, som arbetat kvar, fått tillåtelse att stanna.

Hänsynslösheten övergår i rena brutaliteten hos vissa arbetsgivare, när en arbetare slutar som innehar tjänstebostad. Enligt uppgift inträffade ett sådant fall inom en textilfabrik i närheten av Göteborg för något år sedan. En man och en kvinna, båda sysselsatta inom företaget, gifte sig och fick en tjänstebostad. Kvinnan fick ett barn, varför hon stannade hemma för att vårda barnet. Men mannen, som ju hade huvudansvaret för hemmet, övergav kvinnan och sökte sig annat arbete, med det resultatet att såväl kvinnan som barnet ställdes utan bostad. Kvinnan sökte beveka arbetsgivaren att få stanna tills julen var över — det var nämligen så, att hon skulle avflytta några dagar före jul. Men arbetsgivaren var obeveklig och ansåg att kontraktets bestämmelser skulle uppfyllas. Hon fick lämna bostaden med sitt barn för att söka få bo hos en bekant över julen, samtidigt som bostaden stod ledig ända till mars månad på följande år.

Det finns en massa sådana fall. Jag skall endast peka på ytterligare ett par, denna gång från stockholmstrakten.

En gjuteriarbetare i Kalhäll hade, emedan hans hälsa var dålig, hett led-

ningen för Bolinderkoncernen om annat arbete. Denne arbetare blev hänsynslöst vräkt från sin bostad. Med hustru och två barn ställdes han på gatan utan att veta var familjen skulle få tak över huvudet.

På Finnboda varv fanns en chaufför som hemställde om att få samma lön som sina övriga kolleger — han hade nämligen mindre betalt. Men företaget visste att hans hustru väntade barn och att familjen på grund av bostadsbristen var tvungen att finna sig i bolagets orättvisor. Nya chaufförer, som anställdes, fick emellertid högre lön än denne chaufför; förbittringen steg hos honom och han sade upp sin anställning i företaget. Följden blev att såväl han som hans unga hustru, som inom en månad skulle föda barn, kastades ut på gatan med några timmars varsel. Kvinnan fick inte ens diska färdigt den disk hon höll på med. Arbetskamraterna på varvet fick varning om att de skulle vräkas, om de hyste det bostadslösa paret hos sig.

Det här är bara några exempel på hur arbetsgivare brukar den rätt, som de tack vare dessa statarkontrakt har, när en anställd av en eller annan orsak finner, att han ej kan fortsätta arbetet hos företaget. Fall har också inträffat, där industriföretaget bytt ägare, och man på denna grund uppsagt hyreskontrakt med hyresgäst, vilket t. o. m. föranlett uppvakning hos socialministern.

Även om det finns kommuner, som inte kan bygga tillräckligt med bostäder och där fördenskull industriföretagarna bygger bostäder, måste någon hänsyn visas arbetare, boende i dessa tjänstebostäder, när deras anställning i företaget upphör; i annat fall förorsakas en snedvridning av hela hyresregleringen.

Ehuru utskottet avstyrkt motionen, delar det dock motionärernas uppfattning att dessa hyresförhållanden i industribostäder är ett stort problem som måste synas från båda sidor, både från hyresgästen-arbetstagarens och från arbetsgivaren-hyresvärdens sida. Då dessutom hyresregleringskommittén erhåll-

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

lit departementschefens direktiv att även pröva denna fråga, ber jag att få uttala det önskemålet att kommitténs prövning av ärendet snarast möjligt kommer att leda till förslag som ger bättre rättvisa åt hyresgästerna i industribostäder. Då således frågan är under prövning av hyresregleringskommittén, har jag inget yrkande att ställa.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Med anledning av herr Lindbloms anförande vill jag säga, att det är mycket glädjande att inom hyresrådet den uppfattningen gör sig gällande, att utsträckning av en stadsbildning inte bör medföra även en utsträckning av hyresregleringslagens giltighet till det område, vilket lagts under staden. Men jag tror inte att denna uppfattning står i överensstämmelse med 1 § i hyresregleringslagen. Vi undersökte saken i utskottet, och det är dessutom klart att man på många håll i landet har den uppfattning av hyresregleringslagens innehåll som utskottet har angivit.

Tillåt mig, herr talman, att i anledning av herr Ivar Nilzons yttrande uttrycka den förhoppningen, att hyresregleringskommittén omedelbart upptar frågan om en förändring av kommunalindelningens inverkan på hyresregleringslagens territoriella omfattning, så att om möjligt proposition i detta ärende kan framläggas redan i höst.

Vad angår herr Norlings anförande vill jag säga, att utskottet varit enigt om att frågan om tjänstetagares rätt till sin tjänstebostad är så svårlöst, att utskottet icke bör ta ställning till frågan utan att det föreligger utredning i sedvanlig ordning.

Herr LARSSON, NILS AUGUST: Herr talman! I anledning av herr Lindbloms yttrande skulle jag vilja fästa kammarens uppmärksamhet på att det inte alls är oriktigt som utskottet skrivit. Det står nämligen i hyresregleringslagen 1 §, att de samhällen som 1942 hade 2 000 invånare eller mera, kommo automatiskt in under hyresregleringslagen. Om ett så-

dant samhälle inkorporerar eller får sig tillagt nya områden, bli dessa utan vidare också hyresreglerade. Däremot är det annorlunda i de områden, där Kungl. Maj:t bestämmer om huruvida hyresregleringslagen skall gälla eller inte. Vad utskottets sekreterare skrivit i utlåtandet är alltså fullkomligt riktigt och i enlighet med lagens innehåll, och motionen på denna punkt var alltså onödig.

Till fröken Andersson vill jag bara säga, att det skulle vara mycket intressant, inte bara för mig utan även för kammaren i sin helhet, att få reda på hur man skulle kunna hindra en hyresstegring, om man släppte hyresregleringen. Det är mig alldeles obegripligt, hur man i nuvarande läge skulle undvika en betydande hyreshöjning, innan det bleve jämvikt mellan tillgång och efterfrågan.

Överläggningen ansågs härmed slutad. varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av de därunder förekomna yrkandena propositioner komme att framställas särskilt beträffande envar av punkterna A, B och C samt särskilt angående punkterna D och E av utskottets hemställan.

På gjord proposition bifölls till en början vad utskottet i punkten A hemställt.

Sedermera gjordes enligt de i fråga om punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande punkt i den av herrar Eskilsson och Larsson i Karlstad vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten C.

I fråga om punkterna D och E, fortsatte herr talmannen, hade, utom beträffande motiveringen, till vilken herr talmannen ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som

innefattades i motsvarande punkter i herrar Eskilssons och Larssons i Karlstad reservation.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställanden vara med övervägande ja besvarad.

Vad slutligen anginge utskottets motivering, i vad den avsåge punkterna D och E, yttrade nu vidare herr talmanen, hade yrkats dels att utskottets yttrande skulle godkännas i angivna delar, dels ock, av herr *Holmbäck*, att kammaren skulle godkänna den motivering, som förordats i motsvarande delar av den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Vid därefter enligt dessa båda yrkanden gjorda propositioner godkändes utskottets yttrande.

Anmäldes att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts proposition nr 81, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 juni 1938 (nr 216) om livräntetillägg av statsmedel åt vissa livräntetagare enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete, m. m.

Den kungl. propositionen blev nu föredragen och lagd på bordet.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1952/53 under andra huvudtiteln, avseende anslagen inom justitiedepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående lönegradsplacering för viss biträdespersonal m. m.; och

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vissa från statens pensionsanstalt utgående pensioner m. m.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 47, till Konungen angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter;

dels ock till riksdagens förordnanden: nr 48, för fröken Hildur Kristina Nygren att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 49, för herr Bengt Elmgren att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 50, för herr Karl Wistrand att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 51, för herr Rolf Edberg att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 52, för herr Otto Bertil von Friesen att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 53, för herr Gunnar Hedlund att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 54, för herr Walter Sundström att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 55, för herr Gustaf Ragnar Fahlander att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 56, för herr James Dickson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 57, för herr Adolf Wallentheim att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 58, för herr Bertil Gotthard Ohlin att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling; och

nr 59, för herr Bernhard Näsgård att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling.

Interpellation ang. partiellt arbetsföras anställande i statens tjänst.

Anmälades första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 60, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, dels ock i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtandet nr 6 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 63, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassor.

Interpellation ang. partiellt arbetsföras anställande i statens tjänst.

Herr JOHANSON, KARL AUGUST erhöjll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I proposition nr 132 till 1949 års riksdag gjordes vissa uttalanden angående anställande av partiellt arbetsföra i statens tjänst. Propositionen, som i berörda avseende godkändes av riksdagen, ledde sedermera till att särskilda anvisningar intogos i statens allmänna avlöningsreglemente (T 5) rörande dylik arbetskraft.

Med anledning härav tillåter jag mig anhålla om första kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för kungl.

socialdepartementet framställa följande fråga:

Är statsrådet i tillfälle att lämna närmare upplysningar om vilken effekt dessa anvisningar haft vid olika verk under den tid de varit gällande?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 376, av herr *Söderquist* och herr *Andersson, Axel*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående dyrtidstillägg för år 1952 å särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn;

nr 377, av herr *Nilsson, Ernst Hjalmar*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild skatt å vissa exportavgifter avseende år 1952, m. m.; samt

nr 378, av herr *Näslund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.32 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.